

Vi Deltar!

**Utvärdering av Arvsfondens
satsning på ungdomar och
demokrati 2009–2012**

Simon Lindgren
Ida Åberg
Ragnar Lundström
Anna Johansson

Umeå universitet 2012

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	3	Möjliggörande samhällsstrukturer	16
Projektkategorier	3	Resursstyrka	18
Utanförskapsområden och etnicitet	3	Identitet	19
Funktionshinder	3	Makt och demokrati	21
Ett vidgat demokratibegrepp	3	3. PROJEKTLEDARNAS UPPLEVELSER	25
Resursstyrka och utbildning	3	Upplevelser av genomförandet	26
Nya former för lärande	3	Att nå ut till målgruppen	27
Makt och identitet	4	Måluppfyllelse och effekter	29
Att skapa mötesplatser	4	Fungerade det?	30
Metoder som gör avtryck	4	Stöd och resurser från Arvsfonden	31
Organisk organisationsform	4	Sammanfattning	32
Individens roll	4	4. PÅ FÄLTET	33
Att nå ut	4	Av unga, för unga	33
Vilka når man?	4	Fallexempel: Eldsjälar	34
Sociala medier	5	Att nå ut till målgruppen	36
Att hinna	5	Fallexempel: Att hitta "rätt" deltagare	37
Att hålla fast vid idén	5	Att hitta verktygen	38
Att göra avtryck	5	5. AVSLUTANDE DISKUSSION	42
Att leva kvar	5	Att överbrygga utanförskap och kunskapsbrist	43
Samarbetet med Arvsfonden	5	Identitet och resursstyrka	44
1. INLEDNING	7	Hinder och framkomliga vägar	46
Allmänna Arvsfonden och satsningen Vi Deltar!	7	APPENDIX 1.	
Om utvärderingen	8	DE 75 ANALYSERADE PROJEKTEN	48
Hur många har satsningen nått?	8	APPENDIX 2.	
2. ATT FRÄMJA UNGAS DELAKTIGHET	9	WEBBSIDOR RELATERADE TILL	
Demokrati, deltagande och ungdomar	9	PROJEKT INOM VI DELTAR!-SATSNINGEN	53
Demokratins olika betydelser	9	APPENDIX 3.	
Deltagandets betydelse för samhällslivet	10	ENKÄT TILL PROJEKTLEDARE	55
Ungas deltagande idag	11	LITTERATURLISTA	56
Projektens mål och medel	11		
Typer av projekt	12		
Skola	13		
Kreativitet	13		
Funktionshinder	14		
Mötesplatser	15		
Integration	15		
Sammanfattning	16		
		Författarna ansvarar för analys och slutsatser.	

SAMMANFATTNING

Det övergripande syftet med den här studien är att undersöka vilka spår Arvsfondens satsning Vi Deltar! har lämnat i de sociala kontexter där projekten har bedrivits och hos de grupper och individer som har omfattats. Målet är vidare att analysera de hinder och framkomliga vägar som projekten mött och funnit. Satsningen riktar sig till unga som upplever ett socialt och/eller ekonomiskt, och därmed demokratiskt, utanförskap. Detta ska motverkas genom skapandet av nya mötesplatser och nya metoder för dialog och samtal om demokrati, delaktighet och mänskliga rättigheter. Viktiga målgrupper för satsningen är unga som vanligtvis inte är föreningsaktiva eller deltar i den demokratiska processen. I detta sammanfattande kapitel presenteras i komprimerad form de nyckelpoänger som diskuteras mer ingående i rapporten som helhet. Sammantaget besvarar detta frågan om under vilka betingelser det stöd som Arvsfonden har gett lämnar spår och omformar unga projektdeltagares sociala verklighet.

Projektkategorier

75 beviljade projekt ingår i studien (varav 52 har avslutats när denna rapport skrivs). De har indelats i fem kategorier: Skola, Kreativitet, Funktionshinder, Mötesplatser och Integration. Majoriteten av projekten finns i södra Sverige och framför allt i storstadsregionerna. I norra Sverige dominerar projekt med huvudsyfte Mötesplatser och Kreativitet, medan fördelningen i södra Sverige är jämnare. Förutom en skillnad i fördelningen norr/söder, finns det en tyngdpunkt i Malmö med omnejd.

Utanförskapsområden och etnicitet

De grupper som, enligt den sammantagna diskurs som präglar projektens dokumentationer, behöver stärka sitt deltagande är ungdomar som lever i tillskrivet eller upplevt utanförskap, där tillgänglighet är ett centralt problem. Projekten handlar i mångt och mycket om unga med utländsk bakgrund där utanförskapsområden är i fokus.

Funktionshinder

Förutom unga i utanförskapsområden pekas unga med funktionshinder ut som en grupp som behöver stärka sitt deltagande för att få tillgänglighet till majoritetssamhället, både fysiskt och psykiskt. Det finns även projekt som är mer allmänna och riktar sig till alla ungdomar.

Ett vidgat demokratibegrepp

Många projekt vidgar deltagar- och demokratibegreppet och menar att den representativa demokratin inte räcker till. Val är viktiga eftersom det är då man formellt kan påverka. Emellertid ligger tyngdpunkten på deltagande demokrati för att visa vad politik kan vara. Projekten framhåller också att deltagande kan ha olika form och aktivitetsgrad och att det är deltagandet i sig som är viktigt för att få nya erfarenheter och kunskaper. Vi Deltar! breddar ungas förståelse för vad politik är och av hur man kan påverka på andra sätt än genom partipolitiskt arbete och deltagande i val.

Resursstyrka och utbildning

Det största hindret som uppmärksammats i projekten handlar om ungas resursstyrka, där man menar att unga inte har införskaffat tillräckligt mycket kunskap om samhället för att ha en god överblick över sina rättigheter och möjligheter. Ett annat hinder är även att vuxna inte har tillräcklig kunskap om unga för att kunna tillgodose deras behov. För att komma tillrätta med problemen har projekten ett fokus på olika former av utbildning.

Nya former för lärande

Insikten att kulturellt görande och skapande kan leda till effektivt och positivt lärande präglar en rad av projekten inom satsningen. Fokuseringen på kulturella uttrycksformer kan vara en framkomlig väg för att bedriva demokratiarbete på sätt som gör det attraktivt för ungdomar. Radio, konst, film och teater betraktas som medier för att föra ut viktig kunskap på ett spännande och roligt sätt – man ”smyger in” det som ska läras ut.

Makt och identitet

Projekten belyser de osynliga maktstrukturer som finns och vill ifrågasätta normer, både hos unga, vuxna och samhället i stort. Bland projekten kan man se att begreppet makt är mångfacetterat (formell makt; makt att påverka sin vardag; maktmedel etc.). Projekten försöker skapa förståelse för den egna identiteten och enskilda personers roll i samhället som helhet. Att förstå sina identiteter gör att man kan synliggöra olika maktstrukturer och på ett annat sätt förstå och motarbeta de normer som gör att människor tilldelas olika mycket makt beroende på deras inre och yttre attribut.

Att skapa mötesplatser

Ett viktigt sätt att minska utanförskapet och öka kunskapen är att skapa mötesplatser där de som lever i ett utanförskap kan mötas och diskutera frågor som identitet och värderingar.

Metoder som gör avtryck

För att möta unga på deras villkor har de olika projekten utvecklat olika metoder för att få så många som möjligt att skapa ett långsiktigt engagemang. Vissa använder sig av radio, film, konst eller sport för att få igång diskussioner om demokrati, mänskliga rättigheter och politik. Men det finns även projekt som mer konkret riktar in sig på den politiska delen av demokrati och lär ut hur Sverige styrs, vad man gör i riksdag och regering och hur man påverkar i kommunerna. En vanlig idé är att unga ska leda unga, men även vikten av att få erfarenheter från arbete i styrelser och organisationer belyses i många projekt. Detta kan ge en förståelse för samhället och dess institutioner, vilket i sin tur kan minska ett upplevt utanförskap. Genom att använda sig av nya idéer eller metoder visar många av projekten en ny väg för att inkludera fler i samhället. Något som visat sig vara väldigt effektivt i projekten är att använda sig av görande och skapande. Det är när projekten visar ungdomarna något nytt, ger dem nya verktyg eller färdigheter, som ungdomarna kommer tillbaka.

Organisk organisationsform

Tankar om nya organisationsformer förekommer ofta där man ser att unga ofta inte har tid med ännu en aktivitet på kvällstid då de redan har mycket att göra, vilket gör att en organisk organisationsform har på så sätt växt fram i många av projekten. Projektledarna poängterar att det är viktigt att fritiden inte ser ut som skolan. Man bör undvika för många fasta mötespunkter och en 'lärare – elev' situation, där eleven bara ska lyssna och ta in information. Interaktionen är viktig. Organisatoriska svårigheter, exempelvis kommunikationsproblem, har förekommit såväl inom projekt som med andra samarbetspartners. Många projekt har upplevt att skola, kommun och traditionella organisationer har varit problematiska att samarbeta med.

Individens roll

I flera av projekten har eldsjälar och karismatiska ledargestalter spelat en viktig roll. Att ha mentorer och människor att samarbeta med är viktigt för att få hjälp, för att komma på nya idéer och för att orka fortsätta engagera sig. Många projekt uttrycker att man, förutom en bra metod, även behöver kompetenta

ledare med ett lösningsfokus. Projektledarna får ofta en mycket viktig roll i relation till ungdomarna. Projektledaren som individ tycks ha en stor betydelse. Verksamheterna verkar i stor utsträckning också påverkas, såväl av dessa enskilda individer som av deras specifika intressen och kompetenser. Även om aktiviteterna och projektverksamheten i sig är viktig tycks den enskilda projekt- eller aktivitetsledaren ha en stor betydelse för vem som ska kunna identifiera sig och känna sig välkommen som deltagare i ett projekt. Liksom för vilka spår detta projekt slutligen lämnar.

Att nå ut

Vissa projekt har haft svårt att locka deltagare. Bland projekt som inte har haft svårt att hitta deltagare har man däremot ofta kämpat med att få kontinuitet i verksamheten. Majoriteten av projekten tycks på ett eller annat sätt ha nått ut till sin målgrupp, även om det har funnits vissa svårigheter. För att nå ut till ungdomarna har projekten använt sig av mässor, events med musik, sociala medier, kommunens ungdomsverksamhet, affischer samt information i skolan. I rekryteringen av ungdomar till projekten har det visat sig att de personliga mötena fungerat bäst. En sammanhållen målgrupp förenklar rekryteringen till projekt, eftersom budskapet då sprids snabbare och man på så sätt har därigenom kunnat nå ut till ungdomarna snabbare. Förutom nära kontakter inom målgruppen finns det fördelar med att ha ett stort nätverk runt om i landet. Detta hjälper projektledarna att hitta rätt personer att arbeta med på skolor och i föreningar, vilket gör det enklare att engagera unga att delta i projektet. Nätverk underlättar även när projekten letar efter samarbetspartners. Projekt som inte haft samma kontaktnät har följaktligen haft svårare att få tag på bra samarbetspartners, vilket i sin tur har lett till att det varit svårt att nå ut med information till både personal och ungdomar. Vissa projektledare framhåller att det finns en stor skepsis gentemot projekt som försöker verka i utsatta områden och menar att invånarna bara ser ännu ett projekt "uppifrån" som vill komma och säga åt dem hur de ska leva. Detta gör att rekryteringen av deltagare blir svår och att olika ledargestalter i föreningar och samfund fungerar som "gatekeepers".

Vilka når man?

Många projekt och aktiviteter konkurrerar om ungdomarna. När vi har besökt projekt i en och samma stad har vi också fått intrycket av att det i vissa fall är samma ungdomar som är involverade i flera olika projekt. Eventuellt innebär detta att projekten inte når de allra mest utsatta ungdomarna, utan sådana som

redan har tillgång till vissa plattformar. Svårigheterna med att nå ut till tjejer med invandrarbakgrund är också något som flera av projekten påtalar som ett hinder för verksamheten. Vissa nämner i det sammanhanget Arvsfondens åldersgränser som ett problem, då de gärna vill kunna inkludera personer som lämnat ungdomstiden.

Sociala medier

Många projekt lyfter ungas kunskaper när det gäller digitala redskap och lär ut hur man kan påverka genom kanaler som Twitter, blogggar och Facebook.

Att hinna

Projekten pågår under en begränsad tidsperiod. Detta gör att många av projektledarna känner sig stressade för att de vill nå ut till så många ungdomar som möjligt under den anslagna tiden. Tidsbrist uppfattas som ett tydligt problem på många olika nivåer och har skapat oro i flera projekt.

Att hålla fast vid idén

Förändringar under projekttidens gång genomsyrar många projekt. I dessa fall handlar det om att de ursprungliga idéerna inte fungerar så bra i praktiken. Detta kan bero på att den tänkta målgruppen inte vill eller kan ta del av verksamheten, eller att de planerade aktiviteterna inte är tillräckligt attraktiva för ungdomar. Samtliga projekt försöker dock i mesta möjliga mån hålla fast vid de ursprungliga tankarna och målsättningarna och strävar på så sätt efter att legitimera sin fortsatta verksamhet.

Att göra avtryck

De avslutade projekten har, för att se om de uppnått sina mål, utfört olika typer av utvärderingar av verksamheten. De reflekterar över hur det har gått och vilka eventuella spår som projekten lämnar. Projektens mål skiljer sig åt och vissa mål är kvantitativa och lättare att mäta. Exempel på sådana är antal deltagare, produktion av material (böcker, utställningar) och antal deltagare som fortsätter att engagera sig i politik och i föreningar efter projektets slut. De effekter som de ansvariga för projekten ser handlar i huvudsak om ”personliga spår” och spridning av metoder och material. Med personliga spår menar projektledarna de kunskaper, insikter och förståelser som deltagarna fått med sig under projektets gång. De personliga spåren ses som de mest värdefulla eftersom deltagarna genom dessa får nya perspektiv, ett demokratiskt förhållningssätt och verktyg för att förändra sin vardag. Förutom de personliga spåren, får de även med sig en aktivare fritid och kunskap om hur

föreningar styrs. Projektledarna ser att projekten för unga genererar positiva effekter för det närliggande samhället, då aktioner och mötesplatser exempelvis ger ett tryggare område.

Att leva kvar

Huvuddelen av de projekt som har lyckats bra och lever vidare verkar redan från början ha haft erfarenhet från tidigare projekt, kontaktnät, mentorer och samarbetspartners. De har genom sina kontakter kunnat lansera sitt projekt på ett bra sätt och på så sätt nått ut till ungdomar som kontinuerligt vill delta i deras verksamhet. Det kan handla om att ha ett bra samarbete med en kommun, fritidsgård, skola eller idrottsförening. Projektledarna har genom dessa kontakter kunnat söka stöd, uppmuntran och motivation att hitta nya vägar att utveckla sina projekt. En annan faktor är tidigare erfarenheter av att arbeta med ungdomar i projekt. Många projekt poängterar att det krävs en flexibilitet både när det gäller idén och utförandet för att få så bra slutresultat som möjligt. Även erfarenhet av administrativa uppgifter såsom rapportskrivning och ekonomi verkar ha påverkat projekten. Detta har tagit upp mycket tid i de fall då sådan erfarenhet saknats.

De projekt som haft svårt att leva vidare har ofta haft organisatoriska problem, där samarbeten inte fungerat som det var tänkt och administrationen har varit svår och tagit upp för mycket tid. Detta verkar i många fall bero på att tidigare erfarenheter saknas och följaktligen finns inte samma kontaktnät och tillgång till mentorer att söka stöd och råd hos. Andra faktorer som har spelat in är ”olyckliga händelser”, som plötsliga bortfall av samarbetspartners, projektledare som varit tvungna att avbryta sitt engagemang, samt bortfall av deltagare av ofta okända anledningar. Några projekt har även haft problem med att rekrytera personal, speciellt om utgångspunkten varit att arbetet ska utföras ideellt.

Samarbetet med Arvsfonden

Vid genomförandet av projekten har projektledarna haft tillgång till en handledare för att få guidning. Man har kontinuerligt redovisat sitt arbete till Arvsfonden genom delrapporter och slutrapporter. Även en hemsida har funnits tillgänglig, där de pågående Vi Deltar! projekten delat med sig av sin verksamhet och erfarenheter. De flesta projektledarna anser att de har fått det stöd de behöver från Arvsfonden och är mycket positiva till satsningen. Men de pekar även på möjliga förbättringar. En vanlig tanke handlar om att det är bra att ha erfarenhet från tidigare projekt när ett nytt påbörjas. Pappersarbetet har tagit mycket tid

ifrån själva projektet. Man önskar tydligare riktlinjer kring hur rapporterna till Arvsfonden ska se ut. Några projekt uttrycker även att det skulle vara bra att få stöd i det ekonomiska arbetet med budget, försäkringar och liknande, då detta är något som många inte jobbat med tidigare. Det finns också projekt som känner att ett långvarigare stöd skulle ha hjälpt dem ytterligare. Många projekt framhåller också att de känner att Arvsfonden har stort förtroende för deras arbete, vilket givetvis stärker dem oerhört.

1. INLEDNING

Föreliggande rapport är resultatet av en utvärdering av Allmänna Arvsfondens satsning Vi Deltar!, som har genomförts vid Umeå Universitet under perioden 2009–2012. Det övergripande syftet med studien var att undersöka vilka spår satsningen har lämnat i de sociala kontexter där projekten har bedrivits och hos de grupper och individer som har omfattats. Målet var vidare att analysera de hinder och framkomliga vägar som projekten mött och funnit. Tre typer av data har analyserats. För det första har en dokumentanalys av material från alla ingående projekt gjorts. För det andra har en enkätstudie gjorts för alla projekt. För det tredje har etnografiskt fältarbete (intervjuer och observationer) gjorts hos ett mindre antal projekt i syfte att samla in närmare information om de individer, grupper, miljöer och verksamheter som finns inom ramen för projekten. Analyserna av de tre typerna av data kommer sammantagna att leda till att de genomgripande frågeställningar som angavs ovan kan belysas.

I detta första kapitel ges en introduktion till Allmänna Arvsfonden och Vi Deltar!. En genomgång görs också av olika definitioner av demokrati och deltagande, av deltagandets roll för samhällslivet, samt av ungas deltagande idag. Såväl den begreppsliga diskussionen som kontextualiseringen av deltagande fungerar som bakgrund till många av de analyser som följer i rapportens följande delar. Därefter ägnas kapitel 2 åt en analys av projektdokumentationen, med fokus på hur synen på deltagande och hinder för deltagande har formulerats i de olika projekten inom satsningen. Med utgångspunkt i detta fokuseras också närmare på vilka framkomliga vägar för att öka ungas deltagande som projekten har identifierat.

I kapitel 3 står enkätstudien i fokus. Genom denna söktes kunskap omkring mer övergripande mönster bland projekten med avseende på deras upplevelser av verksamhetens genomförande. Ett viktigt mål med enkätstudien har varit att få kunskap om hur projekten har arbetat med att nå ut till sina respektive målgrupper, och vilka strategier de har upplevt som särskilt framgångsrika i detta arbete. Ett annat mål för studien har varit att få information om vilka spår verksamheterna lämnat efter avslutad projekttid. I kapitel 4 behandlas sedan ett antal teman som i det etnografiska fältarbetet har framträtt som centrala för förståelsen av en rad processer som har präglat projekten inom satsningen. Slutligen, i kapitel 5, diskuteras resultaten av studien sammantaget och sätter in dessa i ett sociologiskt sammanhang.

Allmänna Arvsfonden och satsningen Vi Deltar!

Allmänna arvsfonden är en statlig fond som bildades 1928, då riksdagen beslutade att avskaffa arvsrätten för kusiner och avlägsnare släktingar. Den avlidnes tillgångar skulle istället tillfalla Arvsfonden som fick i uppdrag att främja barn och ungdomars vård och fostran, ett uppdrag som år 1969 utökades till att inkludera omsorg om handikappade. Genom åren har Arvsfonden finansierat föregångarna till barnbidraget, studiestödet och mödravårdcentralerna. Andra organisationer som startade som Arvsfondsprojekt är bland annat BRIS och elevombudsmannen.

Två statliga myndigheter har hand om Arvsfondsärenden. Dessa myndigheter är Kammarkollegiet och Arvsfondsdelegationen, där Arvsfondsdelegationen beslutar vilka projekt som blir beviljade stöd och följer upp projekten, medan Kammarkollegiet företräder och förvaltar fonden, det vill säga betalar ut stöd till beviljade projekt. Till sin hjälp har Arvsfondsdelegationen ett kansli där det idag arbetar nio handläggare, vilka varje år behandlar cirka 1500–1600 ansökningar och av dessa beviljas cirka 450 projekt stöd. Vid bedömningar av projekt har kansliet möjlighet att inhämta synpunkter från Regeringskansliet, samt från referenspersoner på andra myndigheter och organisationer.

Idag delar Arvsfonden ut cirka 500 miljoner kronor till olika nyskapande och utvecklande projekt i landet som arbetar med barn, ungdomar och personer med funktionshinder. För att bli beviljade stöd måste minst en av målgrupperna finnas representerade från initiering till avslut och det ska även finnas med en plan för hur projektet ska fortsätta finansieras efter projekttidens slut. Under projekttiden besöks projekten och förra året besöktes var sjätte projekt av Arvsfondens kanslipersonal. Detta eftersom Arvsfondsdelegationens uppgift även består av att granska och utvärdera projekten, för att ta vara på projektens kunskaper och erfarenheter. Förra året utvärderades ett hundratal Arvsfondsprojekt av oberoende forskare.

Allmänna arvsfondens satsning Vi deltar! riktar sig särskilt till unga mellan 12 och 25 år som upplever ett socialt och/eller ekonomiskt utanförskap. Målet med satsningen är att skapa bättre möjligheter för unga att påverka samhället och sina livssituationer. Ett ytterligare mål är att ge deltagarna djupare kunskaper om demokrati och mänskliga rättigheter.

Bakgrunden till satsningen är att ett socialt och/eller ekonomiskt utanförskap också antas leda till ett demokratiskt utanförskap, vars yttersta uttryck sägs kunna bli en grund för främlingsfientlighet, radikaliserings eller annan extremism. De projekt som Allmänna arvsfonden finansierar syftar till att bryta utanförskapet och öka delaktigheten. Detta ska ske genom skapandet av nya mötesplatser, genom att erbjuda unga människor arenor och genom att pröva nya metoder för dialog och samtal om demokrati, delaktighet och mänskliga rättigheter.

Viktiga målgrupper för satsningen är unga som vanligtvis inte är föreningsaktiva eller deltagande i den demokratiska processen, unga i stadsdelar med ett utbrett utanförskap, unga i glesbygd med ett utbrett utanförskap, unga med funktionsnedsättning och unga som på något annat sätt befinner sig i utsatta situationer. Även om inte alla projekt förväntas uppfylla alla mål samtidigt, så är det en övergripande strävan att de unga som har deltagit i något av projekten därefter ska uppleva att de har:

- verkliga möjligheter att påverka samhället och sin egen livssituation
- god förståelse och respekt för alla människors lika värde
- och god kunskap om demokrati och mänskliga rättigheter.

Satsningen pågår under perioden 2009 – 2012. I juni 2012 hade 175 miljoner kronor fördelats och ytterligare 20 projekt var under beredning. Projekten som erhållit stöd har stor bredd, allt från idrottsföreningar, etniska föreningar och handikappsorganisationer till organisationer kopplade till skolan. Även projekt som har stort fokus på konst finns representerade. Ungefär var tredje förening har inte tidigare sökt och/eller beviljats medel från Arvsfonden. Vidare förefaller en del av föreningarna att ha tagit sig an nya arbetsområden i och med satsningen. Till exempel har idrotts- och kulturföreningar i Vi deltar-projekten arbetat med demokrati och delaktighetsfrågor för att öka ungas valdeltagande.

Om utvärderingen

Den utvärdering som presenteras i föreliggande rapport har utförts av en grupp forskare vid Umeå universitet på uppdrag av Allmänna Arvsfonden. Huvuddelen av arbetet med utvärderingen 2009–2012 har utförts av Simon Lindgren och Ragnar Lundström, som båda är sociologer. Anna Johansson är etnolog och har jobbat med projektbesök, etnografisk dokumentation och med analyser av det etnografiska materialet. Ida Åberg, masterstudent, har gjort en

omfattande arbetsinsats när det gäller genomgång och analys av projektens dokumentation. Hon har bistått i arbetet med att analysera såväl enkätmaterial som det etnografiska materialet. Alla fyra har varit med och skrivit den text som återfinns i rapporten. Simon Lindgren har varit huvudansvarig.

Hur många har satsningen nått?

Som ett led i utvärderingen av satsningen har vi gjort ett försök att i stora drag skatta hur många ungdomar som har nåtts av Vi Deltar. Som en grund för skattningen har en indelning av projekten med avseende på storlek gjorts enligt följande:

Storlekskategori	Antal	Beskrivning
Små projekt (0–20 deltagare)	19	Projekt med en liten kärngrupp som man jobbar kontinuerligt med (exempel: Örebro deltar, Friskus).
Mellanstora projekt (20–150 deltagare)	23	Projekt med en specifik målgrupp. Kan mötas i skolor, på workshops etc.
Stora projekt (150–300 deltagare)	21	Projekt som jobbar bredare med workshops, på fritidsgårdar; i en specifik stad etc. Arbetet som ungdomarna gör kan även visas på utställningar eller spridas genom radio så att fler än kärngruppen nås.
Mycket stora projekt (300+ deltagare)	14	Projekt som har nått ut till många genom workshops i skolor, fritidsgårdar, på internet, genom utställningar etc. Ofta nationella projekt. Svårt att säga exakt hur många som nåtts då det finns en stor variation inom gruppen. Exempel: Bloggen <i>365 saker du kan göra</i> har nått ut till tusentals både på internet och genom de fysiska träffarna. Projekt röst har nått många genom att förbereda utställningar men även då utställningarna genomförts. <i>Forix, förortens riksdag</i> , är ett nationellt projekt för förorter i Sverige. <i>Ytrandefrihet i praktiken</i> räknar med att ha nått cirka 1700 genom utbildningar och 9000 via hemsidan.

Om man gör en överslagsräkning på detta (antal projekt per kategori * uppskattat genomsnittligt antal deltagare i den aktuella kategorin) kan man konstatera att de små, mellanstora och stora projekten tillsammans har involverat omkring 7000 ungdomar. På grund av den stora spännvidden inom kategorin "Mycket stora projekt" är det svårt att göra någon meningsfull skattning. Om man räknar på den lägsta siffran (300) kan man addera 4200 till de första 7000. En slags minimiskattning säger således att omkring 11000 ungdomar har nåtts av satsningen. Om man inkluderar de högre siffrorna, som ofta refererar till besök på hemsidor etc., är antalet betydligt högre.

2. ATT FRÄMJA UNGAS DELAKTIGHET

Målet med det här kapitlet är att möjliggöra en diskussion av hur de olika projektens sätt att förhålla sig till definitioner av demokrati och delaktighet inkluderar och/eller exkluderar olika grupper utifrån faktorer som klass, kön, etnicitet, funktionshinder etc. Diskussionen av detta kräver till att börja med en begreppslig utredning, som följer nedan under rubriken "Demokrati, deltagande och ungdomar". Därefter följer, i avsnittet "Hinder och framkomliga vägar", analysen av innehållet i projektens dokumentation.

Demokrati, deltagande och ungdomar

Genom historien har folket och deltagande definierats olika och långt ifrån alla har varit välkomna vid beslutsfattande procedurer. Redan vid demokratins födelse diskriminerades stora grupper i befolkningen. I Aten inkluderades till exempel välbärgade män medan fattiga män, slavar, kvinnor och barn exkluderades. Olika människosyn påverkar och har alltid påverkat vilken makt man ger olika grupper beroende på deras kön, etnicitet, medborgarskap, inkomst, ålder och funktionshinder. Under historien har synen på människan och medborgarskap vidgats, vilket har avspeglats i rätten till deltagandet vid beslutsfattande procedurer. I följande avsnitt kommer demokrati och deltagande diskuteras för att få en förståelse för hur olika definitioner kan verka antingen inkluderande eller exkluderande.

Demokratins olika betydelser

Demokrati kommer från grekiskan och betyder folkstyre eller folkmakt (Ne.se, demokrati), vilket är en vag definition som kan tolkas på olika sätt. Konceptet demokrati ställer många frågor: Vilka är folket, vilken makt ska de ha och hur är det meningen att folket ska styra? Förutom de begreppsliga frågetecknen tillkommer fler tolkningsmöjligheter som handlar om värderingar nära sammankopplade med demokrati, såsom mänskliga rättigheter och diskussioner kopplade till ett hållbart samhälle. Demokrati kan ha olika betydelse för olika personer och på grund av dess komplexitet är det viktigt att diskutera hur begreppet kan tolkas. På frågorna vilken makt folket ska ha och hur de ska styra, finns det olika svar. Det finns olika typer av demokrati som har olika demokratiska ideal som utgångspunkt, där valdemokrati och deltagande demokrati är vanligast förekommande. De olika typerna av demokrati har två olika ideal för

deltagande, där valdemokrati förespråkar deltagande genom val och deltagardemokrati vill att medborgarna aktivt ska delta i det politiska livet även mellan valen.

Valdemokrati är en idealtyp som i sin reella form kallas representativ demokrati, där man menar att återkommande val ger regeringar legitimitet att styra staten. När de myndiga medborgarna kan välja eller välja bort politiska kandidater eller andra representanter, överlämnar de makten till politiken under den följande mandatperioden (Gilljam & Hermansson, 2004:15). Här blir demokratin en process för att välja ledare, och medborgarnas främsta kanal för inflytande (Dahlstedt, 1999:79). En kontrast till valdemokratin är deltagardemokratin, som innebär att folket, medborgarna, är delaktiga i politiken och kan påverka de som styr, även under mandatperioden. Målet är att så många som möjligt ska vara aktiva i politikens utformning, ett slags decentraliserat styre. Genom ett deltagardemokratiskt perspektiv kan alla medborgare, oavsett ålder, föra fram sina åsikter till de politiska beslutsfattarna genom exempelvis medborgarförslag, demonstrationer eller folkomröstningar (Gilljam & Hermansson, 2004:19).

Valdemokratiska förespråkare menar att deltagande demokrati är ineffektivt och att den främsta kanalen för delaktighet i politiken ska vara de återkommande valen. Den deltagande demokratin påvisar att valdemokratin är elitistisk och att endast påverkan genom val inskränker medborgarnas deltagande och vad som kallas politik (Dahlstedt, 1999:81). Diskussionen kring hur medborgarna ska delta i det politiska livet skiljer sig åt beroende på vilken syn man har på människan, maktfördelning och deltagande. Det deltagardemokratiska idealet förutsätter att man ser människan som en aktiv samhällsvarelse och upplyst nog för att vara med och delta i större beslutsfattande procedurer. Medan den mer elitistiska valdemokratin menar att medborgarna inte har tid, lust eller kunskap att sätta sig in i de politiska frågorna. Trots att valdemokratin ser deltagardemokratin som ineffektiv använder sig den representativa demokratin ofta av deltagardemokratiska inslag, då aktiva medborgare gör att politiken blir för folket och inte ett oåtkomligt samhällsetablissemang (Gilljam & Hermansson, 2004:125ff).

Förutom olika typer av demokrati inkluderar även begreppet demokrati andra positiva värderingar, som ses som ovärderliga i en demokrati. En demokratisk stat minskar exempelvis risken för inbördeskrig,

respekterar i större utsträckning mänskliga rättigheter och är bättre på att minska fattigdom än icke-demokratier. Forskning har även visat att om man lever i en demokrati ökar människors känsla av glädje och livstillfredsställelse (Haerpfer, Bernhagen, Inglehart, Welzel, 2009:1). Demokratibegreppet har även utökats och idag anser exempelvis miljörelsen att ett demokratiskt samhälle även omfattar att leva i samklang med djur och natur, där ord som hållbarhet och långsiktighet värderas högt.

Deltagandets betydelse för samhällslivet

Det civila samhällets betydelse för demokratin har länge varit omdiskuterat och definieras ofta som interaktionen medborgare har utanför statsapparaten (Ne.se, civil), såsom föreningar, organisationer och studieförbund. Ett aktivt civilt samhälle anses ofta främja deltagandet i den politiska sfären och öka det sociala kapitalet, där ett samhälle med högt socialt kapital karakteriseras av ett högt deltagande i olika sorters kollektiva aktiviteter. Dessa aktiviteter verkar generera tillit till andra människor, offentliga institutioner och till det politiska systemet (Haerpfer et al. 2009: 159, Lindström, 2005: 1528, Putnam, 1995: 72.). Haerpfer et al. (2009:162) diskuterar sociala kapitalets betydelse för det civila samhället, där de menar att deltagandet påverkar individer och samhället positivt, även om sammanslutningarna inte syftar till att vara politiska. Förbindelsen mellan människor i olika sammanslutningar socialiserar individer till ett kooperativt beteende samt ger individer verktyg för att effektivt skapa politik på lokal och nationell nivå. Medlemskap utökar även individers formella och informella nätverk, vilket kan vara till nytta både privat och i offentligheten.

Förklaringsmodellerna till det förmodade positiva effekterna av föreningsdeltagande handlar ofta om befolkningens resursstyrka. Kan det vara så att det är en specifik grupp som söker sig till olika föreningar? I avhandlingen Medlemmar och medborgare visar Myrberg (2007:96) att faktorer som kan kopplas till föreningsdeltagandet i Sverige är ålder, utbildning, sysselsättningssituation och geografiskt boendemönster, där arbetande personer i medelåldern med relativt hög utbildning verkar delta mer än andra. Även bostadsort påverkar, då deltagandet påverkas positivt av boende på landsbygd eller småstad, gentemot sina jämförande kategorier. Dessa faktorer kan med ett annat ord kallas resursstyrka, där exempelvis högre utbildning och inkomst visar på en större benägenhet att delta politiskt (Johansson, 2007:164). Detta perspektiv bekräftas av forskning

som visar att möjligheterna och drivkrafterna att engagera sig i politik har ett normalfördelat samband. I och med inträdet i vuxenlivet finns det fler incitament att delta politiskt, med exempelvis en etablering på arbetsmarknaden, införskaftet av en egen bostad, barn etc. och sjunker följaktligen då man blir äldre och pensioneras (Fokus 10:318. Johansson, 2007:13). Deltagandet verkar således påverkas av vilken livsfas individen befinner sig i.

Johansson (2007:164) skriver att resursstyrkan kan ha betydelse för ungas värderingar och attityder, och pekar på uppväxtmiljö som en förklaring till de variationer som finns. Här kan en persons värderingar tolkas som en reflektion av individers grundläggande livserfarenheter och kan fungera som en socialisationsagent (Inglehart & Welzel, 2005:33), vilket skulle innebära att unga med liknande uppväxtmiljö eller socioekonomisk status socialiseras till liknande värderingar. Denna hypotes är ifrågasatt då samhället idag är mer individualistiskt, med minskade skillnader. Förutom den ovan nämnda värderingseffekten finns en etablerad idé om en generationseffekt, där man menar att det är i ungdomsåren unga formas och lägger grunden för sina värderingar och sitt deltagande (Johansson, 2007:21). Man menar att det finns generationsbundna skillnader, eftersom en grupp människor växt upp under liknande omständigheter.

Det finns även förklaringsmodeller till deltagande som handlar om modernisering. Inglehart och Welzel (2005:23,29) menar att ett lands socioekonomiska resurser påverkar medborgarnas värderingar. I västvärlden, där den materiella utvecklingen gått framåt, kan man se ett värderingsskifte från kollektivistiska till individualiserade värderingar och således kan man se en politisk förändring. De klassiska politiska konflikterna förklarar idag mindre av det politiska beteendet, och andelen unga som identifierar sig med de politiska partierna sjunker. Denna förändring återfinns hos hela befolkningen men är mest markant hos den unga befolkningen. Detta då de vuxit upp under gynnsamma materiella förhållanden och värderar följaktligen postmateriella (existentiella) frågor högre än den äldre befolkningen som haft knappare materiella resurser (Johansson, 2007:65). Deltagandet i den representativa elitistiska politiken sjunker och allt fler unga hittar alternativa mer direkta sätt att påverka politiken än genom de återkommande valen, ett annat sätt att delta (Inglehart & Welzel: 2005:43f). Unga prioriterar exempelvis oftare sakfrågor och utmanar den rådande politiska ordningen genom olika civila aktioner, såsom politisk konsumtion.

Ungas deltagande idag

Idag kan vi se att unga bedöms som begränsade i sitt deltagande, dels på grund av att de inte har det formella inflytandet, rösträtten, men också för att de ofta ses som icke engagerade gentemot tidigare generationer. Trots en nedgång i deltagandet är 61 procent av alla svenska ungdomar medlem i någon förening (Fokus 10:98). Detta bör ses som positivt då föreningslivet tilldelats två uppgifter. Förutom att erbjuda en meningsfull fritid ska de även verka som en demokratiskola. Regeringen har därmed gett föreningslivet en samhällsintegrerande funktion. Det ska vara en plats där medborgarna får träna på att sitta i styrelser, rösta för förändring och få erfarenhet av de beslutsprocesser som finns, för att sedan kunna applicera sin kunskap i andra situationer (prop.2004/05:2,34).

Putnam (1995:67) menar att befolkningen i västvärlden deltar mindre och mindre i traditionell politisk mening, vilket är en trend som även finns i Sverige, där en tydlig nergång i föreningslivet kan urskiljas (Fokus 10:97). Betyder det att människor i väst tappat intresset för politiska frågor? Det har diskuterats om ungdomars deltagande i demokrati skiljer sig från den äldre generationens. Beck (2001) menar att unga idag är frihetens barn. De har internaliserat frihetsbegreppet på ett sätt som vuxna inte kan föreställa sig, och lever sin politik. Istället för att rösta för en förändring, skapar de förändring. Unga har på olika sätt sökt alternativa vägar att påverka sitt liv, exempelvis genom politisk konsumtion och aktivism på internet (Fokus 10:319. Farthing, 2010:185). Politisk konsumtion handlar om att aktivt välja eller välja bort vissa produkter och varumärken, på grund av en politisk övertygelse, dåliga arbetsvillkor etc. Unga verkar se en tydligare koppling mellan vardagslivet och politik än äldre, där vanliga exempel på politisk konsumtion eller "livsstilsaktivism" är vegetarianism och veganism.

Men vilka deltar då? Fördelningen bland de unga som deltar i föreningar visar på vissa skillnader: killar är oftare medlem i en förening än tjejer, inrikes födda deltar mer än utrikes födda och vad som är extra utmärkande i fördelningen är att tjejer med utländsk bakgrund deltar betydligt mindre än alla andra grupper (Fokus 10:98-100). Detta mönster återspeglas i Lindströms (2005:1541) studie om socialt deltagande, i vilken visas att män och kvinnor från arabisktalande länder samt från subsahariska Afrika deltar i lägre utsträckning än inrikes födda. Även här bekräftas att kvinnorna deltar i betydligt lägre utsträckning i jämförelse med männen från samma områden. Lindström (2005:1527) menar vidare att det sociala

deltagandet är centralt i ett samhälle, då makten över det egna livet därigenom ökar. Här definieras egenmakt som förmågan att tillhandahålla förståelse och kontroll över personliga, sociala, ekonomiska och politiska krafter för att kunna förbättra sin livssituation.

Regeringen vill enligt propositionen Makt att bestämma – rätt till välfärd öka jämlikheten i det unga politiska deltagandet och överbrygga klyftan "mellan dem som anser sig ha möjlighet att påverka sin livssituation genom politiken och dem som anser att de saknar denna möjlighet" (prop. 2004/05:2,38). Enligt Ungdomsstyrelsen skrivelse Fokus 10 anser 78 procent av ungdomarna att de har goda möjligheter att påverka sin livssituation, vilket måste ses som en stor framgång. När man kontrollerar för olika bakgrundsfaktorer ser man att ekonomisk situation påverkar, men även att en uppfattad god hälsa har en starkt positiv effekt på det upplevda inflytandet. De grupper som anser sig ha dåliga möjligheter till inflytande och upplever sämre hälsa än genomsnittet är de som har en annan sexuell läggning än heterosexuell, samt de som har en funktionsnedsättning och därför kan behöva extra stöd (Fokus 10:210).

Även andra faktorer påverkar känsla av inflytande: kön, ålder samt att vara född utrikes. Unga tjejer upplever i större grad att det kan påverka gentemot unga killar, att vara äldre och att vara inrikes född ger även en ökad upplevelse av inflytande (Fokus 10:210f). Trots detta vill endast 39 procent vara med och påverka. Tre grupper som uppvisar en större vilja att påverka är barn till högutbildade föräldrar, men även unga med en funktionsnedsättning och unga som fått något slag av ekonomiskt stöd. De två sistnämnda gruppernas intresse kan tolkas som att livssituationen skapar ett behov och en vilja att vara med och påverka (Fokus 10:208).

Projektens mål och medel

Återstoden av det här kapitlet bygger på textanalyser av den dokumentation som projekten inom satsningen har genererat. Materialet består av ansökningshandlingar och i förekommande fall (beroende på hur långt projekten kommit vid tidpunkten för datainsamlingen) årsrapporter och slutrapporter för totalt 75 projekt (se Appendix 1). Många av projekten är också närvarande på nätet och en lista på de webbplatser som har utgjort underlag för studien återfinns i Appendix 2. I dessa projektdokumentationer finns motiveringar till varför projektet är viktigt, utvärderingar av verksamheten, framtida planer och ekonomisk dokumentation. De mer specifika frågeställningar som står i centrum för dessa analyser är:

- Hur tolkas demokrati och deltagande?
- Vilka grupper ses som hindrade?
- Vad ses som hinder för deltagande?
- Vilka framkomliga vägar har identifierats?

I arbetet med projektdokumentationen har tematisk textanalys tillämpats. Detta är en metod som används för att identifiera, analysera och redogöra för olika mönster eller teman i ett datamaterial (Braun & Clarke, 2006:79). Metoden förutsätter en aktiv forskare och det är viktigt att poängtera att det är forskaren som gör valda övervägningar i relation till materialet. För att utveckla en så bra analys som möjligt kommer syftet och frågeställningen vägleda i sökandet efter teman i materialet. Det är även forskaren som avgör vad som är ett tema. Generellt sett ska ett tema fånga något viktigt i relation till forskningsfrågan och representera någon form av mönsterbildning i materialet (Braun & Clarke, 2006:80, 82). Denna metod passar syftet väl, då studien vill utreda hur definitioner av deltagande och demokrati kan skapa inkludering/exkludering i samhället. Genom att använda ett öppet angreppssätt kan man beskriva och handskas med strukturen hos ett stort datamaterial. På detta sätt kan ett mönster urskiljas och kopplas till tidigare litteratur för att få en bredare förståelse för materialet.

Metoden liknar i mångt och mycket så kallad grounded theory som också inkluderar kodning, kategorier och sökandet efter en relation mellan kategorierna. Trots många likheter finns det avgörande skillnader. Grounded theory kräver vissa teoretiska åtaganden och syftar exempelvis till att generera en teori från sitt material, vilket är problematiskt då det kan vara svårt att skilja på en begreppsbas och en teori (Bryman, 2001:382. Braun & Clarke, 2006:81). Att utföra en studie med grounded theory kräver metodologiska kunskaper och mycket tid för att nå fram till ett tillfredställande resultat. Då studien har en tidsbegränsning och syftar till att vara utredande, istället för att vara bunden till att skapa en teori, föll valet på tematisk analys. Fördelar med det valda analysverktyget är dess flexibilitet, där forskaren ses som aktiv och genom motiverade val kodar och skapar teman. Tematisk analys är inte lika svårhanterlig som andra metoder och kan på ett lämpligt sätt sammanfatta ett stort datamaterial genom en grov beskrivning av de olika teman som hittas (Braun & Clarke, 2006:97).

I kapitel 2 kommer en analys i två delar utföras. Den första delen besvarar forskningsfrågan: Vilka grupper ses som hindrade? För att besvara denna utfördes en deskriptiv kategorisering av projekten, dels för att skapa ordning i materialet, men även för

att se fördelningen i materialet: Hur många projekt av samma typ finns? Var finns projekten i landet? Förutom den rent kvantitativa beskrivningen görs en beskrivning av de olika kategorierna: Hur formuleras problemställningen för de olika grupperna som identifieras? Kan man finna olika mönster för de olika kategorierna? Den andra delen inriktar sig mot de specificerade forskningsfrågorna: Hur tolkas demokrati och deltagande? Vad ses som hinder för demokrati och deltagande? Vilka framkomliga vägar har identifierats?

Typer av projekt

Målet med det här kapitlet är i första hand att belysa vilka grupper som av de olika projekten ses som hindrade i sitt deltagande, vilka hinder som finns samt vilka framkomliga vägar som identifierats utifrån de hinder som uppmärksammats. Projektbeskrivningar, delrapporter och slutrapporter från projekten analyseras och en bild av hur man sammantaget ser på ungas deltagande kommer att målas upp. Författarna av exempelvis ansökningshandlingarna har medvetet och omedvetet valt olika definitioner på vad deltagande är samt vad en ”problemgrupp” är och berättar på det sättet hur en verklighet kan se ut. I den följande presentationen av materialet kommer olika exemplifierande citat att introduceras för att illustrera vad som är typiskt för respektive kategori och tema. Då syftet är att visa mönster i materialet i bred mening kommer enskilda personer, i den mån de förekommer, att anonymiseras.

Som ett första steg i analysen kommer nu materialet att beskrivas utifrån de kategorier som identifierats, med fokus på vilka grupper som ses som hindrade i sitt deltagande. Fem typer av kategorier fanns bland projekten:

- Skola
- Kreativitet
- Funktionshinder
- Mötesplatser
- Integration

Indelningen av projekt i kategorier är grov då vissa projekt platsar i fler kategorier. Vid valet av kategori har huvudsyftet väglett indelningen: Om huvudsyftet är skapa en mötesplats där unga kan få diskutera demokrati, tillfaller projektet Mötesplatser. Om huvudsyftet däremot är att tillsammans skapa radio och därigenom diskutera demokrati, tillfaller projektet kategorin Kreativitet, även om radiostudion också blir en mötesplats.

Genomgången visade vidare att de flesta projekten är koncentrerade i södra Sverige och framför allt i

storstadsregionerna. I norra Sverige dominerar projekt med huvudsyfte Mötesplatser och Kreativitet, medan fördelningen i södra Sverige är jämnare. Förutom en skillnad i fördelningen norr/söder, finns det en tyngdpunkt i Malmö med omnejd. Det ska nämnas att många av de nationella projekten har en spridning även i landskap där det inte finns en markering, exempelvis Värmland, Norrbotten och Ångermanland. Exempel på städer är Sundsvall, Borlänge och Luleå, men projekt finns även på mindre orter.

Skola

Kategorin Skola innefattar till stor del projekt som vill utveckla olika modeller/material för att förbättra elevers inflytande i skolan; skoldemokratin. Kategorin Skola är i högre grad nationella projekt än punktinsatser i specifika skolor eller områden. Projekten i skolan tar ofta avstamp i läroplanen där det bland annat står ”Skolan skall sträva efter att varje elev successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan och har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former” (Lpo 94: 13). Problematiken som dessa projekt ser är att elever inte ges en möjlighet till att påverka sin vardag och att elever utesluts från skolans beslutsprocesser, som är en lagskyddad rättighet. Anledningar till att elever utesluts från inflytande i skolan diskuteras i *Skoldemokrati 2.0*'s förstudie, där har man intervjuat skolledare och i en diskussion om vilka beslut som skulle kunna överlämnas till eleverna kom man fram till följande:

Ingen av de närvarande anser att eleverna ska ges bestämmande inflytande över vare sig schemaläggning eller andra frågor som är individuellt avgörande för vare sig eleverna eller skolans anställda.

Frågor som rör enskilda anställda eller elever, lärarnas samarbete, betyg eller placering av nya elever i en klass är exempel på frågor som är individuellt avgörande. Frågor som eleverna kunde få inflytande över beskrevs istället som trivselfrågor, exempelvis att dela ut rosor på alla hjärtans dag. I detta resonemang kan man urskilja att elevers kunskap och engagemang inte ses som tillräcklig i relation till de beslut som ska tas.

Kunskapsbristen om beslutsprocesser och demokrati tillskrivs till viss del skolan, eftersom alla projekten i kategorin tar upp skolans begränsade demokratiutbildning som ett stort problem, med tidsbrist som förklaring till otillräckligheten. Man menar att elever känner en maktlöshet i skolan,

därför att de saknar reellt inflytande. Eleverna känner helt enkelt inte till sina rättigheter. Enligt projektet Gränslöst påverkas en bra utbildning i första hand av enskilda lärares engagemang. *Yttrandefrihet i Praktiken* instämmer och anser att unga måste informeras om sina lagstadgade rättigheter.

Det är dags att på allvar få ungdomar att göra sina röster hörda och få dem att utnyttja de förutsättningar och rättigheter de har genom vårt lands viktigaste styrdokument – grundlagen... med utgångspunkten att yttrandefrihet är viktigt.

Genom att poängtera ungas lagstadgade rättigheter och lära dem hur man kan använda/tolka de rättigheter de har kommer deras position att stärkas i relation till de beslutsfattande på skolan. Förutom att förankra problemformuleringar i olika lagar, såsom grundlag och skollag, används barnkonventionens artikel 42, som säger att barn och vuxna ska känna till sina rättigheter. Projekten menar att skolan brister när det handlar om att upplysa unga om deras rättigheter och att åtgärder måste till.

Två projekt som avviker från mönstret handlar om att praktiskt utföra påverkansarbete istället för om utvecklandet av metoder för att undervisa i demokrati. *I Rätt Riktning* och *Trivselgerillan* syftar man till att visa att även små medel kan göra skillnad. *Trivselgerillan* menar:

Att påverka sin och andras vardagssituation behöver inte vara avancerat eller innebära tungrodda projekt. Med ganska små medel kan man förgylla vardagen för dem omkring sig och öka trivseln på skolan, på arbetsplatsen eller på stranden.

Gruppen diskuterar trivsel, jämlikhet och påverkan i samband med aktionerna, och exempelvis kan det handla om att ge ut kakor en morgon i skolan och hälsa alla välkomna, medan *I Rätt Riktning* kombinerar diskussioner om mänskliga rättigheter med föreläsare från Operation Dagsverket, med syfte att utbilda ungdomsledare som i sin tur utbildar andra unga.

Kreativitet

Projekten inom kategorin Kreativitet syftar till att öka deltagandet genom att göra demokrati kul och lyfta ungas skaparförmåga. Projekten använder sig av teater, radio, film, konst och bloggar för att visa vad deltagande kan vara, samt för att nå unga som traditionellt inte skulle engagera sig i föreningslivet.

Avsikten är att genom kulturen visa ungas röster, identiteter och förmågor: ledord är att lära genom att göra. Ett av demokratiprojekten uttrycker det så här:

Vi arbetar utifrån övertygelsen att konsten är ett fantastiskt pedagogiskt och kreativt verktyg för att vidga ungdomars vyer och omfatta värderingar och livsmönster i stort.

Inom kategorin finns generellt en uppfattning om att kultur är en bra ”inkörsport” till att diskutera demokratifrågor, med motiveringen att unga tycker att gamla organisationsformer för exempelvis politik är tråkiga och torra.

Förutom att försöka uppnå målet att göra politiska frågor roliga, breddar de begreppet politik och menar att mycket som händer även i ungas vardag påverkas av de politiska ideal som råder i samhället. Kategorin Kreativitet vill med kulturen som verktyg ta upp identitetsfrågor på olika sätt och visa att identiteten är kopplad till olika fenomen, såsom hembygd, kulturarv, funktionshinder, sexualitet etc. det vill säga olika faktorer som på många sätt är aktuella i den politiska debatten eller i samhälleliga uppfattningar. Projekt *Radio Jek Duj Trin* ville skapa en plattform för unga romska ungdomar att diskutera demokrati och delaktighet och skapade radiosändningar på romani chib. De vill

[...] genom radioprogrammen utveckla såväl det romska språket som deras romska tillhörighet och stolthet.

De menar vidare att en plattform som denna kommer hjälpa ungdomar som känner en skam över sitt kulturella arv, en kultur som ofta blivit nedvärderad av majoritetssamhället. Även *Undersökande Radioteater* tar upp identitetsfrågor och har ungdomar i utanförskapsområden i Malmö som målgrupp. Genom radio vill de skapa en mötesplats där man kan diskutera mänskliga rättigheter och delaktighet. Frågor kan exempelvis handla om rätten till sin egen kropp, relationer, respekt, konsumtion och utanförskap. Genom radion, menar projekten, kan man diskutera känsliga frågor på ett distanserat och undersökande sätt. Förutom att diskutera demokrati ger radio ytterligare vinster, såsom att ett program kan väcka opinion och på så sätt stärka unga i sina påverkansmöjligheter. De unga får även lära sig andra färdigheter som att lägga musik, producera och leda ett program.

De kreativa projekten talar även mycket om att finnas där unga finns, bloggen *365 saker du kan*

göra, är en nätbaserad organisation som vill inspirera människor att aktivera sig och sprida förslag vidare. Att använda internet, en arena där unga redan är aktiva, och göra deltagandet kul, ses av många som ett innovativt sätt att nå unga. *365 saker du kan göra* menar att alla är unika och alla har en chans att göra något, att påverka. I projektansökan skriver de

Det handlar om den demokratiska kraften i bloggen som verktyg – vem som helst med en internetuppkoppling kan läsa, kommentera på och starta en egen blogg utan större problem.

365 saker man kan göra menar att lust för skapande, kompetens och kontakter som man får genom att genomföra olika idéer leder till samhällsbyggande egenskaper, kreativt tänkande och en ökad självkänsla.

Funktionshinder

Projekt med fokus på funktionshinder syftar ofta till att stärka självförtroende och självkänsla genom att skaffa sig kunskap om de rättigheter funktionshindrade har. Projekten utbildar antingen i demokrati – hur det politiska systemet fungerar på lokal, nationell och internationell nivå – eller så syftar de till att stärka och engagera unga för att öka egenvärdet. En vanlig problemformulering kan se ut så här:

Unga funktionsnedsatta är en grupp i samhället som upplever stort utanförskap och det krävs hela tiden insatser för att detta inte ska permanentas. Syftet med AGERA MERA är att ge unga människor med funktionsnedsättning relevant kunskap och stärkt självförtroende, för att kunna påverka samhället och sin egen livssituation.

Då funktionshindrades plats i samhället historiskt varit problematisk, lever fortfarande många myter och föreställningar kvar om hur ”dom” är och vad ”dom behöver.” Den bristande representationen av funktionshindrade i beslutsfattande positioner ses därmed som en stor barriär, då en stor del av problematiken handlar om att synliggöra olika maktstrukturer i samhället. Man vill bland annat visa för andra hur otillgänglighet i samhället påverkar vardagen för dem som inte tillhör majoritetsbefolkningen. I denna diskussion påpekar *Örebro Deltar* att samhället bör införskaffa sig bättre generella lösningar, men att en förändring i synsättet ”hos oss själva ofta är nödvändigt” för att inte bli ”kravmaskiner.”

[...] inlärld hjälplöshet och ett allt för stort och påtvingande socialt nätverk. Deras [unga funktionshindrade] förmåga att påverka sin situation och omgivningen är minimerad, då de aldrig fått "känna på" att göra fel och försöka igen!

En grupp som har blivit särskilt uppmärksammas är unga tjejer med funktionshinder. Enligt *Aktiva Tjejer* blir tjejer oftare diskriminerade än pojkar, pojkar får oftare aktiva åtgärder och tjejer förblir passiva. *Aktiva tjejer vill*

Förändra den passivitet som många unga tjejer med funktionsnedsättning tycktes leva i. Det var också dags för samhället att få upp den dolda diskriminering som rådde mellan könen.

Aktiva tjejer påvisar att genusfrågorna även rör människor med en funktionsnedsättning och att samhällets syn på funktionshindrade som könlösa gör det svårt att lyfta upp problematiken.

Mötesplatser

Kategorin Mötesplatser innehåller projekt som i första hand syftar till att skapa en mötesplats för ungdomar eller en plats där samhället kan möta ungdomen. Det kan handla om en speciell mötesplats för unga kvinnor, en plats där man kan utveckla sin hembygd eller ett sätt för polis att möta ungdomar och skapa goda relationer. *Demokrati på mina Villkor* skriver:

Projektet ska skapa en kompletterande och alternativ väg som bygger på engagemang för sakfrågor och åsikter, istället för engagemang för vissa organisationsformer.

Och *Forix – förörternas riksdag* vill

[...] skapa mötesplatser och uppmuntra ungdomar i Sveriges förorter att engagera sig i samhällsfrågor [där] alla ska ha samma möjlighet att bli lyssnade på, och formell position eller status ska inte spela någon roll.

Begreppen egenmakt och maktstrukturer förekommer i projektbeskrivningarna där man vill få unga att förstå deras inneboende kraft och visa hur de kan utnyttja den för att skapa förändring i sin vardag. *Ung NU*, som vill skapa en mötesplats mellan politiker och unga, talar om att de som organisation ska vara 'möjliggörare' för ungas idéer. Man vill ge unga verktyg att ta makten över sina egna liv. Många

projekt talar om resursstyrka och kapital: ungdomar i utanförskapsområden beskrivs exempelvis som resurssvaga då de

[...] lider brist på ekonomiska, sociala, politiska, språkliga eller kulturella tillgångar – komponenter som är viktiga för att kunna förverkliga och utveckla sig själv.

Forix utvecklar detta resonemang mer och beskriver hur makt handlar om vilken resursstyrka man har och hur samhället tillskriver olika grupper olika resursstyrkor genom att definiera vad som är viktigt.

Makt handlar inte bara om att öka demokratin när det gäller beslutsfattande. De osynliga maktstrukturerna, mentala maktstrukturerna, som säger till en del människor att de inte ens är värda att lyssnas på, är minst lika viktigt att arbeta mot.

Projektet *Ett grönare Lund* sticker ut och vill skapa en mötesplats för barn, unga och vuxna för att skapa förståelse för en ekologisk och demokratisk hållbar samhällsutveckling. De menar att behovet av en grön mötesplats för unga är viktig för att värderingsmönster mest troligt utvecklas i tidig ålder. Att unga

[...] tidigt blir införstådda med vad som innefattar jämställdhet, mänskliga rättigheter och hållbar konsumtion och levnadsmönster samt hur de som individer kan välja det som långsiktigt är bra för deras egna välmående och även för deras omgivnings välmående.

Ett grönare Lund utvecklar demokratibegreppet genom att innefatta respekt för djur och natur som ett kriterium för framtiden.

Integration

Integrationsprojekten har ett stort fokus på utanförskap, identitet, integritet och en meningsfull fritid. Inom projekten diskuteras ofta frågan hur personer med delad kulturell bakgrund ska kunna finna en stark identitet och känna sig delaktig i samhället utifrån egna premisser. *Egna röster, Egna bilder* har uppmärksammat att unga med ursprung i Somalia ofta identifierar sig med allmänna fördomar och att kunskapen kring föräldrarnas kultur är svag. I media florerar fördomar kring vad den somaliska kulturen är och tillskriver unga den negativa bilden av kulturen. *Egna röster, Egna bilder* har ett fokus på ungdomar och vill utmana majoritetssamhällets syn på "rätt" och "fel"

kultur. Verktygen för att hjälpa unga somalier att återta sin kultur och skapa en stolthet kring sitt ursprung handlar om att låta unga agera barfotaforskare och intervjua äldre somalier om sin kultur och till slut skapa utställningar i Sveriges storstäder. Även den religiösa tillhörigheten bedöms som en del av ett utanförskap. Projektet *Delaktighet=rätt* formulerar problemet så här

Många migranter hyser en uppgivenhet inför sin plats i majoritetssamhället utifrån vilken det är lätt att känna sig utesluten från eller icke-delaktig i. Som arab eller muslim är det lätt hänt att med tiden identifiera sig med allmänna fördomar riktade mot sig gällande sin religion, nationstillhörighet och sin geografiska placering i det nya landet.

För att komma tillrätta med problemet vill man höja kunskapen hos hela ungdomsgruppen, och i förlängningen även hos vuxna, för att skapa förståelse för varandras kulturer. Men även för att de med invandrarbakgrund ska förstå det svenska samhället och vilka vägar man kan gå för att påverka sin egen vardag. Målet för många av integrationsprojekten är att utbilda unga för att utbilda andra, och på så sätt sprida ny kunskap, öka förståelsen och minska diskriminering.

Räkna med oss uppmärksammar ett demokratiskt problem i Sverige där representationen i kommun, landsting, riksdag och regering är svag bland medborgare med utländsk bakgrund.

I denna utveckling har invandrarkvinnors situation kommit allt mer i fokus. Unga kvinnor, i synnerhet kvinnor med invandrarbakgrund, är idag än mer underrepresenterade i samhällsprocesser och demokratiska församlingar i Sverige än gruppen med utländsk bakgrund som helhet.

De talar även om behovet av att personer med utländsk bakgrund får komma till tals och påverka den politiska debatten. Att fler personer från en utanförskapsgrupp får komma till tals stärker demokratin, menar de, och man kan minska speciellt kvinnors känsla av maktlöshet, om de kan identifiera sig med de folkvalda. Om de ser att kvinnor med utländsk bakgrund inte har svårare att komma till tals och engagera sig än män från samma länder.

Sammanfattning

De grupper som, enligt den sammantagna diskurs som präglar projektens dokumentationer, behöver

stärka sitt deltagande är ungdomar som antingen lever i tillskrivet eller upplevt utanförskap och där tillgänglighet är ett centralt problem. Projekten handlar i mångt och mycket om unga med utländsk bakgrund där utanförskapsområden, exempelvis Rosengård, är i fokus. Även om ett projekt inte direkt syftar till integration, finns det en rad projekt inom kategorin Kreativitet och Mötesplatser som riktar sin verksamhet mot just unga med utländsk bakgrund. Förutom unga i utanförskapsområden pekas unga med funktionshinder ut som en grupp som behöver stärka sitt deltagande för att få tillgänglighet till majoritetssamhället, både fysiskt och psykiskt. Projekten vill belysa de osynliga maktstrukturer som finns och vill ifrågasätta normer både hos unga, vuxna och samhället i stort. Projekten försöker skapa förståelse för den egna identiteten och enskilda personers roll i samhället som helhet. Förutom projekten med ett specifikt fokus finns det de som är mer allmänna och riktar sig till alla ungdomar, speciellt de projekt som finns inom kategorin Skola. Alla elever ska ha rätt till kunskap om sina rättigheter och en chans till reell påverkan i sin vardag. Ett projekt som sticker ut är *365 saker du kan göra*, som finns tillgänglig på internet, men som även växt till en fysisk plattform för unga och deras engagemang.

Det följande avsnittet syftar till att diskutera vilka framkomliga vägar som hittats. För att besvara frågorna har en tematisk analys utförts och fyra olika teman har identifierats i materialet: möjliggörande strukturer, resursstyrka, identitet och makt. De möjliggörande strukturerna – såsom samhällets uppgraderande av ungas position, nya arbetsmetoder etc. – möjliggör en ökad resursstyrka, kunskap och förståelse, och kan därigenom stärka ungas identitet och makt.

Möjliggörande samhällsstrukturer

Diskursen i samhället påpekar allt som oftast att unga är oengagerade och saknar den kunskap som behövs för att kunna ta del av de möjligheter till påverkan som finns. Ansvar för att unga ska få tillräcklig kunskap ligger på samhället, som ska guida de unga till ett kritiskt tänkande och demokratiska värderingar. *Samhällsdesigners – Ungdomar med rätt att påverka*, påpekar att det är dags att uppvärdera ungas position och se unga som en resurs istället för en börda.

Att bestämma hälften av något över ungdomars huvuden och sen komma till dem i slutskedet med önskan om att de ska vara med och påverka gör de inte mer engagerade. Ungdomar vill vara med från början. Ska det till exempel byggas en ungdomsgård vill de inte komma in i projektet

när det är dags att bestämma namn, de vill vara med och bestämma vad ungdomsgården ska ha få för syfte, vilka som ska jobba där, var den ska finnas och hur den ska styras.

MAKT bekräftar detta och säger att ett av deras största hinder var att skapa en trovärdighet i sitt arbete.

De flesta [ungdomarna] är vana vid att få sköta sig själva och att de endast blir tillfrågade när det passar politiker/tjänstemän att samarbeta, eller när det gäller "ungdomsrelaterade" frågor. Därför har ungdomarna inte alltid trott på projektet MAKT eller att det finns en reell möjlighet att bli delaktiga i den demokratiska processen i kommunen.

Just relationen mellan projektdeltagandet och utvecklingen av ett personligt känslomässigt engagemang i politiska frågor var något som också lyftes fram av många projektdeltagare. En deltagare i ett demokratiprojekt beskriver sina upplevelser så här:

Väldigt spännande, även fast vi inte fick tag i någon handling. Att veta sina fina rättigheter i lagboken känns fint. Men att kunna använda dem är en annan sak. I detta fall kunde man ju i alla fall känna sig i överläge med sina rättigheter. Men att veta sina rättigheter och sedan bli nekad dom känns inte bra, det gjorde mig så klart förbannad.

Många projekt påpekar att det är viktigt att gå från ord till handling, om man sagt att unga ska få medverka, ta del av en process, att i ett projekt måste samhället verka som "möjliggörare" och löpa linan ut. Att politiker eller tjänstemän lovar nya mötesplatser för unga och misslyckas i genomförandet kan leda till att förtroendet för både de kommunala politikerna och den demokratiska processen som sådan sjunker. MAKT fortsätter med att berätta om deras möte med kommunalpolitiker och menar att de

[...] upplevt att en del politiker, speciellt inför valet, tog chansen och visade upp sig för unga och var ett stöd för dessa högst tillfälligt för så kallad "good will".

Ung i förening och samhälle återkopplar till MAKT och menar att man måste stärka demokratin där unga finns och få en mer jämställd åldersfördelning där besluten fattas och idéerna förankras. De talar om vuxnas ansvar att ge gehör åt ungas engagemang och idéer och

att se genomförandet och resultatet av förändringen. Det handlar egentligen om att tilldela unga reell makt utifrån de förutsättningar som finns.

Till detta resonemang kan också projektdeltagarnas erfarenheter av genomförandet av konkret förändringsarbete kopplas. En central dimension bland många av deltagarnas berättelser är hur projekten bidragit till upplevelser av ökad mening i fritidsverksamhet och vardag. En deltagare i ett kreativt orienterat projekt beskriver hur arbetet med att färdigställa deras verksamhetslokaler fört med sig en ökad motivation och tillfredsställelse för deltagande arbete:

Allt har varit värt att jobba för. Förut var det bruna furuväggar och hela lokalen var i trä. Det hade inte hänt något på 40 år, så nu tyckte vi att den skulle se ut som en riktig danslokal. Vi började med att lacka alla kvistar i träpanelen på 250 kvadratmeter – två gånger. Sedan strök vi alla väggar två gånger. Nu är det mesta av arbetet gjort, och tjejerna är nöjda med resultatet.

– Det blev finare än vi trodde, säger de.

– Det har varit hårt arbete, men det har varit värt att jobba för, säger [en deltagare].

Många projekt vill nå ungdomar som vanligtvis inte medverkar i föreningslivet, då ideellt engagemang har en hög position i det svenska samhället och anses ge unga viktiga meriter och kompetenser för arbetslivet. Upplevelsen av att föreningsliv och andra närliggande praktiker inte varit tillgängligt för många av deltagarna är också något som de själva ger uttryck för. En kvinnlig deltagare uttrycker detta upplevda utanförskap på följande sätt:

Varför får vi aldrig något, varför finns det inget för oss? För killar finns det massor av aktiviteter, vi vill också göra sådant vi är intresserade av.

För att hitta dessa ungdomar har projekten haft olika strategier, men alla jobbar efter mottot "Man når ungdomar genom att vara där de befinner sig", exempelvis internet, ungdomsgårdar och caféer. De menar också att ett positivt förhållningssätt där man ser lösningar istället för problem är nyckeln till framgång. Forix anser att en tillskriven problembild ökar ungas disengagemang och skriver följande:

Problembilden ser ut som så att det finns mycket fördomar i samhället om hur förortsungdomar är, som gör det svårare att ta sig fram på många arenor i samhället. Förväntningarna är låga och fokuset när det gäller unga ligger ofta på kriminalitet och brottsförebyggande i sådana områden, något som gör att dessa ungdomar ofta förknippas med just detta [...] Fokuset ligger på problem. Det påverkar individen, och självförtroendet behöver stärkas.

Citatet talar om ungdomar i förorten men skulle kunna appliceras mer generellt. Fokus i den samhälleliga debatten ligger ofta på ungas brister. Att ge ungdomar ansvar och en plats där de kan möta samhället på jämlika villkor menar många skulle stärka ungdomars position och öka självkänslan. Något som i relation till detta lyfts fram som särskilt betydelsefullt bland deltagarna är hur projekten har stärkt deras självkänsla inför just det praktiska deltagande. En deltagare säger

Jag klarar av att göra saker, och vara med på aktiviteterna, utan att känna någon press.

Många projekt syftar till att öka ungas självförtroende och ge dem en egen röst i samhället. Unga ska själva ha tillträde till de offentliga rummen, exempelvis media och kommunen, för att själva berätta sin historia. Ung i förening och samhälle påpekar

Vi har insett att om vi arbetar efter ungdomars villkor är det mycket lättare att locka in dem till föreningsarbete och engagemang. Att försöka nå dem utifrån ett ”uppifrån” perspektiv och med vuxnas utgångsläge är dömt att misslyckas.

För att möta unga på deras villkor har de olika projekten utvecklat olika metoder för att få så många som möjligt att skapa ett långsiktigt engagemang. En vanlig idé är att unga ska leda unga för att dels stärka unga, dels komma bort ifrån det ”uppifrån” perspektiv som man nämner i citatet. Även tankar om nya organisationsformer förekommer ofta, när man ser att unga ofta inte har tid med ännu en aktivitet på kvällstid då de redan har mycket att göra. En organisk organisationsform har växt fram i många av projekten. En av deltagarna i ett demokratiprojekt beskriver sina upplevelser och lärdomar av deltagandet så här:

Jag har lärt mig att det är skillnad på att gnälla och informera. Att lämna fram förslag och önskemål på ett orimligt sätt gör att man framstår som gnällig. Och att politiker är riktigt

duktiga på att tala – det är då man ska tänka kritiskt. Vad kan stämman och vad som är spel för galleriet? Det känns skönt att kunna vara flexibel på hur man jobbar; att man inte alltid är kvar på projektet, utan man kan tas sig ut, till rådhuset osv och lyssna. Det tycker jag att vi ska fortsätta med.

Resursstyrka

Det största hindret som uppmärksammats i projekten handlar om ungas resursstyrka, där man menar att unga inte har införskaffat tillräckligt mycket kunskap om samhället för att ha en god överblick över sina rättigheter och möjligheter. Men även att vuxna inte har tillräcklig kunskap om unga för att tillgodose deras behov. För att komma tillrätta med problemen har projekten ett fokus på olika former av utbildning. Lösningarna kan handla om att unga leder unga, att unga lär genom att göra och att ge unga eget ansvar. Ett Grönare Lund diskuterar även vikten av att ge unga god kunskap och erfarenheter tidigt i livet då

Mycket talar för att människor från tidig ålder etablerar värderingar och vanor som håller livet ut, vilket innebär att det finns ett stort behov för mötesplatser där barn och ungdomar tidigt blir införstådda med vad som innefattar jämställdhet, mänskliga rättigheter och hållbara konsumtions- och levnadsmönster [...]

Förutom att fånga upp unga och diskutera demokrati och allt vad det kan innebära, menar många projekt att vuxna har en central roll i ungas utveckling. För att ungdomar ska utvecklas och våga ta en plats i vuxenvärlden behöver de bekräftelse på att de gör något bra, både från föräldrar och från det omgivande samhället. Flera av de intervjuade deltagarna talar också om hur de upplever att projekten har erbjudit något som de saknat i skolundervisning:

Ett par av mina kompisar har fått bra undervisning om mänskliga rättigheter, hållbar utveckling och miljö. Men de flesta jag känner har i princip inte haft någon undervisning alls. De som har fått bra undervisning och roliga övningar verkar ha haft lärare som har ett personligt engagemang. Spännande om projektet kan arbeta fram fräscht och roligt material att arbeta med i skolorna. Det är ju faktiskt livsviktiga ämnen som vi måste lära oss mer om.

Ett av projekten har lärandet och görandet i fokus och vill, genom litteraturen och teatern, ge unga självförtroende och kunskap. Projektet mynnar ut i att ungdomarna själva skriver och publicerar en antologi.

[...] ungdomarna ska känna en våg av stolthet när de håller sin bok i handen.

[...] Föräldrar kommer på besök och berättar om sina favorittexter och de tittar med glädje och stolthet när deras barn läser och dramatiserar. Applåderar när ungdomarna skrivit texter och spelar och har kul.

En stor del av projekten menar att när unga får se resultat från hårt arbete kommer de att känna glädje, stolthet och en vilja att göra mer.

Men även vikten av att få erfarenheter från att arbeta i styrelser och organisationer belyses i många projekt. Man menar att detta ger en förståelse för samhället och dess institutioner, vilket i sin tur kan minska ett upplevt utanförskap. En ökad inblick i praktiskt politiskt arbete lyfts också fram av många deltagare i demokratiprojekt som en särskilt givande erfarenhet.

Demokratiskolan beskriver hur ungdomarna som deltog i projektet saknade demokratiskt kapital, som åsyftar kunskap om hur demokratiska institutioner fungerar och hur beslutsprocedurerna går till. *Demokratiskolan* beskriver hur deras projekt har bidragit till att förändra ungas tankemönster.

Projektet har ändrat många ungdomars inställning till den svenska demokratin och de har också fått rätt bild och riktig information om vårt rättsväsende och samhälle. Genom olika föreläsningar och andra aktiviteter ska man först få dem att tro på de demokratiska spelreglerna i vårt samhälle, och sedan använda dem som redskap för att komma åt andra ungdomar, familjemedlemmar och vänner.

Andra sätt att minska utanförskapet och öka kunskapen på, är att skapa mötesplatser där de som lever i ett utanförskap kan mötas och diskutera frågor som identitet och värderingar. Just betydelsen av att få diskutera och föra samtal med andra människor om sådana frågor var också något som upplevdes som positivt av många deltagare:

Jag tyckte att det kändes bra att få prata om mina åsikter inför folk som lyssnar; intressanta ämnen tog vi upp. Jag har fått uttrycka åsikter som både fått mig på bättre humör och tankar.

I flera intervjuer med deltagare lyfts också betydelsen av att känna sig trygg och avslappnad i projektmiljön. Det ses som en viktig förutsättning för att känna delaktighet, men också för kreativiteten i verksamheten.

Jag har massor av idéer om olika saker man kan göra på sin fritid. Här finns det möjlighet att bli tagen på allvar och få göra verklighet av idéerna. Skönt att träffas bara tjejer, utan att behöva fixa sig. Vi kan prata och diskutera om allt på [projektet].

Ett tryggare Järva för Unga vill ge unga en meningsfull fritid och positiva förebilder, för att på detta sätt förebygga ett upplevt utanförskap.

I samtal med somaliska ungdomar boende i Rinkeby-Kista har Somalisk-Svenska Ungdomsriksförbundet (SUFF) lyssnat till många berättelser som vittnar om att de somaliska ungdomarna känner sig bortglömda och att de inte har något vettigt att ägna sig åt på sin fritid. Ungdomarna menar att detta bidrar till att de dras till en destruktiv och kriminell livsstil. De efterfrågar och är i behov av en trygg plats med goda förebilder [...]

Fokus i projekten finns ofta på ungdomarnas svaga resursstyrka, men i ett fåtal fall tar man upp ”samhällets resursstyrka”, och *Örebro Deltar* menar att det inte bara är de unga som måste tillförskaffa sig ny kunskap för att de ska uppleva full delaktighet.

I Örebro saknas kunskapen om att gruppen ”personer med funktionsnedsättning” ingår i begreppet ”mångfald”. [...] Personer med funktionsnedsättningar kan efter två projektår visa att de skall välkomnas som förtroendevalda för att initiera ett samhälle för alla.

Identitet

Ungdomars identitetssökande ses som centralt bland projekten och det kan handla om att hitta en styrka i sig själv, att lära sig hantera det faktum att man är religiös i ett sekulärt land eller att återta och känna sig bekväm med sitt ursprung. Reflektioner omkring ens identitet, och hur andra tillskriver en olika typer av identiteter, är också ett återkomande tema i samtal med projektdeltagarna. En av deltagarna i ett integrationsprojekt säger

När jag var utomlands frågade folk vart jag kommer ifrån och då sa jag Kurdistan och då trodde de att jag bor i Kurdistan. Men när jag sa att jag är född i Sverige sa de: Men du är från Sverige då. Även om man ser sig själv som svensk ser de flesta inte dig som svensk; Även om jag tycker att jag är svensk kommer det att stå i tidningen: "med kurdiska rötter".

Räkna med oss diskuterar intersektionalitet och förklarar hur olika identiteter påverkar en persons roll och plats i samhället

Därigenom tog vi upp våra olika roller i gruppen, en grupp som består av stor mångfald, och hur man som kvinna måste förstå att en jämställdhetskamp är annorlunda beroende på vilka andra attribut man har, förutom det kvinnliga.

Som exempel pratar de om skillnader mellan kvinnor och män, men de tar även upp att det även finns en makthierarki kvinnor emellan.

Hur en svensk kvinna på en chefspost kan känna sig förtyckt av andra män inom företaget, men där har hon tydligt mer makt än en invandrarman i Sverige, och hur dessa roller byts beroende på situationen.

Att förstå sina identiteter gör att man kan synliggöra olika maktstrukturer och på ett annat sätt förstå och motarbeta de normer som gör att människor tilldelas olika mycket makt beroende på deras inre och yttre attribut. I relation till detta tema talar många deltagare om betydelsen av de informella nätverk som uppstått som en följd av projektdeltagandet. En deltagare säger

[Projektet] har satt igång en process som ger tjejerna en grund att stå på ute i samhället. De håller kontakten med varandra och stöttar varandra, utanför projektets ramar.

Förutom människors attribut menar KÅR-lek tar form även att kärlek påverkar en persons identitet. De menar att vem man älskar, och hur, är en stor del av vem man är. De diskuterar också samhällets normer, sociala tillvägagångssätt och frågor kring jämställdhet och jämlikhet.

En viktig del i formandet av en identitet är relationen till andra människor. Kärleken formar och påverkar. Det kan innebära att

individer känner en utsatthet eller till och med blir diskriminerade för sin kärlek. Många unga har erfarenheter och tankar kring kärleken och hur den påverkar dem.

I samband med identitetsfrågor är det vanligt att olika inkluderande och exkluderande processer diskuteras. Miljonkulturell ungdom tar upp medias ansvar, och menar att media har en stor betydelse, då de informerar samhället om olika händelser. Tyvärr ser de att media ofta kommunicerar till majoritetssamhället:

Läsningen blir en exklusiv och exkluderande process, då man antar att 'de Andra', som man pratar om, inte finns bland läsarkretsen. [...] Ungdomarna [i utanförskapsområden] är medvetna om den rådande diskursen, men kan inte alltid identifiera sig med den.

Diskussionen fortsätter och man menar att "vi och dem" diskursen även genomsyrar hur man kategoriserar avvikande grupper i samhället, grupper som uppfattas som icke normativa och annorlunda. Ungdomarna diskuterade fördomar kopplade till normativa förväntningar och en ungdom berättade:

Min familj är emot homosexuella på samma sätt som sverigedemokrater har nåt emot invandrare.

Här kan man se att när unga får chansen att diskutera och problematisera olika normer och fördomar i samhället, utmanas deras världsbild och en förståelse för olika grupper i samhället möjliggörs. Det är inte bara fördomar om människor med utländsk bakgrund eller annan sexualitet än den heterosexuella, som florerar i samhället. Salaams vänner menar att på senare år har även fördomar kring religionstillhörighet ökat och man har börjat tala om en "religionsfobi" i Sverige med ett fokus på "islamofobi". Detta är fördomar som har skapat en intolerans mellan sekulära och religiösa.

Risken är stor att ungdomar med en religiös bakgrund känner sig utanför, diskrimineras, och att detta bidrar till att skapa ett "vi" och "dom". Eftersom strömningar i dagens samhälle använder sig av retoriken "den andra", vilken ofta identifieras som en muslim, håller dessa åsikter på att bli allt mer legitima.

Salaams vänner vill öka förståelsen för religion och Islam i samhället, och samtidigt stärka unga i deras

religiösa identitet, genom att utbilda unga religiösa och hålla workshops på skolor. Detta för att öka kunskapen om religionen, och för att själva få definiera vad religiositet är och hur man ska prata om det. En starkt identitet handlar ofta om att söka efter, och hitta, en identitet man är bekväm med. *Egna röster, egna bilder* menar att unga somaliska ungdomar ofta har liten kunskap om och skäms över sin bakgrund och kultur, något som är en stor del av en människas identitet.

Denna okunskap utnyttjas också av olika krafter och grupperingar, som lockar unga svensksomalier in i olika destruktiva sammanslutningar och sammanhang.

Man menar även att svensksomalier inte har tillgång till det offentliga rummet för att själva berätta sina historier och definiera sin identitet, utan att experter och kännare gör det åt dem. Detta menar *Egna röster, egna bilder* är ett stort problem, då svensksomalier ofta ses som en grupp med stort utanförskap. Projektet vill stärka unga svensksomalier i sin svensksomaliska identitet, genom att de själva får berätta sin historia genom en utställning. *Radio Jek Duj Trin* ser samma problem inom den romska kulturen där unga romer förnekar den romska tillhörigheten, och de ser även samma lösning. Genom att ge unga romer en kanal, radio, en möjlighet att tala språket, att umgås och sprida kunskap om romsk kultur, ska stoltheten över ursprunget ökas och den romska identiteten stärkas.

Projektet Röst menar precis som ovanstående projekt att unga själva måste få berätta sina historier och diskutera sitt ursprung. Röst riktar inte in sig på en specifik grupp i samhället, utan reser runt ”från Pajala i norr till Malmö i söder” för att samla ungdomars historier och synpunkter.

Unga berättar, med olika uttryck, själva om hur de ser på vårt samhälle idag, på sin hembygd, vad de kan bidra med för att göra samhället bättre och om vilka drömmar och visioner de har om framtiden. Alla dessa röster från hela landet, oavsett var de bor eller kommer ifrån, kommer till tals på en och samma arena i vandringsutställningen Hembygd – någonstans i Sverige. Det har ett starkt demokratiskt värde och är ett väldigt bra underlag för samtal, diskussioner och aktiviteter.

Det handlar om att hitta sin identitet och röst, oavsett om det är på landsbygden, i en storstad, småstad eller i en förort.

Makt och demokrati

Projektet i Vi Deltar! fastslår att främsta orsaken till att unga inte engagerar sig mer i olika föreningar och organisationer är kunskapsbrist. Genom att tillhandahålla kunskap vill projektet öka ungas position i samhället, det vill säga öka deras inflytande i den samhälleliga diskussionen, och ge dem makt att förändra sina liv. Bland projektet kan man se att begreppet makt är mångfacetterat: de talar om formell makt, makt att påverka sin vardag, maktmedel och kunskap.

Då unga utesluts från den formella makten, rösträtten, i den representativa demokratin, finns det endast ett fåtal projekt som direkt syftar till att öka deltagandet vid val. Ett av dessa projekt är *Unga på Råslätt Röstar* som vill öka valdeltagandet bland ungdomar i, vad de kallar, utanförskapsområdet Råslätt utanför Jönköping. Projektet undersökte vad unga i området har för bild av politik, och svaren de fick var att politik var ett ”tråkigt gubbvälde”. *Medborgarprojektet* bekräftar bilden av att politiken ses som tråkig, då politik för och med ungdomar allt som ofta krånglas till och ungas okunskap får ett fokus, istället för att se ungdomarna som en resurs:

Krav som att de [ungdomarna] ska kunna tala inför folk eller formulera att-satser i ett ungdomsparlament eller att de ska bli kompisar med tio andra ungdomar i ett ungdomsråd för att få träffa en kommuntjänsteman eller kommunpolitiker. Det leder också till att istället för att låta ungdomar och vuxna mötas på samma arena och hitta former för hur de ska kunna föra en gemensam dialog på liknade villkor lyfts ungdomarnas forum bort ifrån den övriga politiska dialogen och läses in på skolor och i separata processer.

Problematiken kring att ungas politiska dialog ses som skild från resterande samhället nedgraderar ungas position. Detta blir ett hinder för unga att utnyttja de påverkansmöjligheter de har genom sina deltagardemokratiska rättigheter, såsom medborgarförslag och namninsamlingar. Att utestänga unga från den ”vanliga” politiska dialogen är även det ett sätt att utöva makt.

Projektet ser, förutom den krångliga påverkansvägen, ett allvarligt demokratiproblem när det är fråga om representationen, där personer med utländsk bakgrund och personer med funktionshinder är underrepresenterade i så gott som alla beslutsfattande organ i samhället. Miljonkulturell ungdom säger

Demokratin är lika stark som dess svagaste länk. Detta mäts i vilken utsträckning minoriteterna har tillgång till majoriteternas förmåner och rättigheter. Tanken är inte att skapa ännu en "exklusiv" plattform, men att skapa de rätta förutsättningarna för marginaliserade ungdomar.

Representation i beslutsfattande organ är väldigt viktigt, då det är genom de folkvalda som beslut tas. Detta problem lyfts i många av de projekt som kategoriserades som Funktionshinder och Integration, där de menar att majoritetssamhällets okunskap om specifika gruppers behov ger fel beslut och insatser. *Räkna med oss* diskuterar representation och menar att bristen på denna kan få stora konsekvenser.

[...]underminerar det demokratiska systemet. Den ökar också unga kvinnors utanförskap och känsla av maktlöshet. De sena tonåren är ofta en period av ett ökat intresse för samhälls- och rättighetsfrågor. Unga människor vill göra något, men vet inte alltid hur, och blir sällan hörda.

Då unga utesluts från reell formell makt, och tillgängligheten till den traditionella politiska organisationen ses som tråkig och krånglig, har många unga börjat söka nya vägar att utöva sin makt på. Ett av dessa sätt är internet, en plats där unga har försprång då de har växt upp med datorer och snabbt kan hitta information. Många använder internet till att sprida och få kunskap, för att sedan nyttja den här kunskapen till att göra politiska val. Projektet *Gränslöst* vill utöka ungas förståelse för vad politik är och säger i sin målbeskrivning:

Målet med projektet är att eleverna ska få kunskap och information som hjälper dem att agera hållbart och göra smarta val i sin vardag, till exempel i sin konsumtion av kläder, mat och media. Det handlar om mänskliga rättigheter i vardagen.

Gränslöst vill förmedla att politik inte behöver vara att rösta i ett val, utan att visa att en persons konsumtionsmönster också är politik. Vilka företag man väljer att stödja och vilka tidningar man väljer att läsa, även detta är politik, och makten som konsumenten har, har visat sig ha större och större betydelse.

Förutom politisk konsumtion finns det andra sätt att påverka utanför riksdagen, där internet och

sociala medier spelar en stor roll. Information sprids väldigt fort genom medier som Twitter, Facebook och bloggar. *Ytrandefrihet i praktiken* säger att "i dagens samhälle är vi alla publicister på ett eller annat sätt" och påpekar att ordets makt kan ha stor inverkan på omgivningen. *365 saker du kan göra* instämmer och säger att

Kommunikation var grunden till civilisationen och är grunden för en framtid där människor förstår och accepterar våra olikheter. Oavsett hudfärg, social bakgrund eller sexualitet.

Arvsfondsprojekten *Vi Deltar!* syftar alla till att öka ungas deltagande i samhället på olika sätt. Projekten tar upp hur ungas position nedgraderas och hur unga måste inse att de har rätt att påverka sin livssituation, både hemma och i det offentliga rummet, såsom skola och kommun. Målen som projekten har satt upp handlar ofta om att stärka ungas självförtroende och självkänsla, för att de ska känna att de har makten att förändra sina liv, men de kan även handla om att si och så många ska vara medlem i en organisation eller engagera sig politiskt.

Projekt Örebro deltar! ska mellan 2010 – 2012 utbilda personer med funktionsnedsättning, med syfte att öka kunskapen om de demokratiska möjligheterna att påverka samhället och sin egen livssituation.

Minst fem deltagare är på något vis engagerade i en politisk förening 2012.

Två deltagare är aktuella för nomineringar till landstings-, respektive kommun- eller kyrkofullmäktige kommande mandatperiod.

För att nå sina mål använder projekten olika metoder. Vissa använder sig av radio, film, konst eller sport, för att få igång diskussioner om demokrati, mänskliga rättigheter och politik. De projekt som använt sig av konst eller media för att sprida kunskap och/eller få nya förutsättningar för samtal till stånd uttrycker generellt att dessa uttrycksformer har erbjudit framkomliga vägar. En projektledare beskriver arbetet med film inom ett kreativt orienterat projekt

Mitt intryck av målgruppen, ungdomar som publik, är att de flesta har mottagit filmen positivt och uttryckt att de tycker att filmen är en bra start för att öppna upp till ett samtal [...] Från visningar och utvärderingsenkäterna

vet vi att många elever tycker att filmen och samtalsstunden gav dem en annan bild [...] än de hade tidigare.

Men det finns även projekt som mer konkret riktar in sig på den politiska delen av demokrati och lär ut hur Sverige styrs, vad man gör i riksdag och regering och hur man påverkar i kommunerna. Projekten som syftar till att få in ungdomar i det politiska rummet poängterar att politik är för alla. *Forix – Förorternas riksdag* är ett exempel på detta.

Forix är en ungdomsriksdag och ett politiskt forum för unga förortsbor med stora idéer men små resurser. För vi på Forix tycker nämligen inte att hudfärg, plånboksstorlek, adress och ålder ska få avgöra om man ska vara med och bestämma eller inte. Hur demokratiskt är det? Inte så värst demokratiskt tycker vi. Om du tycker som oss, gå med i vår förortsriksdag och hjälp till att göra demokratin mer demokratisk!

Projekt som *Forix* vill inkludera fler i politiken och uppgradera ungas tankar, men även lyfta upp unga som vanligtvis inte engagerar sig i politik. Inom *Vi Deltar!* projekten pratar man om unga som saknar demokratiskt kapital, vilket innebär att det finns ungdomar som saknar erfarenhet av vad demokrati är och vad det innebär. Vilka rättigheter och skyldigheter det finns mellan staten och medborgarna. *Ditt fria val* har som mål att öka valdeltagandet i Växjö och de skriver följande på sin hemsida:

Vårt arbete bygger på kunskap, lärdomar och erfarenheter och därför skall vi också medvetet jobba med viktiga demokratiska inflytandefrågor på lokal nivå, med sikte på att öka valdeltagandet år 2014, samt höja demokratimedvetandet bland medborgarna.

Det är vår medborgliga rättighet och skyldighet att vara med och påverka och förändra vår framtid. Genom att utnyttja vår rösträtt har vi möjligheten att påverka samhället i alla politiska frågor. Barn och utbildning, familj och omsorg, arbete och företag, miljö och klimat, bygg och boende, kultur och fritid, för att bara nämna några viktiga frågor. Genom att rösta engagerar du dig också i vem som skall företräda dig och dina åsikter i kommunen, landstinget, riksdagen samt i EU-parlamentsfrågor. Om man inte röstar får man sin röst inte hörd och bidrar därigenom inte heller till att förändra samhället.

I ett riktigt demokratiskt samhälle är vi alla med och bestämmer samt påverkar framtiden oavsett ursprung, kön, religion eller ålder! Bli delaktig i samhället, gör din röst hörd, engagera dig och rösta!

Projektet som vill öka ungdomars inflytande i det politiska rummet, precis som *Ditt fria val*, syftar inte till att arbeta partipolitiskt, utan till att öka det demokratiska kapitalet. De arbetar för att fler ska bli medvetna om hur politiken påverkar medborgarna och hur medborgarna kan påverka politiken. Det är framförallt viktigt att inkludera unga i den demokratiska processen, då undersökningar visar att ungdomar engagerar sig mindre och mindre i föreningslivet, som ska verka som en demokratiskola.

MAKT var dessutom lika mycket ett demokratiprojekt som ett antirasistiskt projekt, där vi ville stärka ungas möjligheter att påverka samhället och sin egen vardag. Under vårt mångåriga arbete inom *Ungdom Mot Rasism* har vi upplevt en stor maktlöshet hos unga när det gäller inflytande och medbestämmande. Glappet mellan politiker och unga växer, vilket skapar distans mellan medborgarna. *MAKT* erbjöd en möjlighet för politiker, tjänstemän och engagerade unga att närma sig varandra i frågor som är högst dagsaktuella.

Vi Deltar! projekten berättar att de skapar en mötesplats för unga att möta dels varandra, men även politiker, organisationer och föreningar. *Forix* menar att deras organisation ger representanter inom politiken en möjlighet att komma i kontakt med en grupp som de av olika anledningar har svårt att nå fram till, ungdomar från förorten. Samma tankegångar finns inom *Örebro Deltar*, som bjuder in politiker till deras träffar för att diskutera hur man skulle kunna hitta lösningar på exempelvis tillgänglighetsproblem.

Många jobbar för ett fullt tillgängligt samhälle och detta medför att politiken behöver kunskap dels om mångfald och dels om det som är specifikt för medborgare med funktionsnedsättning. Vi behöver hjälpas åt för att leda fokus till det naturliga med unika människor, från det eviga fokuserandet på medicinska "besvärligheter", för att kunna fatta rimliga beslut som innefattar samtliga medborgare i samhället. Vår metod, att ha vår målgrupp "på plats", det vill säga inte i speciella samlingar som kommunala handikappråd och nämnder för funktionshindrade etc., är konkret och hållbar. Vi jobbar öppet och praktiskt, utifrån den nationella handlingsplanen (Prop. 1999/2000: 79).

Målet med projekten är att ge dem som sitter i beslutsfattande positioner större kunskap och förståelse för olika människors behov, samt att visa unga hur de kontaktar dessa personer om de upplever att något är fel eller om de har en bra lösning på ett redan uppmärksammat problem. För att komma i kontakt med politiker besökte *Forix*, efter en kurs om makt, Almedalsveckan där visade de upp sig och deltog i diskussioner kring sin egen situation.

Kursen bestod av föreläsningar, diskussioner, praktiska övningar, studiebesök och sociala aktiviteter. Gruppen fick utbildning i retorik, intervjuteknik och media. Sedan åkte deltagarna till Almedalsveckan och spelade in två reportage: ett om bostadssituationen i förorter och ett om ungdomsarbetslöshet. En av deltagarna medverkade också på ett seminarium om diskriminering, tillsammans med Sveriges unga muslimer, Fredrik Malm och Luciano Austodillo.

Projekten använder sig av olika metoder för att skapa förståelse och ge andra människor kunskap. De politiskt inriktade projekten anordnar därför olika aktiviteter för såväl ungdomar som vuxna. Aktiviteterna handlar inte bara om att lära sig om hur det politiska systemet fungerar, utan projekten kan organisera event som är upplysande, samtidigt som de är lättsamma så att de når ut till fler personer. *MAKT* berättar hur en av deras lokalgrupper brukar jobba.

Och aktiviteterna är många. Lokalgruppen har det senaste året kramats för mångfald, stuckit håll på fördomar, anordnat ljusmanifestation på Kristallnatten, fackeltåg på förintelsens minnesdag samt hjälpt till att arrangera en temadag på en högstadieskola i samband med Förintelsens minnesdag. Just temadagen gav blodad tand, och lokalgruppen funderar just nu på om det går att genomföra temadagar kring temat rasism och fördomar på samtliga högstadieskolor i Nyköping.

Även dessa event blir mötesplatser där deltagarna tillsammans kan diskutera och uttrycka sina tankar och åsikter. *Vi Deltar!* projekten menar att ungdomarna genom diskussioner blir stärkta i sig själva och i sina identiteter och att de på så sätt kan förändra sin livssituation. *Forix* berättar att många ungdomar i förorten inte tror på sig själva och sin egen förmåga, eftersom ingen gör det.

Personer som vi har träffat förminskar sig själva för att de är vana vid det. Många är blyga och vågar inte självmant säga sin åsikt. Andra tar på sig en roll som de inte själva har valt, utan tvingats in i på grund av samhällets fördomar om hur de är. Att bryta sådana mönster kräver långsiktigt och metodiskt arbete.

*Detta som vi har sett är anledningen till att vi gjort makt till *Forix* tema 2011. Makt handlar inte bara om att öka demokratin när det gäller beslutsfattande. De osynliga, mentala maktstrukturerna, som säger till en del människor att de inte ens är värda att lyssnas på, är minst lika viktiga att arbeta mot.*

Projekten inom *Vi Deltar!* beskriver hur unga generellt förminskas i sitt engagemang och i sitt deltagande, men också att vissa grupper är speciellt utsatta för fördomar och okunskap. Det kan handla om ungdomar i förorten eller ungdomar med funktionsnedsättning, och projekten menar att samhället måste bli bättre på att ta till vara på alla människors erfarenheter. *Örebro Deltar* poängterar att mångfald även inkluderar människor med en funktionsnedsättning och att de ofta glöms bort i debatten. Projekten menar även att dessa ungdomar är vana vid låga förväntningar vilket återskapar en känsla av att jag inte kan.

Unga tror ofta att vi ska komma med färdiga lösningar, eftersom det är så de är vana vid att det brukar vara. Vi vill istället stärka deras självförtroende och ta fram deras egen gnista och handlingskraft.

De projekt som syftar till att mer konkret påverka politiken menar att unga genom möten med exempelvis politiker ökar sin självkänsla och samtidigt påverkar sin egen situation i en positiv riktning. För om man vill få ett mer inkluderande samhälle måste alla röster lyssnas på och respekteras.

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustas med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

3. PROJEKTLEDARNAS UPPLEVELSER

En central del av det här utvärderingsarbetet har bestått i genomförandet av en enkätstudie. Genom denna söktes information om bredare och övergripande mönster bland projektledarnas upplevelser av den genomförda verksamheten. Enkäten har utformats med utgångspunkt i frågeställningar och insikter som uppstått i anslutning till en genomgång av projektens egen dokumentation. Syftet har varit att samla in ett komplementär, kvalitativt orienterat material där projektledarnas upplevelser av de olika verksamheterna kan analyseras närmare. Likaså att få mer detaljerad kunskap om projektledarnas erfarenheter av arbetet med att nå ut till projektets målgrupp, samt därutöver vilka spår verksamheten lämnat efter sig.

Enkäten (se även Appendix 3) distribuerades som ett mail till samtliga projektledare och innehöll följande fem frågeställningar:

1. Försök att (kort) sammanfatta projektets bakgrund, syfte och genomförande. Redogör också för i vilken utsträckning projektets mål uppnåts.
2. För er som är i slutet av projekttiden, eller redan har avslutat projektet: Vilka spår lämnar projektet efter avslut?
3. Hur har ni nått ut till er målgrupp? Har ni stött på några särskilda svårigheter, eller använt några särskilt effektiva metoder, för att nå ut? Ge gärna exempel i ert svar.
4. Hur har ni upplevt verksamheten? Vilka huvudsakliga problem har ni upplevt i genomförandet av projektet, och vilka har varit era mest positiva upplevelser av projektets genomförande? Ge gärna exempel i ert svar.
5. Upplever ni att ni har saknat någon särskild form av stöd, resurs eller annan omständighet som skulle ha förenklat genomförandet av ert projektet?

Frågorna utformades för att i möjligaste mån uppmuntra respondenterna att formulera kvalitativt orienterade svar, präglade av exemplifierande redogörelser av praktiska erfarenheter från projektverksamheten. I det material som projektledarna producerat har omfattningen och detaljrikedomen på de enskilda svaren varierat. En majoritet av projektledarna har svarat utförligt på samtliga frågeställningar i enkäten, medan andra har valt att svara mycket utförligt på endast en av enkätfrågorna och i detta svar också integrerat svar på vissa av de övriga frågorna. Vissa projektledare har också använt

sig av material från projektverksamhetens dokumentation i sina svar. I några fall har projektledarna också valt att inte svara med utgångspunkt i de specificerade frågeställningarna, utan fokuserat på redogörelser av andra erfarenheter de har bedömt vara mer betydelsefulla för utvärderingen. En mindre andel svar har också präglats av begränsad utförlighet. Någon enkel bedömning av enkätens svarsfrekvens kan därför inte göras, och vore heller inte meningsfull. I följande avsnitt kommer analysen av detta material att presenteras närmare. Samtliga citat som återges i det här kapitlet är insamlade från projektledarnas enkätsvar.

De projekt som ingått i satsningen Vi Deltar! har alla ett övergripande mål att öka ungdomars kunskap och förståelse för demokrati och mänskliga rättigheter. I projekten talas det om att unga måste öka sin resursstyrka och få nya kunskaper och erfarenheter för att stärka sin identitet och makt. Genom att tillhandahålla kunskap och låta unga prova nya saker och tillskansa sig nya erfarenheter, tror man att unga kommer att få självförtroendet att själva kunna påverka sina liv och föra den nya kunskapen vidare till andra. Nedan följer två exempel på hur projekts målbeskrivningar kan se ut.

Genom att få kunskaper, teoretiska och praktiska kunskaper, i vårt politiska system och föreningsliv, skulle de i sin tur kunna föra kunskaperna vidare till många fler i gruppen och därigenom starta ett förändringsarbete.

Målet med metoden är att få ungdomar att (1) trivas mer med skolan och sig själva, (2) ha en meningsfull fritid som de själva skapar och (3) att de ska känna sig delaktiga och känna att de kan påverka samhället omkring dem.

Dessa mål skiljer sig åt, men i mångt och mycket vill projekten få ungdomarna att förstå att politik är så mycket mer än det som händer i riksdag och regering. Genom att få unga att känna sig delaktiga i samhället, och framförallt få dem att se sin egen roll i samhället, tror projektledarna att en ökad känsla av delaktighet kommer att infinna sig. Projekten menar att ungdomarna som deltar kommer att utveckla ett demokratiskt förhållningssätt och att det är denna utveckling som är den stora vinsten som deltagarna tar med sig i livet. Målbeskrivningarna fortsätter genom

att ta upp vilken utveckling projekten hoppas se hos sina deltagare.

Och vi vill få unga människor att känna sig delaktiga i vårt gemensamma samhälle. Ge dem plats på olika arenor, där de får säga sitt och där de kan identifiera sig och känna delaktighet. De ska känna att det spelar roll vad de gör. Att vi alla är med och påverkar samhället, oavsett om vi sitter och säger f-n i ett hörn, eller om vi reser oss upp på bussen för någon som har svårt att stå.

Effekten skall i slutändan ge möjlighet för ungdomar i marginalen att på ett tydligare sätt kunna medverka i beslutsprocesser kring sitt eget liv – framför allt i viktiga vardagsmiljöer (hemmet, skolan, det tidiga yrkeslivet).

Projekten vill utifrån dessa mål få ungdomarna att förstå att deras handlingar kan påverka samhället mer än vad de tror och att även enskilda individer kan göra skillnad. Projekten trycker på att kunskap är makt och att alla, genom små, enkla och konkreta handlingar i vardagen, kan skapa förändringar för många människor. Det kan, som beskrivs i citatet nedan, handla om att konsumera hållbart genom att välja ekologiska produkter eller undvika företag som inte ger sina anställda en rättvis lön.

Målet med projektet är att eleverna ska få kunskap och information, som hjälper dem att agera hållbart och göra smarta val i sin vardag, till exempel i sin konsumtion av kläder, mat och media. Det handlar om mänskliga rättigheter i vardagen.

Upplevelser av genomförandet

För att nå sina mål har projekten använt sig av olika metoder och lösningar: vissa arbetar kreativt, andra uppmanar unga att prova nya saker och en tredje typ diskuterar kärlek, hat och mänskliga rättigheter i workshop-liknande former. Upplevelserna av flera av projekten är positiva, och antalet ungdomar och deras engagemang nämns då ofta. Responsen från både de unga och samarbetspartners sägs generellt varit över förväntan, både när det gäller deltagarantal och engagemang.

Mest positiva reflektion är det stora antalet ungdomar som har engagerats i våra aktiviteter – från utbildning i framstegssamtalet i vår

föreningslokal, till medverkan i studiebesök i riksdagen, och till konferenser i museimiljö – som vi samfällt – projektledning och ungdomar – har byggt.

Exempel på mål som sattes i den primära ansökan är att antalet ungdomar som skulle vara delaktiga i projektet skulle vara 60, jämnt fördelat mellan tjejer och killar. Vi har överskridit det mångfalt: efter drygt halva projekttiden har ca 260 ungdomar deltagit i våra aktiviteter och övningar (med något större deltagande bland tjejer än bland killar). Vi har således vida överskridit det mål gällande antalet ungdomar, som vi först beräknade!

I enkätsvaren har det stora deltagarantalet har varit en positiv upplevelse för projekten men har även skapat problem, speciellt då verksamheten hade planerat för att arbeta med ett mindre antal ungdomar. Ett projekt berättar om hur de inte velat säga nej till deltagare och att detta gjort arbetet problematiskt, då de från start inte var vana vid att arbeta i projektform med en större grupp ungdomar.

Just för att så många velat delta, och för att vi haft svårt att säga nej, har det stundtals, i alla fall första året, varit aningen rörigt. Andra året fick vi bättre struktur på arbetet och det fungerade långt bättre. Kombinationen av fysiskt arbete (städning) och intellektuellt, liksom att filma och redigera samt att skriva, har varit väldigt effektivt.

Å andra sidan har svårigheter med att locka deltagare framhållits som ett stort problem av flera andra projekt – något som vi får anledning att återkomma till längre fram. Andra upplevda problem handlar om att projekten bara pågår under en begränsad tidsperiod. Detta gör att projektledarna känner sig stressade för att de vill nå ut till så många ungdomar som möjligt under den anslagna tiden.

Det mest problematiska i projektet är den tid det tar att göra rätt saker med rätt strategi och ändå få saker att hända (under anslagen tid). Att skapa uppmärksamhet är enkelt, men att skapa riktigt åtagande med reellt resultat, som dessutom kan leva kvar efter projekttiden, är svårt. Det mest positiva är mötet med alla engagerade och positiva människor och unga från olika håll (till exempel andra projekt), väldigt spännande möten med många bra idéer!

I samband med denna tidspress upplever många projekt att genomförandet blev lidande, bland annat på grund av långsamma beslut från Arvsfonden. Tidsbegränsningen och pressen att utföra tillräckligt mycket för att få stöd nästa år igen, är något som många av projekten har tagit upp som ett stort problem. De berättar att jakten på medel och kraven på att projekten ska leva kvar ger dem en känsla av att projektens fortlevnad inte bygger på en bra idé och ett gott genomförande, utan på färdigheter i att skriva ansökningar etc.

En stor utmaning med alla projekt är att de är ändliga. Naturligtvis vill vi jobba på som om projektet skulle leva för evigt, precis som målet är. Men verkligheten är ändå att det hela bygger mer på vår förmåga att hitta mer medel, istället för på hur bra projektet är. Denna typ av projekt är ju inga vanliga affärsprojekt där de bästa produkterna överlever för att de säljer bäst. I detta fall kan metoden vara hur bra och framgångsrik som helst, utan att det är säkert att det hela överlever längre än till nästa årsskifte.

Jag upplever också att vår möjlighet till planering blev begränsad, då beslut om bidrag från arvsfonden ständigt drog ut på tiden. Eftersom vi är ett kommunalt museum, med ett publikt program i form av fasta datum för utställningar och event som håller i projektet, så blev förberedelse tiden med planering för projektet ständigt lite mindre. Nu tycker jag ändå att projektet varit lyckat, och det är ett tydligt behov av ämnet runt om i skolorna.

Problematiken som beskrivs ovan har representerat en typ av organisatoriska svårigheter, där delvis ovana vid att söka pengar varit en del av problemen, men även långsamma beslut från Arvsfonden. Andra organisatoriska svårigheter har präglats av kommunikationsproblem, såväl inom projekt som gentemot samarbetspartners. Många projekt har exempelvis upplevt att skolan som organisation har varit mer problematisk att samarbeta med än vad de först trott, och att detta gjort att projektet kom igång långsammare än förväntat.

Huvudsakliga problem: svårighet för oss att påverka den interna kommunikationen på skolor, som vi söker samverkan med. Det är många gånger en känsla bland oss att det i "skolans värld" ständigt är "personalomflyttningar och förändringar";

vilket för vår del innebär tidsödande processer. Det är dock något vi måste kunna leva med!

Ett stort problem som vi hade var att överlämnandet mellan de två arbetsgrupper projektet har haft gick väldigt snabbt. Eftersom alla från den gamla gruppen fick fast anställning på annat håll fanns det lite för lite tid till överlämnandet.

Projektet har så här långt gått bra och varit spännande och givande för alla parter. De problem vi stött på är framförallt brist på tid hos lärare/elever.

Projektet framhåller även att de, förutom att de upplevt kommunikationsproblem, också sett en tidsbrist i skolan och hos de andra samarbetsparterna, och att detta också skapat en tidsbrist även hos projekten, och de har därför inte kunnat startas i tid. Förutom tidsbrist när det gäller samarbete med olika samarbetspartners, finns det en övergripande oro kring att hinna med det som projekten vill göra. Men trots att tidsbrist under hela perioden varit ett problem, ser projekten att ungdomarna prioriterat sitt engagemang i projekten och deltagit aktivt, vilket projektledarna anser är ett tecken på att de lyckas genomföra sin verksamhet på ett roligt och lärorikt sätt, trots organisatoriska svårigheter.

Vi har upplevt verksamheten väldigt positivt och i våra samtal och enkäter som deltagarna fyllt i så är det nästan bara positiva kommentarer. Tjejerna lägger ner ett stort arbete samtidigt som de flesta också har väldigt mycket ordinarie skolarbete.

Jag har tyckt att projektet har varit väldigt kul och givande! De samarbetsparter som vi har haft med oss hela vägen är också mycket positiva. Svårigheterna som vi stött på har främst varit tidsbrist. Att jobba med ungdomar måste få ta tid!

Att nå ut till målgruppen

Projektet anser att de nått ut till sin målgrupp, även om vissa svårigheter har identifierats. För att nå ut till ungdomarna har projekten använt sig av mässor, events med musik, sociala medier, kommunens ungdomsverksamhet, affischer samt information i skolan. I och med rekryteringen av ungdomar till projekten har det visat sig att de personliga mötena

fungerat bäst, då projektledarna haft tillfälle att träffa ungdomarna och kunnat svara på eventuella frågor direkt. Ett projekt berättar om hur de använt event för att locka ungdomar och att de lyckades så bra att de fick mer deltagare än vad de någonsin vågade hoppas på.

Sedan gick ryktet och vi har snarare haft svårt att kunna ta in alla som vill vara med. Mun mot mun-metoden har varit den nå ut-metod som använts, även om vi har en "Från Rosengård till Rosenbad-blogg" och information finns på föreningens hemsida. Det har varit förunderligt att se hur många som tidigare varit passiva komma till föreningen och vilja anmäla sitt deltagande.

Många projekt menar precis som ovan att den bästa marknadsföringen är ungdomarna själva, det vill säga att ungdomarna som kommer tycker att projektet är så bra att de berättar för sina vänner att de också borde delta i verksamheten. Projekt har även uppmärksammat att en sammanhållen målgrupp förenklar rekryteringen till projekt, eftersom budskapet sprids fortare och att man därigenom har kunnat nå ut till ungdomarna snabbare.

Vi har inte haft några problem att nå vår målgrupp, eftersom den somaliska gruppen är väldigt "tajt" och många känner varandra väl och umgås eller har kopplingar till varandra. Det finns också väldigt mycket folk knutna till föreningen och dess medlemmar.

Förutom fördelen att ha nära kontakter inom målgruppen finns det alltid fördelar i att ha ett stort nätverk, oberoende om det är i en liten grupp på en ort eller runt om i landet. Ett stort nationellt kontaktnät hjälper projektledarna att hitta rätt personer på skolor och i föreningar att arbeta med, vilket gör det enklare att engagera unga att delta i projektet, men det underlättar även när projekten letar efter bra samarbetspartners.

Vi har ett väldigt stort nätverk runt om i landet, bland annat tack vare tidigare arvsfondsprojekt som vi har drivit, som Killar, vilket har stor betydelse. Vi har många kontakter runt om i landet, och som nu har blivit ännu fler, som vi har kunnat använda oss av för att få tips om vilka föreningar, lärare, fritidspersonal, församlingspedagoger med flera, som vi ska kontakta på orten, både för att få kontakt med

unga, för intervjuer, arrangemang och för att få ut Röstlådan på olika orter.

Mest effektivt har varit att dra nytta av idrottslärare för att nå ut till många när det gäller prova-på verksamhet. Idrottslärarna vet vad som efterfrågas och har positiv påverkan på eleverna när det gäller deltagande i aktiviteter. Samverkan med andra aktörer är viktigt för att kunna göra gemensamma insatser och utnyttja många resurser.

Projekt som inte haft samma kontaktnät har följaktligen haft svårare att få tag på bra samarbetsparterna, vilket i sin tur har lett till att det varit svårt att nå ut med information till både personal och ungdomar. Ett projekt berättar om vilka problem de haft i rekryteringen av ungdomar och hur deras samarbetspartners haft en betydande roll, då det är dessa som mött ungdomarna.

På ett sätt tycker jag att vi har nått ut bra. Skolornas gensvar har varit mycket bra och vi har därigenom kunnat arbeta med den tänkta målgruppen. Vad som visade sig vara svårt var den kanal som skulle skapa kontakten med de "frivilliga" ungdomarna. Vi hade ett samarbete med kommunens ungdomsverksamhet som inte riktigt fungerade. Antingen fanns det inga ungdomar där som var intresserade eller så kunde inte våra samarbetspartners kommunicera vad projektet handlade om.

Skolan har visat sig vara en bra plats att hitta ungdomar som vill delta och många projekt jobbar även tillsammans med skolans personal för att genomföra projekt. I samarbeten med skolan upplever många projekt att skolans processer är långsamma och att det tar lång tid att få ut rätt information till lärarlagen.

Svårigheten ligger framför allt i att de processer som syftar till att få skolledning att ta beslut om vår aktivitet i skolornas lokaler är tidskrävande, samt att den information som går ut via skolledning till lärarlaget (om vår ankomst, vårt syfte, vårt sätt att arbeta i skolan enligt planerna) inte alltid är tydlig eller når ut till lärarna "i skolvardagen".

Den lite mer utmanande målgruppen är ibland ledningarna för de olika skolorna som vi samarbetar med. Skolorna arbetar på väldigt

olika sätt och är ofta uppbundna i andra projekt. Vi har dock lyckats bra även med detta.

De flesta projekt upplever att de når ut till den tänkta målgruppen och att de problem som finns inte ligger hos ungdomarna, utan handlar ofta om samarbetspartners såsom kommun, skola och föreningar. Några projekt uppmärksammar även föräldrar som en grupp att ta hänsyn till och att en bra kontakt med föräldrarna är nödvändig för att de ska känna sig trygga i att ungdomarna deltar i projektet.

Det finns också en mycket god samverkan inom projektet och alla bidrar med den kompetens och det nätverk man har. En av kvinnorna i projektet gick till exempel till imamen i islamiska församlingen och bad honom gå ut och berätta på fredagsbönen att det är okej att föräldrar släpper iväg sina döttrar till Tjejer Emellan, och det gjorde han!

Projektet har, precis som ovan nämnda projekt, uppmärksammat fördelarna med att använda sig av lokalsamhället när de rekryterar ungdomar och insett att de når ungdomar genom att marknadsföra sig på de platser där unga redan rör sig. En sådan arena är internet och sociala medier, och många projekt har använt medier som Facebook och bloggar för att informera om sin verksamhet. Att använda sig av sociala medier har i vissa fall varit väldigt effektivt och i andra inte fungerat lika bra. Ett projekt som endast finns på internet är bloggen *365 saker du kan göra*, som har fått en otrolig genomslagskraft. Trots detta ser de en problematik kring sociala medier, då det är svårt att veta om de når ut till rätt målgrupp genom sina blogginlägg.

Vi upplever att den del av målgruppen som besöker våra inspirationsträffar tillhör målgruppens äldre ålderskategori. Det finns svårigheter med att nå ut till ungdomarna i 16-årsåldern. Vi hoppas dock att detta kommer att förbättras i och med skolturnén, och vi håller även på att arbeta fram starkare strategier för att locka den yngre målgruppen till de fysiska träffarna. Det är tyvärr i nuläget omöjligt att få fram statistik på hur gamla våra besökare från webbsidan är.

Men det finns även projekt som upplever att användning av sociala medier som Facebook för att sprida sitt budskap har en svagare genomslagskraft, speciellt när det gäller rekryteringen till de fysiska

träffarna. Vad de delade erfarenheterna beror på är svårt att säga, men det kan delvis bero på projektledarnas förståelse för hur ungdomar använder sig av sociala medier som Facebook och bloggar. Nedan följer ett exempel på hur projekten ser användningen av Facebook som problematisk:

När projektet startade satsade de tidigare projektledarna hårt på att använda sig av sociala medier för att nå ungdomarna. Projektet använde sig då främst av Facebook för att kommunicera. Emellertid har det inte gett något ökat deltagande av "fysiska" deltagare till projektet. Även om antalet ungdomar ökat på Ung NU:s Facebooksida, har det inte varit enbart ungdomar i Burlövs kommun som har gillat sidan. Sidan har dock näst intill enbart använts av projektledarna själva. Alltså är det inga ungdomar som har använt sidan för att kommunicera med projektet eller med varandra. Därav tror vi att det är face-to-face som är den bästa metoden för att få igång deltagare, vilket vi har satsat på genom vår skolkampanj under mars månad, samt genom vår kick-off under påsklovet.

Måluppfyllelse och effekter

De avslutade projekten har, för att se om de uppnått sina mål, utfört olika typer av utvärderingar av verksamheten, där de reflekterar över hur det har gått och vilka eventuella spår som projekten lämnar. Projektens mål skiljer sig åt. Vissa mål är kvantitativa och lättare att mäta, exempelvis antal deltagare, produktion av material (böcker, utställningar) och antal deltagare som fortsätter att engagera sig i politik och i föreningar efter projektets slut.

Mätbara mål för projektet är exempelvis antalet ungdomar som tar ställning, fritidsengagemang, antal cirkelledare, synlighet i media och antal aktiviteter. En viktig effekt av metoden är att ett antal deltagare och ledare, som vänjer sig vid att träffas på fritiden, utvecklar förmågan skapa egna aktiviteter, lär sig använda folkbildning som verktyg, får chansen att ta ställning och får erfarenhet av ta ansvar. Utöver utökade kunskaper om detta får de som är ledare erfarenhet av att leda grupper.

Andra mål är av kvalitativ art, där projekten vill öka förståelsen och kunskapen hos ungdomarna. Dessa mål är ofta svårare att utvärdera, eftersom det

är svårt att sätta ord på hur mycket ungdomarnas förståelse ökat. För att försöka mäta om ungdomarnas kunskap ökar har några projekt lämnat ut enkäter till deltagarna i början och i slutet av ett projekt. De kan på så sätt se hur väl de uppfyllt sina mål. Ett projekt som använt sig av detta är *Framtidsboxen*. I enkäterna som skickats ut har de blandat frågor och påståenden, där ungdomarna har fått värdera hur mycket kunskap och påverkansmöjligheter de har/upplever att de har. Resultatet av enkäterna har bland annat visat att ungdomarna efter deltagandet i projekten upplever att de har större kunskap om hur man påverkar arbetet i en kommun, att de känner till sina rättigheter enligt barnkonventionen och att de har ett större förtroende för kommunpolitiker. Nedan följer ett exempel på en enkätfråga med svar från *Framtidsboxen*:

FRÅGA 15: Jag känner att jag kan göra min röst hörd och komma till tals i min kommun

Innan förändringsprogrammet 35%

Efter förändringsprogrammet 85%

Projektledarna ser även att deltagandet i de olika projekten kommer att ge ungdomarna något att ta med sig därifrån, även om deltagandet inte är kontinuerligt. *Ung NU* menar att det kan räcka att ungdomarna kommer på ett enda tillfälle för att ett frö ska sås i deras tankar, ett frö som de själva kan utveckla utifrån sina egna erfarenheter, både kommande och sådana som de redan tillägnat sig. *Ung NU* berättar om hur de resonerar kring deltagandet:

*Under projektets första år har det varit deltagare som har slutat att engagera sig på grund av olika anledningar. En del har varit i den åldern att de har fått arbete och inte känt att de har hunnit med sitt ideella engagemang. Några har tyckt att skolan har tagit mycket tid och valt bort att engagera sig på fritiden och det har varit deltagare som har flyttat för att de har kommit in på utbildningar på annan ort. Detta har lett till att engagemanget inte har blivit långvarigt, men vi tror att deltagarna under tiden de var aktiva fick med sig bra kunskap om hur de kan omsätta sitt engagemang och sina idéer till verklighet genom *Ung NU*. Vi kommer därför att arbeta både kortsiktigt och långsiktigt med ungdomarna under två år, och allt engagemang är välkommet, oavsett om det är under ett tillfälle, under flera tillfällen eller under en lång och kontinuerlig tid.*

Fungerade det?

Förutom att uppnå sina mål menar projekten att de sått frön för framtiden, där ungdomarna fått med sig nya insikter. De spår som de ansvariga för projekten ser handlar i huvudsak om ”personliga spår” och spridning av metoder och material. Med personliga spår menar projektledarna de kunskaper, insikter och förståelser, som deltagarna fått med sig under projektets gång. De personliga spåren ses som de mest värdefulla, eftersom deltagarna genom dessa får nya perspektiv, ett demokratiskt förhållningssätt och verktyg för att förändra sin vardag.

Tjejer Emellan bidrar till styrka, mod, ödmjukhet och personlig utveckling hos målgruppen. Projektet erbjuder en tidig anhalt på en lång livsresa och snabbar rimligen på processen mot integration i det svenska samhället.

Tjejer Emellan menar att deras målgrupp, unga tjejer med utländsk bakgrund, är extra svår att nå och att man genom projektet ger dessa individer mod och styrka att ta för sig i samhället. Synen på att projekten är stärkande finns inkluderad i alla svar, där de tar upp det stärkta självförtroendet och en ökad resursstyrka som erhållits genom den kunskapsbank deltagarna tar med sig från projekten.

Det vi i nuläget kan se är att många av våra Möjliggörare fått insikter om nya sätt att arbeta med inkludering och delaktighet av kommunens invånare.

Även förändringsagenterna har fått nya verktyg att förstå sig själva och sin omvärld bättre. Effekter av detta tror vi är bättre självförtroende och självkänsla, och således mer handlingskraftiga, nyfikna och modiga unga medborgare.

Vi har bidragit till att några fått en ökad lust för idrottsaktiviteter och därigenom en mera hälsosam livsstil. Många har också fått en ökad kunskap om hur föreningar styrs och hur man kan påverka sin och andras situation i samhället.

Förutom de personliga spåren, som bättre självförtroende, handlingskraft och nyfikenhet, tar deltagarna med sig en aktiv fritid och kunskap om hur föreningar styrs. Projektledarna ser även att projekten för unga genererar positiva effekter för det närliggande

samhället, då aktioner och mötesplatser exempelvis ger ett tryggare område.

Projektens metoder och material ses också som en tillgång för samhället, där bland annat lärare fått ta del av nya sätt att arbeta med demokratifrågor och påverkansarbete. I framtiden kommer det även att ge många unga, i exempelvis skolor, tillgång till kunskaper som projekten vill förmedla. Projekt har även möjliggjort kommunala satsningar där unga tilldelas sommarjobb och ser att dessa eventuellt kommer att fortsätta utanför projekten. Andra projekt som lämnar mer permanenta spår är exempelvis *Röst*, som kommer att turnera med sina utställningar Hembygd – någonstans i Sverige och Röstlådan. *Röst* har även publicerat två böcker om ungas tankar om identitet, makt, demokrati och rättigheter, som kan användas som underlag vid diskussioner eller workshops.

Stöd och resurser från Arvsfonden

Vid genomförandet av projekten har projektledarna haft tillgång till en handledare för att få guidning och projektledarna har kontinuerligt redovisat sitt arbete till Arvsfonden genom delrapporter och slutrapporter. Även en hemsida har funnits tillgänglig där de pågående Vi Deltar! projekten delat med sig av sin verksamhet och erfarenheter från projekten. Med detta som bakgrund anser de flesta projektledarna att de fått det stöd de behöver från Arvsfonden och är väldigt positiva till satsningen. På frågan om projekt saknat stöd från Arvsfonden svarade ett projekt:

Nej, faktiskt inte. Vi är väldigt nöjda och glada och känner ett starkt stöd och tillit från Allmänna arvsfonden. Vi är allmänt väldigt tacksamma för att ha fått chansen att utveckla vår projektidé. Vi är övertygade om att metoden och våra erfarenheter kommer att göra stor nytta inom vår organisation en bra tid framåt.

Men projekt pekar även på förbättringar som kan göras, och en vanlig tanke handlar om att det är bra att ha erfarenhet från tidigare projekt när ett nytt startas. Många projekt anser att det borde finnas en större databas för projekten, så utbyte och samarbete mellan de olika projekten skulle kunna utvecklas.

Ett stöd som kanske borde finnas är en sökbar databas med slutförda, likväl som pågående, projekt. Precis som studenter kan söka kunskap genom att läsa andras tidigare forskning, så skulle det vara bra att lätt kunna hitta relevanta erfarenheter och kunskap som andra redan

upplevt ifrån olika projekt. (Det är dumt att väldigt många gör liknande saker och gör vissa resor både efter varandra och parallellt, när man skulle kunna lära av det som redan gjorts och upplevts).

Projekt har även upplevt att pappersarbetet tagit mycket tid ifrån själva projektet och att det behövs tydligare riktlinjer kring hur rapporterna till Arvsfonden ska se ut. Några projekt uttrycker även att det skulle vara bra att få stöd i det ekonomiska arbetet med budget, försäkringar och så vidare, då detta är något som många inte jobbat med tidigare och har svårt för att veta hur mycket man ska budgetera för i de olika utgiftsposterna.

Möjlighet till ekonomiskt bidrag för en större personalorganisation i projektet. Med tanke på att det föreligger stora krav på administrativa uppgifter – ekonomiska redovisningar och verksamhetsredogörelser med mera – får verksamhetsdelen ibland en för liten del av personalresurserna.

Projekt kan ha behov av hjälp med det administrativa arbetet, men det finns också en tankegång som handlar om att resurser skulle kunna fördelas i relation till projektens långsiktighet, och det finns projekt som känner att ett långvarigare stöd skulle ha hjälpt dem ytterligare. Detta beror på att det kan vara svårt att få godkännande av kommuner och myndigheter för fortsatta medel om projekt inte funnits särskilt länge, och man därför inte kan påvisa att deras idé verkligen fungerar.

En möjlighet som skulle vara värdefull vore en möjlighet till förlängning eller permanentning av riktigt bra projekt, som inte riktigt kan bli självgående. För vår del är vi övertygade om att vi på sikt kan få vårt projekt att leva vidare på olika sätt. Däremot kan detta ta tid. Att visa att en metod fungerar är en sak som kan gå ganska fort. Att övertyga om att en metod är bra nog för att satsa pengar på är lite tyngre. Detta gäller särskilt i vårt fall, där det handlar om att arbeta gentemot skolor, kommuner och myndigheter, som i allmänhet kanske inte riktigt är kända för sin reaktionssnabbhet. Det vore ju synd om det finns bra projekt som går under på den tid det tar för en myndighet att fatta beslut.

Att ge utrymme för nya idéer är däremot något som lyfts som positivt hos Arvsfonden, då det är en

organisation som tillhandahåller det stöd och de medel som behövs för att kunna genomföra ett nytt projekt på ett bra sätt. Många projekt menar även att de känner att Arvsfonden har förtroende för deras arbete, vilket underlättar processen.

Nej, vi tycker att vi fått de resurser och den hjälp vi behövt. Det är fördelen med Arvsfondsprojekten jämfört med många andra som ger projektmedel. I de flesta fallen får projekten alldeles för lite resurser för att kunna nå ett bra resultat och sina mål. Till exempel hade projektet inte fungerat utan de heltidsanställda kvinnorna och inte heller utan vår inhyrde lärare, som stått för den teoretiska delen.

Sammanfattning

Projektledarna formulerar projektens målsättning i termer av att få deltagarna att komma till insikt om att politik är mer än det som händer i riksdag och regering, liksom i termer av att få unga att känna sig delaktiga, och se sin egen roll i samhället. Ett centralt argument bland projektledarna är också att utvecklandet av ett demokratiskt förhållningssätt bland deltagarna är det viktigaste målet med verksamheten. I allmänhet präglas verksamhetsredogörelserna av ett positivt tonläge, och av stor betydelse för detta är ofta berättelser om att antalet deltagare, och deras engagemang, överstigit ledarnas initiala förväntningar. För rekryteringen har personliga kontakter fungerat

bäst enligt projektledarna, och de lyfter även fram vikten av deltagarnas eget arbete för rekrytering av ytterligare deltagare. Projektledarna poängterar också betydelsen av ett omfattande nätverk för verksamhetens genomförande.

De problem som omtalas i enkätmaterialen gäller framförallt erfarenheter relaterade till tidspress och upplevelser av stress inför att hinna nå ut till så många ungdomar som möjligt under anslagen tid. I anslutning till sådana upplevelser talas det även om att genomförandet blivit lidande på grund av långsamma beslut från Arvsfondens sida. Sådana förhållanden har dock inte inverkat negativt på ungdomarnas engagemang och deltagande.

När det gäller måluppfyllelse talar flera ledare om egna utvärderingar som de genomfört för att på olika sätt skapa sig en uppfattning om ungdomarnas kunskap har ökat till följd av verksamheten. I anslutning till detta talar ledarna om ”personliga spår” – det vill säga ökade kunskaper bland deltagarnas – och om spridning av metoder och material till andra aktörer och institutioner i samhället.

De flesta projektledarna anser att de fått det stöd de behöver från Arvsfonden, och de är också väldigt positiva till satsningen. De förbättringar som efterfrågas handlar i stor utsträckning om möjligheten att kunna ta del av insikter från tidigare projekt under uppstartsfasen. Vissa projekt har också upplevt tidsåtgång till följd av pappersarbete som negativt, och efterfrågar tydligare riktlinjer omkring rapporternas utformning.

4. PÅ FÄLTET

Kapitlet nedan innehåller ett antal texter där olika empiriska teman presenteras. Dessa teman är baserade på erfarenheter som framkommit under besök hos olika typer av projekt. Sammanlagt har 5–10 projekt besökts under perioden 2009–2012, där några projekt fått ett besök, medan andra har blivit besökta fler gånger. Vid besöken har projektledare blivit intervjuade, ibland en gång och vid andra tillfällen har fler intervjuer ägt rum. Besökaren har även deltagit i projektets aktiviteter, tagit bilder och spelat in ljudfiler, för att skapa sig en bild av hur det praktiska arbetet sett ut. Intervjuerna som ägt rum har varit semistrukturerade, där projektledarna berättat fritt kring projektets idé och hur projekten utvecklats. I samband med detta har olika breda teman, exempelvis möjligheter och svårigheter, berörts.

Materialet som samlats in under besöken: intervjuer, bilder, videoklipp och fältanteckningar har kodats och analyserats för att skapa en bild av vilka drag som är gemensamma och vilka dilemman som kan urskiljas. Dessa särdrag och dilemman har legat till grund för en samlad bild av vilka typer av framkomliga vägar och hinder som har funnits bland alla Arvfondsprojekt, samt hur projekten arbetat för att komma runt de hinder de stött på. De teman som uppmärksammats är enskilda individers betydelse för projekt, nya organisationsformer, hur man kan jobba för att hitta verktygen samt hur man når ut till målgruppen.

Av unga, för unga

Arvsfonden har uppmärksammat att ungdomar som lever i ett socialt eller ekonomiskt utanförskap allt som oftast inte deltar i föreningslivet. Det finns olika teorier bakom varför det är så här, och många av projekten inom Vi Deltar! har försökt arbeta sig fram till en ny organisk organisationsform, som de hoppas ska passa unga bättre. Den organiska föreningsformen har, om man jämför med den traditionella, en lösare struktur, där hierarkin mellan de som ”lär ut” eller leder och de som ska delta är horisontell snarare än vertikal. En horisontell arbetsform tillåter unga att ta mer ansvar och själva utforma sin verksamhet. Projekten ska vara av unga för unga, vilket också är en del av grundtanken med satsningen Vi Deltar!. Då de ska lära ut vad demokrati är, måste även ett demokratiskt förhållningssätt tillämpas praktiskt i projekten. Utifrån detta har många projekt uppmärksammat att det är viktigt att fritiden inte ser ut som skolan,

som ofta upplevs som odemokratisk, med för många fasta mötespunkter och en ’lärare – elev’ situation där eleven bara ska lyssna och ta in information. Interaktionen och ungas medbestämmande är viktig.

I projektet *Radio Rgra* har projektledarna tagit fasta på denna nya innovativa organisationsform och de menar att utgångspunkten måste vara ungdomarna, vad de vill och kan, om deras befintliga engagemang ska kunna tas till vara och utvecklas. Det är ungdomarna som bestämmer vilka teman som ska tas upp under radioprogrammen, som sänds två timmar i veckan, och det är även ungdomarna som bestämmer vilken musik som ska spelas.

Jag kan inte bestämma, utan det är ungdomarna som måste säga ”ja, det här vill vi ha, det här verkar kul” [...] Det är helt upp till ungdomarna om dom gillar musiken liksom, för det är sån musik som sänds i Rgra som ungdomarna gillar.

Musiken är en viktig del av *Radio Rgra*, som även har en studio som ungdomarna kan få låna för att spela in musik. Och det är även musiken som har lockat många ungdomar in till radioverksamheten, där de bland annat har ett avsnitt som kallas ”hip hop nytt”. På denna programpunkt spelar *Radio Rgra* osignad musik som de delaktiga ungdomarna gillar och vill sprida vidare i Malmö. I projektet ges ungdomarna stort utrymme och deras tankar kring samhället och vad som är viktigt sätts hela tiden i fokus. Projektledarna för *Radio Rgra* berättar om hur ungdomarna som kommer till projektet ofta har begränsad närvaro i skolan och att de märker att dessa ungdomar, som inte riktigt passar in i skolans organisation, saknar ett forum för att sätta ord på sina tankar. Därför vill projektet ge ungdomarna en ny öppnare mötesplats där de kan prata om ämnen som är viktiga för dem, samt ge dem det forum som de saknar i skolan, där de exempelvis kan ägna sig åt diskussioner om värderingar.

Ungdomar får möjlighet att prata om frågor, resonera kring olika frågor som är viktiga för dem, sånt som de inte riktigt har möjlighet att ventilera på andra sätt. Här får dom en chans att tänka till kring det, bolla det med andra och sen gestalta det i radion. [...] Man får det här som ligger utanför skolan på något sätt.

Förutom detta menar projektledarna att de använder ett slags "smygpedagogik", vilket innebär att de använder sokratiska frågor och leder in ungdomarna i tankegångar, så de exempelvis förstår vikten av att gå till skolan. Om man vill vara en bra programledare är det viktigt att förstå hur svenska språket är uppbyggt, men man måste också ha en omvärldsbevakning för att komma på idéer till program och teman, och där kommer samhällskunskapen in.

Här får du lära dig att sända i radio, du kan sända musikprogram. Fast vi vet ju att musikprogrammen egentligen är studioövningar för tekniken, för att kunna sända andra program. Men det behöver man inte trycka i ansiktet på ungdomarna. Vi jobbar ju väldigt smygpedagogiskt. [...] Du måste smyga, du kan inte bara komma direkt och säga så här är det. Ibland måste man låta ungdomarna se kopplingen och då ser man tillbaka på när vi var yngre. När jag verkligen såg kopplingen mellan matematik och att hålla i en budget, då förstod jag att matematiken var viktig. Men så länge du inte har teori och praktik att koppla ihop ser du inte det.

Inom *Radio Rgra* har de olika programmen olika teman varje gång. Det kan vara homosexuell kärlek, kön, hederskultur, religion, censur och musik, där teman väljs ut vid möten eller bara under en fika. Genom att använda ett program som mål hålls ungdomarnas intresse vid liv, och det leder till en större kontinuitet i både deltagandet och i antalet deltagande. En sådan kontinuitet är dock ofta svår för föreningar att uppnå. En projektledare berättar:

Vi har redaktionsmöte på måndagar och det går jättemycket upp och ner om det kommer folk eller inte kommer folk. Ibland så har det varit mycket folk och ibland blir det så "åh, kommer två personer" Okej, vad ska vi.. Det blir jättesvårt att få igång någon kreativitet då.

Just svårigheten att uppnå ett kontinuerligt deltagande ser *Radio Rgra* och andra projekt inom *Vi Deltar!* som ett problem, och man ser att ungdomarna söker efter modernare föreningsformer som är mer flytande. Det är svårt att få ungdomarna att komma två gånger i veckan på de utsatta tiderna, då det är andra event som lockar. Projektledarna i *Vi Deltar!* delar i mångt och mycket *Radio Rgras* syn på hur föreningslivet förändras i och med en att en yngre generation ställer nya krav. *Radio Rgra* menar att den nya organiska

organisationsform som de arbetar med att utveckla gynnar föreningsdeltagandet bland yngre och att man lyckats bra med att fånga upp målgruppen. Hindret som *Radio Rgra* och andra projekt uppfattat är att det omgivande samhället inte riktigt är med på vad de nya organisationsformerna innebär och därför blir det svårt att ge sin verksamhet den legitimitet den behöver för att kunna växa och bli fristående. Detta är en uppfattning som delas av många projekt.

Jag tror att de nya föreningsmodellerna, eller sättet vi satsar på föreningar ur ett ekonomiskt perspektiv, måste förändras. Och Rgra är ett typiskt exempel på en ny typ av folkrörelse med nya typer av strukturer, men som inte passar in i dom gamla mallarna, och då ibland blir vi svår definierade att satsas på hur ett ekonomiskt perspektiv. Där har Vi Deltar! hjälpt oss väldigt mycket, och det har gett oss belägg för vår verksamhet och gjort att vi fått mycket kött på benen och nu har vi ett mycket bättre utgångsläge när vi förhandlar om olika saker och ting.

Fallexempel: Eldsjälar

Projektet som deltagit i satsningen *Vi Deltar!* har olika historier kring hur idén till projektet förmades och det uppfattade behovet av att något måste göras. Några av dessa historier handlar om en personlig drivkraft, där ofta projektledarna själva uppfattar något som skevt. De ser ett problem och ifrågasätter fenomen, hos sig själva och/eller i det närliggande samhället, och vill göra någonting åt det. För att fylla det uppfattade behovet har projektledarna börjat dra i olika trådar, pratat med olika personer, tittat på vad andra har gjort för att ta reda på vad som skulle fungera och hur man skulle kunna sprida den nya kunskapen eller insikten vidare.

Ett projekt som växt fram ur en personlig insikt är 365 saker du kan göra där projektledaren Navid beskriver sig själv som en "populärkulturjunkie" och en mångsysslare. Navid startade projektet då han kom på sig själv att läsa om livet, istället för att uppleva livet. I en intervju berättar Navid om hur en diskussion om pinnbröd blev fröet till 365 saker du kan göra och som senare kom att förändra hans liv.

Jag har aldrig gjort pinnbröd, men jag vet exakt hur man gör, för att jag har läst mig till det, i Gröngölingarnas handbok, Kalle Anka & Co. Och då fick jag en sån [tankeställare]. Jag kan saker, jag kan jättemycket, men inte för att jag

gjort det utan för att jag läst mig till det. Och då fick jag en total super existentiell kris och insåg att jag är 25 bast och jag har aldrig gjort ett skit.

Det är i den här diskussionen som Navid inser att han kan jättemycket, eftersom han konsumerat mycket populärkultur, och samtidigt kommer insikten att han inte gjort någonting. Berättelsen fortsätter då Navid på en resa börjar läsa Johan Tells bok 100 sätt att rädda världen, och i samband med läsningen börjar Navid formulera en egen lista med saker han vill göra, där punkterna kunde vara världsförbättrande, men även självförbättrande, roliga eller helt enkelt saker som han inte provat. Hemkommen från resan börjar Navid bocka av saker från sin lista, och tillsammans med hans vänner utvecklas listan och de börjar göra saker, saker som att testa 10 saker de aldrig ätit, eller att göra en koreografi till en Beyoncé-låt.

I ett samtal med en mentor och vän börjar de prata om Navids lista och diskuterar om andra också skulle få lärdom av att ta del av den och hur den skulle kunna spridas. Efter samtalet hade idén till bloggen 365 saker du kan göra växt fram och redan samma kväll formulerades ett syfte:

Vi vill inspirera människor till att stänga av sin tv och bli medvetna prosumenter istället för passiva konsumenter.

365 saker du kan göra handlar om att göra ett aktivt val med ett syfte och en idé, för att ta bort passiviteten eller slentrianen i livet. För att göra detta startade Navid en blogg där han varje dag postade en sak som man kan göra, med hjälp av en video, bilder eller text. Bloggen växte snabbt och efter bara några veckor hade bloggen redan fått många små projektanslag och många läsare, vars antal stadigt ökade.

Navid menar att alla kan och har förmåga att göra saker, men att alla människor har, utifrån sina egna förutsättningar, olika vägar att gå. Påståendet "Man kan inte bara göra det man vill" förkastas, och bloggen ska fungera som ett verktyg för att ge människor känslan av att saker och ting är enkelt att göra. Det handlar om att tillgängliggöra metoder och bryta invanda tankemönster.

Det handlar om att ge människor känslan av att saker och ting är enkla att göra, och då kan man med fördel ta lite svårare saker och göra dem enkla. Ta svårförstådda saker och göra dem tillgängliga.

För att nå ut till en bred målgrupp, och inte bara till kulturintresserade ungdomar, försöker 365 saker du kan göra tänka ett steg till. Istället för att tycka synd om människor som har det svårare än majoriteten vill de bygga självkänsla och "gör-känsla".

Det som till en början är små lekar, experiment och test. Ehm, det finns ett begrepp som heter little steps of zen, som handlar om att du förändrar ditt liv genom att ta ett nytt beslut varje dag om en förändring. Och det ska vara så små, små beslut som möjligt, till exempel att jag ska, okej från och med idag ska jag alltid hålla upp dörren för folk, från och med idag ska jag aldrig åka hiss, jag ska alltid ta trapporna. Och det som händer där är att du dels får en slags mini makt över ditt liv [...] och de här pusselbitarna när man lägger dom dag efter dag, efter dag, efter dag, efter dag, vad händer då? Vad bygger det? Det bygger självkänsla, det bygger gör-känsla. En person som håller på så här i ett år, vad händer med en sån person? En sån person kommer ut på andra sidan och tänker att, men vänta lite, om jag kan anordna en picknick i Angereds centrum, samla ihop pengar till en cancersjuk 6-åring och göra book-crossning i min egen stad, vad kan jag göra mer?

Navid talar även om inspirerat ledarskap, som handlar om att få människor att göra det som de faktiskt vill göra. För att göra detta möjligt måste man utöka begreppet delaktighet, där Navid menar att delaktighet är att prova på, ta del, ta in och ge tillbaka. Exempelvis leder den enkla frågan "Vad vill du göra idag?" till tanken "Vad kan jag göra idag?", och det får mottagaren att tänka på alla de möjligheter som finns tillgängliga just idag.

Många projekt inom Vi Deltar! har det gemensamma målet att dela med sig av kunskap, hjälpa andra att få nya insikter, och det är detta mål som fungerar som en drivkraft i projekten och för dem framåt. Denna drivkraft kan komma inifrån projektledarna själva, som i Navids fall, eller så kan det vara yttre faktorer som triggar igång en idé till ett projekt. När man lyssnar på Navid finns en stark känsla av entusiasm, och han säger att han älskar det han gör, eftersom han gör det han vill och har kul! Man märker att han brinner för bloggen och att hans intresse för delaktighet engagerar andra i hans närhet. Men Navid är noga med att poängtera att han inte kunnat göra det utan hjälp från andra som peppat honom och guidat honom genom de möjligheter som finns och i vad han

kallar bidragssvenska. Att ha mentorer och människor att samarbeta med är viktigt, för att få hjälp, komma på nya idéer och för att orka fortsätta engagera sig. Vilket också framkommer i andra projekt, där andras erfarenheter av liknande projekt och utbyte av metoder har varit ett sätt att utveckla projekten och ge dem ny energi.

Att nå ut till målgruppen

Det finns en utbredd bild av att ungdomar i dag är sysslolösa, att de driver runt i städerna med ingenting att göra. Denna bild stämmer delvis, men verkligheten ser samtidigt lite annorlunda ut. Ungdomar engagerar ofta sig mer än vad vuxna i samhället tror. Det kan vara i olika föreningar eller i egna grupper där de spelar fotboll, musik eller dansar. Därför har Arvsfondsprojekten fått lov att använda sig av olika nya innovativa sätt för att nå sin målgrupp. Vissa har gått ut i skolor och pratat med elever, andra har satt upp affischer, använt sig av sociala medier, delat ut flyers eller arrangerat ett event för att locka ungdomarna till sin verksamhet. Detta eftersom de ungdomar som gärna kommer till olika event eller föreningar redan är engagerade på annat håll, och projekten vill exempelvis genom event nå ut till de ungdomar som normalt inte deltar i föreningslivet. Ett sådant projekt är *Friskus*, som riktar sig till unga kvinnor. Projektet vill genom film diskutera demokrati, mänskliga rättigheter och kvinnokonventionen. *Friskus* är ett av de projekt som har uppmärksammat vilka utmaningar man kan stöta på då man rekryterar nya deltagare och vilka problem man kan stöta på då man riktar sig till unga kvinnor.

Och sen så har jag tänkt på, alltså det har inget med vårt projekt att göra. En det var när vi besökte den där unga mammagruppen. Vi sa hej! Vi har ju samma tid som ni har, vi kanske ska slå oss ihop? Och då var det en ensam mamma och sen så var det sex tjänstemän som satt där. [...] Allt det här som det sitter lappar om, unga mammagrupper, tjejvällar och sånt, men dom har inte en enda besökare.

Friskus menar att det finns en stor skepsis gentemot olika projekt som försöker verka i utsatta områden, och menar att invånarna bara ser ännu ett projekt som vill komma och säga åt dem hur de ska leva. Detta är en erfarenhet som delas av många projekt. Rekryteringen av deltagare blir svår och projektet stöter på olika ledargestalter i föreningar och samfund som fungerar som ”gatekeepers” för vad de anser vara rätt och riktigt. *Friskus*, som leds av två kvinnor,

diskuterar kvinnorollen och kvinnans vardag. På grund av gatekeepers har de haft stora problem i områden där det bor människor med många olika etniska bakgrunder och trosuppfattningar. Det finns en uppfattning att svenska kvinnor kommer och pratar vitt och brett om sexualitet med deltagarna, vilket gör det extra viktigt att vara tydlig med vad som kommer att hända under träffarna.

Så nu tror vi att vi ska kunna få in tjejer, att det inte är farligt, att det inte är sexuellt upprörande filmer som vi visar och så va!

För sånt har vi får höra liksom, att dom läser bara, jaha det är några svenskar som har ett projekt med film och så kommer dom snacka om tjejer. Det kommer bara vara sex, vi går inte dit.

Projekten inom Vi Deltar! stöter ofta på denna problematik och många har problem med att nå ut till unga kvinnor eller tjejer, som ofta upplevs som mer styrda i sina liv. Det har exempelvis förekommit att äldre kvinnor följer med de yngre för att kontrollera vilka filmer som visas i *Friskus*, och projektledarna kan se att det finns en ganska stark kontroll mellan generationsgränserna. För att få in fler kvinnor i projektet behöver de få dessa gatekeepers godkännande. Det finns grupper som *Friskus* upplever som väldigt slutna. Projektet anser att det är extra viktigt att nå ut till dessa grupper för att erbjuda en vardag med fler kontakter utanför familjen. Lösningen som projektledarna i *Friskus* hittat handlar om att de måste anpassa innehållet så att ingen blir stött av det som visas på filmerna.

Vi kan inte visa filmer som pianot och det är jättesynd, men det handlar om respekt för dom [kvinnorna]. Att vi inte pressar på någonting, hellre att vi kommer in på de problemen och frågeställningarna på ett annat sätt, vilket ställer högre krav på oss att hitta bra filmer.

Inom projektet pratar de mycket om att öppna dörrar, att ge kvinnor från olika bakgrunder möjlighet till en mötesplats där de öppet kan diskutera och dela med sig av sina erfarenheter som kvinnor i relation till demokrati och mänskliga rättigheter. Projektledarna menar även att de endast kan öppna dörrar, inte tvinga någon att gå in, men ser och hoppas att en ökad medvetenhet stärker självkänslan och minskar utanförskapet.

Att arbeta med kultur som ett verktyg för att nå ut till ungdomar är väldigt vanligt inom Vi Deltar!. De

har även uppmärksammat att verksamheten inte får likna skolan för mycket, eftersom den då blir oattraktiv för ungdomarna att delta i. För att nå ut till sin målgrupp behöver man erbjuda något extra, något som ungdomarna tycker är kul och som de kan ha nytta av i framtiden. Men något som många av projekten har fått erfara är att det av olika anledningar är svårt att nå ungdomar utanför skolan. Det kan handla om att unga redan har andra kvällsaktiviteter och inte har tid med en till, eller så är det svårt för ungdomarna att själva ta initiativ till att gå till en ny aktivitet. Men det kan även vara så att unga tjejer inte får delta i aktiviteter utanför skolan.

Tjejerna får, alltså, inte gå ofta. Får ofta inte gå till verksamhet som inte har med skolan att göra. Men så har de fritidsverksamhet från fyra till åtta, alltså sexton till tjugo. Och då ska vi testa om vi kan komma i kontakt med dom [tjejerna] via den verksamheten. Att vi kommer direkt efter skolan, och då får vi ju gå ner i åldrarna.

Förutom dessa utmaningar har *Friskus* även upplevt en viss konkurrens från andra projekt. För att särskilja sig från andra projekt, måste varje projekt hitta en nisch som ungdomarna anser vara attraktiv, samtidigt som de får lära sig nya färdigheter och får tillgång till nya verktyg. Enligt *Friskus* tror projektledare ofta själva på sin idé så mycket att de förväntar sig att ungdomarna kommer av sig själva, men menar också att den villfarelsen inte varar länge.

Det känns hoppfullt inför hösten, för det känns som vi har lite mer av dom ingångarna att nå målgruppen liksom. Men bara att vi har insett att det funkar inte på det sättet, att man delar ut en flyer och så kommer dom.

Fallexempel: Att hitta "rätt" deltagare

Utdrag från etnografiska fältanteckningar:

Jag har tidigare pratat en del med Hilde i telefon. Nu träffar jag henne och hennes kollega Klara på kontoret i Filmcentrums lokaler, på Möllevången nära Folkets park. De just har flyttat hit efter att tidigare ha haft kontor på andra sidan staden, berättar de. Vi sitter i köket och dricker kaffe och pratar om projektet. Mest är det Hilde och Klara som berättar. De är väldigt entusiastiska (och entusiasmerande), och de tycker uppenbarligen att det är väldigt roligt att jag intresserat mig för deras projekt.

Här sammanfattar jag först deras berättelser om projektet, för att därefter specificera några särskilt relevanta passager i inspelningen.

Båda har också stort engagemang i frågor som rör genus och mänskliga rättigheter, och har varit aktiva i Amnesty och Röda korset. De berättar om FRISKUS-projektet som startade hösten 2010. Syftet är att samla unga kvinnor från olika delar av Malmö, både för att titta på och för att producera film med koppling till diskussioner om mänskliga rättigheter och kvinnors situation. Utgångspunkten är att film kan vara ett sätt att påverka andra människor och i förlängningen samhället. Framförallt fokuseras på genusperspektivet. Huvuddelen av verksamheten är organiserad kring filmkvällar. Hilde och Klara har tre grupper med unga kvinnor och varje grupp träffas varannan vecka för att se film tillsammans. Filmerna är noga utvalda, både med avseende på kvalitet och för att de ska stimulera till reflektion – samtidigt får de inte vara för kontroversiella och filmer med sexscener kan exempelvis inte visas i alla grupperna. I anknytning till filmvisningarna har man diskussioner och värderingsövningar.

Under våren 2011 påbörjas den del av projektet som handlar om att lära tjejerna att själva producera film. Alla som vill får möjligheten att göra varsin kortfilm under handledning av professionella filmare. Produktionen sker under en veckas intensiv workshop, där gruppen gemensamt bestämmer ett tema som filmerna ska handla om. Första workshopen har just inletts då vi träffas och jag ska besöka en av dessa träffar. Planen är att filmerna ska visas för allmänheten på Biograf Spegeln i juni. I sin helhet är det treåriga projektet också tänkt att utmynnas i arrangerandet av en filmfestival 2013, där deltagarna själva ska få välja filmer att visa.

Hilde och Klara pratar med stort engagemang och mycket värme om de tjejer de träffat genom projektet och vad de har varit med om hittills. En utmaning som vi pratar en del om har varit rekryteringen av deltagare. Projektet har visserligen inte uttalat riktat sig till invandrarkvinnor, men man har strävat efter att få kontakt med dessa grupper och överbrygga den uppfattade segregationen i Malmö. Till sin hjälp har projektledarna dels använt sina stora kontaktnät, dels samarbetat med organisationer

som exempelvis Iransk-svenska föreningen. Målsättningen var att få ihop 50–60 deltagare, men för närvarande har man bara 15–20 aktiva tjejer. Svårast är det att rekrytera tjejer till Rosengårdsgruppen, både vad gäller filmkvällar och workshops. Ett problem är enligt Hilde och Klara det snäva åldersspannet, upp till 25, som är ett av villkoren från Allmänna arvsfonden. Många av tjejerna vill ta med sina äldre kompisar, och dessutom är det så att många – även om de i princip är vuxna – inte får komma och titta på ”svensk film” utan att ha sina mödrar med sig. Därför har Hilde och Klara i vissa fall gjort undantag från åldersgränsen för att få ihop deltagare. Över huvud taget menar Hilde och Klara att det är svårt att få tag på deltagare i gymnasieåldern – det är lättare att få de lite äldre kvinnorna att medverka. Vad gäller de äldre kvinnorna med invandrabakgrund finns emellertid språksvårigheter som kan sätta käppar i hjulet.

Vissa grupper har varit särskilt svåra att komma i kontakt med, till exempel de somaliska kvinnorna. Problemen ligger inte, enligt Hilde och Klara, i att få tjejerna intresserade för projektet, utan snarare att få kontakt med nyckelpersoner som kan öppna dörrar till särskilt segregerade befolkningsgrupper. Rekryteringen är därför något man kommer att arbeta vidare med under våren. De tjejer som nu är aktiva i projektet är alltså indelade i tre olika grupper vid filmkvällarna. Varje grupp beskrivs som ganska homogen, åtminstone utbildningsmässigt. Däremot finns stora skillnader mellan de olika grupperna, vilket innebär att verksamheten får anpassas till den språkliga och kunskapsmässiga nivån i grupperna.

Ytterligare en utmaning har varit lokalerna. Från början var tanken – utifrån någon slags integrationsperspektiv – att alla aktiviteter skulle ske i Filmcentrums centralt belägna lokaler. På så sätt hoppades man minska segregationen mellan Malmös stadsdelar. Men många av tjejerna från exempelvis Rosengård och Seved kunde eller ville inte komma till dessa lokaler, och därför har man istället flyttat ut till de olika stadsdelar där deltagarna bor. Det innebär att man i nuläget har tre grupper, där den så kallade stadsgruppen är lokaliserad till Sorgenfri (ett lite ”bättre”

bostadsområde centralt i Malmö, alldeles i anslutning till Möllevången); en till Rosengård (miljonprogramsområde som traditionellt representeras som problemområde med hög andel invånare med invandrabakgrund); och en till Seved (även detta betraktat som ett nedgånget och socialt utsatt område – dock är det inte ett miljonprogramsområde, utan en äldre stadsdel med ett mer centralt läge och varierad bebyggelse).

Att hitta verktygen

Arvsfondens projekt inom Vi Deltar! syftar ofta till att ge unga nya verktyg att kunna förstå och förändra sin vardag. Det finns i projekten ett stort fokus på ungdomar som riskerar att hamna i, eller redan befinner sig i, ett socialt och ekonomiskt utanförskap. Projektens mål är att nå dessa ungdomar och stärka deras självkänsla, samt hjälpa dem se nya påverkansmöjligheter. För att nå sina mål jobbar projekten väldigt mycket med att hitta rätt metoder och ett bra bemötande, som inspirerar ungdomarna och stärker dem i sin tro på sina egna färdigheter. Projektet *Unga smyckar stan* har tillsammans med många andra projekt uppmärksammat hur olika livserfarenheter påverkar hur de bemöter och arbetar med ungdomar på olika skolor, från olika områden.

Unga smyckar stans huvudsakliga verksamheten finns på olika skolor som de besöker kontinuerligt och undervisar i livskunskap genom konst. En projektledare berättar att det är en svår balansgång att bemöta ungdomarna, eftersom de flesta ungdomarna i vissa skolor är positiva till skolarbete och skolorna har mer resurser, medan andra skolor upplevs som mer begränsade.

Vidare menar *Unga smyckar stan* att det är viktigt att man når ut där man behövs, och inte där man är tillgänglig, vilket är en vanlig tanke inom satsningen Vi Deltar!. Projektledaren beskriver ett område som har varit extra problematiskt att verka i på grund av just utanförskap.

Det är inte ett av dem här som man läser om i tidningen, utan det är snarare ett sånt, det är en lägenhetsförort och det finns en närmataffär, det finns en skola och det finns ingenting i övrigt. För att man tänker att Frölunda torg ligger så nära att folk åker väl dit. Men problemet är att området är ett sånt som man stannar i och man tar sig inte därifrån om man inte måste. Och barnen lekar bara i det här området, de går inte över till det närmsta området, det är

ju där busshållplatsen ligger ”varför går ni inte dit?” ”Det är otäckt, vi är här.” [...] Det är mycket missbruk, mycket arbetslöshet och mycket depression. Många föräldrar som har det svårt liksom, och barnen dras liksom med i det där. Mycket hålla varandra tillbaka, mycket härskartekniker, den som försöker någonting, får alltid det tillbaka.

För att nå ut till ungdomarna i dessa ”bortglömda” områdena försöker de olika projekten hitta nya vägar att gå, ofta genom att använda kulturella uttryck som konst, film och radio. Förutom detta berättar projekten om hur deras roll som lärare/ledare påverkar verksamheten, och inom *Unga smyckar stan* vill projektledaren exempelvis inte inta rollen som traditionell lärare. Livskunskap är inte ett ämne som är betygsgrundande, men det är ett ämne som kan vara svårt att angripa, både för lärare och elever, vilket gör att en utomstående kan tackla ämnet på ett annat sätt än vad klassläraren kan göra. Genom att undvika lärarrollen tror projektledaren i *Unga smyckar stan* att det är lättare för ungdomarna att öppna sig och diskutera känsliga frågor eller måla lite mer självutlämnande bilder.

Det var ganska positivt bemötande från början, just att man gör något annat. Och jag gör lite en grej av att inte vara normal, av att inte vara en lärare som alla andra. Jag står inte framme vid tavlan hela tiden, jag säger saker de tycker är märkligt, så. Och håller på och målar, så jag tror att jag blir lite en rolig kuf som gör kul saker med dom, och det tror jag att dom behöver.

Trots det positiva bemötandet har det varit svårt att få med alla ungdomar i ett aktivt deltagande och det finns en utbredd känsla bland ungdomarna av att inte besitta färdigheter. Detta är ett fenomen som återfinns i många av projekten, och ofta menar projektledare att problematiken som finns i områdena som de arbetar i avspeglar sig hos de unga, en känsla av maktlöshet och jantelag. I projekten *Unga smyckar stan* säger många ungdomar exempelvis ”jag kan inte måla” och om man inte är bra på att måla, ska man inte måla. Det självklara motargumentet bli förstås ”men har du övat då?” Ungdomarnas olika behov i projekten kräver en uppmärksam ledare/lärare, för ibland vill man inte av olika anledningar uttrycka sina tankar och känslor. Det handlar både om gruppdynamik, mognadsgrad och tidigare erfarenheter hos ungdomarna, och i dessa situationer gäller det att känna av stämningen och

släppa igenom dem som inte vill. Projektledaren i *Unga smyckar stan* berättar:

Ibland så målar han det jag säger att han ska måla, ibland så gör han någonting annat, och jag tycker inte min roll är att tvinga någon. Eller att tjata på dom, eller att, alltså min roll där är att inspirera och att uppmana till, sen får han inte störa lektionen, det är vi ganska tydliga med. Men ja, det är några som aldrig målar och jag har svårt att se att jag har en roll att tvinga dem, så. Det blir så konstigt, och jag tror att andra lärare hade gjort det och jag tror att många lärare är ganska trötta på honom för att det alltid blir så här. Så lite vill jag ju också att han ska känna att det är en fristad, där, vill han sitta och lyssna på musik istället så kan han göra det. För hans skolgång är det kanske bättre att kan får lyssna på musik än att jag också är den som bråkar med honom, då kanske han är lugnare på nästa lektion.

Trots att alla ungdomar inte deltar i alla aktiviteter kan projekten se ett stort engagemang, och projektledaren för *Unga smyckar stan* säger att ingen av ungdomarna har använt argumentet att livskunskap inte är betygsgrundande som argument för att slippa delta. Däremot kommer det återkommande ”men jag kan inte måla”, vilket är lättare att hantera och ge motargument till. Det svåraste, säger projektledaren, är att bemöta dem som sitter tysta på sina stolar och gör som jag säger, och frågar vad de ska måla. Projektledaren fortsätter med att säga att det verkar vara svårt för dessa ungdomar att förstå att de kan måla precis vad de vill, att det inte finns rätt och fel, bara deras tankar.

Nu blir jag lite filosofisk, det var någon som skrev att en demokrati utan poeter, eller en frihet utan poesi, blir bara dekadens. Och det är lite så jag känner att det är. Man har alla friheter, man har alla rättigheter, men om man inte använder dom till att uttrycka det vackra, det fina, det stora, utan bara diskuterar vad man ska ha på sig eller vad man ska äta eller inte äta, så tappar demokratin sin mening lite grann. Och jag tror att vi är med och låter unga uttrycka lite för stora tankar. Alltså du får göra en bild om det vackraste som finns. [...] Man måste få tillfälle att uttrycka visionerna, för det tycker jag inte riktigt att man får idag.

De menar att det finns ett demokratiskt värde i att få tillfälle att uttrycka sina tankar och känslor utan att

prestera. Genom att möta ungdomarna på deras nivå, prata om saker de tycker är viktigt, tror *Unga smyckar stan* och många andra projekt att de kommer kunna lyfta ungdomarnas blick, stärka deras självförtroende och påverkansmöjligheter. Nästan alla projekt i Vi Deltar! vill att ungdomarna ska få smak för att uttrycka sina tankar, och alla berättar om hur just mötet med ungdomarna är det viktigaste. Att ta ungdomarna på allvar, projekten behöver inte vara det roligaste som finns, och ungdomarna behöver inte vara superduktiga. Alla har rätt att delta, på sina egna villkor.

Rapporter visar att ungdomars deltagande i föreningslivet sjunker och Vi Deltar! projekten har alla uppmärksammat att de traditionella organisationsformerna inte attraherar unga. Därför försöker Vi Deltar! genom olika kreativa projekt väcka ungdomarnas intresse för ett aktivt föreningsdeltagande. *Förorten i centrum* är ett projekt som, precis som *Unga smyckar stan*, provar sig fram till nya metoder och vägar för att nå ut till ungdomar. "Projektet samlade ungdomar norr om Stockholm, för att de tillsammans skulle måla en mural, där motivet utgick från temat "mitt Husby". Idén bakom projektet finns i San Francisco, där det målats muraler under hela 1900-talet. En mural, som är en stor målning på en utomhusvägg, ger det omgivande samhället tillgång till konst, men har även historiskt använts för att skapa politiskt debatt.

Det är liksom community engagement i ett nötskal. [...] Det handlar inte om att alla ska vara med och hålla i en pensel, det är inte själva huvudtanken. Det ska också vara en utsmyckning, därför att alla ska ta del av det här.

Förorten i centrum vill genom muralen visa en annan bild av Husby, som ofta pekas ut som ett problemområde med hög arbetslöshet och många unga som inte slutför grundskolan. En idé som de flesta projekten återvänder till är att de vill ge ungdomarna makten att berätta sin egen historia och definiera sin egen vardag. Projektledaren berättar att invånarna i Husby och andra förorter ofta upplever utanförskap, då det i den rådande mediebildens målas upp en negativ bild av både invånarna och stadsdelen som många av ungdomarna inte känner igen sig i. På grund av detta vill projektet ge ungdomarna något att vara stolta över, och samtidigt ge dem en möjlighet att skapa en positiv bild av sitt bostadsområde. Utanförskapet kan exempelvis ta sig uttryck i fränsägande av en svensk identitet, och projektledaren i *Förorten i centrum* berättar:

Det blev diskussioner om killarna som bor här ute, som absolut inte kallar sig för svenskar. Trots att dom är födda här. Därför att det är ju ingen annan i samhället som kallar dom för svenskar, för att dom är svarthåriga liksom.

För att hjälpa ungdomarna att skapa en ny bild av området och visa dem hur man kan påverka hur en plats och hur människorna som bor där definieras, vill *Förorten i centrum* jobba med människors kapacitet genom att använda konsten som verktyg. Namnet *Förorten i centrum* kommer ifrån en tanke om att människor ska åka till Husby för att titta på muralerna som ungdomarna skapat. De vill skapa stolthet och en känsla av att ha inflytande över sitt närområde. Projektet startade med att ungdomar på en högstadieskola under bildlektioner fritt associerade till temat "mitt Husby." Något som senare utmynnade i workshops i projektets samlingslokal, där gruppen efter många teckningar, diskussioner och övningar kunde komma överens om ett motiv.

Det är en process och det är processen som varit projektet, slutresultatet är fantastiskt också. Alltså det här var en pilot, visionen från början det är ju att vi ska jobba med en utomhusvägg, så som dom gjorde i San Francisco. Och uttrycksformerna ska bli så häftiga och starka att folk från stan åker hit för att titta på dom, därav förorten i centrum. Det är ju så det är i San Francisco, de har ju guidade turer i dom här mission districts med människor som kommer och tittar på muralerna. Det är liksom jättestarka berättelser.

Under de olika workshops som anordnades pratade projektledarna och den konstnärliga ledaren om hur man målar med olika tekniker, men även om symbolers betydelse, hur olika färger frammanar olika sinnesstämningar och varför vissa symboler är så laddade. Muralen som finns på en vägg i samlingslokalen innehåller mycket symbolik, där man ritat ett hjärta för att hedra en ung kille som blev mördad i området. Men även saker som betydelsefulla ord, respekt, stolthet och religion, slingrar sig genom bilden. Projektledaren berättar att allt som finns i målningen betyder något, och för att underlätta tolkningen av målningen finns en broschyr tillgänglig där man berättar om bakgrunden till målningen.

Allting som finns på väggen har en bakgrund, det finns inget som är ditmålat bara för att det är snyggt om man säger så. Visst, utsmyckning

och färger och sådana saker, men allting som är där har en viss betydelse, som har kommit fram i rena konkreta teckningar eller i samtal, eller av dom här "skriva ner vad som är viktigt." Allting som ser ut som ett tunnelbanesystem lite, är ju tunnelbanesystemet kan man säga. Fast med alla dom orden som står där, det är ju ord som kommit fram på den här listan "vad som är viktigt för mig i livet." Det är allt från rita och måla till gud, bästis, jobb, familj, fotboll, respekt och bra betyg. [...] Shoppingvagnen med en världskarta i var ett uttryck som [en deltagare] hade "man ska äga, äga världen."

Genom att använda sig av en ny idé eller en ny metod visar många arvsfondsprojekt i Vi Deltar! en ny väg för att inkludera fler i samhället. Något som visat sig vara väldigt effektivt i projekten är att använda sig av kreativitet, precis som *Förorten i centrum* och *Unga smyckar stan*. Det är när projekten visar ungdomarna något nytt, ger dem nya verktyg eller färdigheter, som ungdomarna kommer tillbaka. Många projekt uttrycker även att man förutom en bra metod behöver kompetenta ledare med ett lösningsfokus, alla kan om dom bara vill.

De erfarenheter som projekten tar med sig från Vi Deltar! är många. Projekten som blivit besökta har berättat om hur de upplevt projekttiden och hur de löst eventuella svårigheter. De erfarenheter som presenterats ovan är återkommande i många av projekten, och det verkar som att de finns en bred uppfattning bland personer som har insyn

i projekten att enskilda individers, till exempel projektledares, engagemang har haft stor betydelse för hur projekten har utvecklats. Utvecklingen har delvis påverkats av hur bra kontakt projektledarna haft med samarbetspartners och mentorer, delvis av vilka pedagogiska verktyg projektledaren haft tillgång till och hur dessa verktyg använts, samt hur mycket hjälp de har fått med administrationen. Projekten har även haft liknande erfarenheter i samband med rekryteringen av ungdomar. Många projektledare upplever att det är unga som redan är engagerade som kommer till träffarna, och att det är svårt att nå ut till de grupper/personer som vanligtvis inte deltar i någon slags förening eller liknande. En grupp som ett flertal projektledare haft problem att komma i kontakt med är unga tjejer med utländsk bakgrund, och de berättar att dessa tjejer upplevs som mer styrda i sina liv. För att lösa svårigheter med att komma i kontakt med målgruppen, och att även nå fram till målgruppen, talar projektledarna om ett lösningsfokus som en avgörande del i att ro hem projekten. Det gäller att se lösningar istället för problem, potential istället för stökiga tonåringar. Ungdomarna som kommer till projekten upplever ofta ett utanförskap och många har en känsla av att inte ha färdigheter. Genom ett bra bemötande och rätt verktyg ger projektledarna unga en känsla av egenmakt, delvis genom den horisontella organisationsformen, där deltagarnas medbestämmande är utgångspunkten, men även genom att ge unga chansen att själva sätta upp reglerna för hur de ska definieras.

5. AVSLUTANDE DISKUSSION

Historiskt har ungdomars beteenden ofta setts som problematiska: de är för oengagerade, för lata, tar för lite ansvar, deltar för lite, och när de deltar, deltar de på fel sätt genom fel kanaler. Diskursen i samhället kring unga har alltid varit kritisk. Det uppväxande släktet symboliserar vår framtid, och idéer om hur det är eller hur det borde vara har därför debatterats ofta och ingående. Sokrates ska ha yttrat ”Vår ungdom älskar inget annat än lyx och lättja. Unga män och kvinnor uppför sig sämre än någonsin” (Johansson, 2007:15), en tanke som i olika former har återupprepats genom historien. Problematiken som vuxna ser kring unga är således inget nytt. Förutom att unga ofta sägs vara oföretagsamma, har man på senare år i västvärlden även tillskrivit ungdomarna ett sjunkande intresse för traditionell politik och valdeltagande (Putnam, 1995:72ff. Fokus 10:99). Detta påstående stämmer faktiskt också till stor del, då unga engagerar sig mindre och mindre i politiska partier och i föreningslivet. Forskning visar även att unga är den grupp som är minst benägen att rösta (Fokus 10:127).

Nationellt fastslås demokratin i landets främsta grundlag, regeringsformen (1974:152), där man bland annat kan läsa att all offentlig makt utgår från folket, att folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt, samt att alla människor är lika inför lagen, där yttrandet ”all offentlig makt utgår från folket” ligger till grund för vårt proportionella valsystem. Valsystemet syftar till att det ska finnas en direkt koppling mellan de valda och de som väljer. För att öka effektiviteten i systemet finns det olika spärar, där exempelvis ungdomar under 18 år utesluts från rätten att rösta vid både lokala och nationella val (Regeringen.se). Inom statsvetenskapen menar man att det demokratiska medborgarskapet ”förverkligas i den mån medborgarna har reella möjligheter att påverka de beslut som rör dem” (Petersson, Westholm & Blomberg, 1989:86). Spärarna som finns i Sverige innebär därmed att yngre utesluts från det formella inflytandet, och en central möjlighet till att påverka landets styrning försvinner.

Problematiken kring ungdomars deltagande återfinns ofta i att unga utesluts från formell makt, men ändå förväntas att aktivt delta i samhällslivet och utöva inflytande. Skälen till att unga fråntas rätten till att medverka i val och omröstningar skiljer sig åt. Det finns argument som exempelvis tar upp den intensiva utvecklingsfasen i tonåren, där ungdomar ses som lättpåverkade och trendkänsliga. Det finns även de som

menar att ungdomars lust och intresse svänger mycket samt att deras intresse för politik snabbt kan avta (Rösträtt vid 16 år i Tyskland:7. Fokus 10:14). Dahl (1998:127) menar att barn och unga varken kan eller bör ges politiskt inflytande förrän vid en viss ålder, eftersom de innan dess inte är nog kvalificerade eller upplysta för att kunna vara med och styra en stat.

Trots ett kritiskt förhållningssätt mot unga, anser samhället att de utgör en vital del av demokratin. Det minskade valdeltagandet skapar en rädsla för att det i framtiden ska uppstå en demokratisk kris, eftersom institutioners och procedurers legitimitet i den representativa demokratin vilar på ett högt valdeltagande, det vill säga ett brett godkännande från befolkningen. Förutom legitimitetsproblem minskar även rekryteringsbasen till de demokratiska institutionerna: riksdag, kommun och landsting (Fokus 10:369). Ungas engagemang diskuteras därför ofta. Farthing (2010:182,185) ser två paradigmer i diskussionen. I den ena ses unga som apolitiska och oengagerade i traditionell politisk mening. I den andra ses de som politiska innovatörer, där de skapar nya framkomliga vägar för demokratin, genom att vara i framkanten av en demokratisk förändringsprocess, där samhället i stort flyttar sig bort från den traditionellt institutionaliserade politiken (Fokus 10: 319). Vidare menar Farthing (2010) att ungas deltagande bedöms efter vuxnas måttstock på vad ”bra” deltagande är och att diskussionen kring unga därför blir ineffektiv.

När man 1974 sänkte rösträttsåldern från 19 till 18 år menade man att ”ungdomen i allmänhet hade större insikter i politiska frågor än tidigare. Man ansåg också att en sänkning i sig borde kunna medverka till ett ökat intresse för den representativa demokratin” (Rösträtt vid 16 i Tyskland:5). Sedan dess har ungdomar och deras deltagande blivit en politisk angelägenhet och det sjunkande deltagandet i politiska ungdomsförbund och föreningar ses idag som ett problem som måste åtgärdas. För att få in ungdomar i det politiska rummet och göra politiken mer lättillgänglig, har kommuner och landsting på senare tid börjat arbeta mer och mer med deltagardemokratiska inslag, såsom ungdomsråd och medborgarförslag. Ett specifikt uttryck för olika aktörers strävan att skapa bättre möjligheter för unga att påverka samhället och sina livssituationer är Allmänna Arvsfondens Vi Deltar!-satsning.

Att överbrygga utanförskap och kunskapsbrist

Resultatet av studien visar att många projekt utgår från att ungdomsgruppen i sin helhet i allmänhet är hindrade i sitt deltagande. Emellertid finns det ett stort fokus på unga med utländsk bakgrund boende i utanförskapsområden, men också på unga med funktionshinder. I de två ovan nämnda grupperna nämns tjejer som särskilt hindrade, främst på grund av den rådande könsmaktsordningen, där killar ses som aktiva och tjejer som passiva.

Inom deltagarforskningen talas det ofta om resursstyrka och det finns en bild av att det är en specifik grupp av människor som i större utsträckning deltar i exempelvis föreningslivet. Gruppen som oftare än andra deltar i samhällslivet är i medelåldern, har högre utbildning och bor vanligtvis på landsbygden (Johansson, 2007. Myrberg, 2007). Den tidigare forskningen visar även att faktorerna kön och etnicitet korrelerar, där kvinnor med utländsk bakgrund deltar mindre än män med utländsk bakgrund från samma område, samt att deltagandet varierar beroende på vilket land man är uppvuxen i (Lindström, 2005). Här kan man se att faktorer som ålder, kön, klass, etnicitet och funktionshinder påverkar förutsättningarna för att delta i exempelvis föreningslivet, och det påverkar i sin tur i vilken utsträckning föreningslivet kan verka som en demokratiskola. Då deltagande i föreningslivet, resursstyrka och faktorer som etnicitet och kön är nära sammankopplat, integrerar föreningslivet en viss grupp människor och exkluderar de som saknar nödvändiga förutsättningar.

Två grupper som enligt erfarenheter från projektledarna anses behöva hjälp att utöka sitt deltagande är unga med utländsk bakgrund i utanförskapsområden och unga med funktionshinder. Bilden av vilka ungdomar som ses som begränsade i sitt deltagande i projekten bekräftas av den tidigare forskningen, där man granskat ungas deltagande och kommit fram till att inrikesfödda deltar mer än utrikesfödda samt att utrikesfödda kvinnor deltar betydligt mindre än andra grupper (Fokus 10). I projekten uppmärksammas förutom detta att det i utanförskapsområden finns ett stort fokus på kriminalitet, där insatser gentemot killar är överrepresenterade. Detta motiverar att projekt riktade mot tjejer är av yttersta vikt, då tjejer ofta är den grupp som är underrepresenterad i föreningar, men även i riksdag och regering. Även bilden av funktionshindrade som hindrade bekräftas i den tidigare forskningen, som visat att en uppfattad god hälsa har en positiv effekt på ungas upplevda inflytande. I undersökningar som gjorts

upplever funktionshindrade ofta en sämre hälsa än genomsnittet, vilket kan bidra till att unga med funktionshinder har ett stort behov av att stärka sin position och sin känsla av att kunna påverka sin livssituation.

Begreppet "intersektionalitet", som lanserades av den amerikanska juristen Kimberlé Crenshaw (1989), är avgörande för förståelsen av hur olika hinder för deltagande kan samspela, och har på senare år fått ett stort genomslag på många olika forskningsfält.

Grundidén med det intersektionella perspektivet är att makt- och förtrycksrelationer som är baserade på särskiljande kategoriseringar som kön, klass, etnicitet, sexualitet, religion, funktionshinder etc., inte kan betraktas som separata från, eller oberoende av, varandra. Tanken är istället att alla dessa faktorer samspelar. För att beskriva den situation som en given individ av manligt kön har i ett samhälle där män är överordnade kvinnor behöver vi därför mer information: Vilken samhällsklass tillhör han? Vilken är hans etniska bakgrund? Vilken är hans sexuella identitet? Vilken generation tillhör han? Var bor han? etc. (se exempelvis De los Reyes och Mulinari 2005). Intersektionalitetsperspektivet är väl anpassat till dagens komplexa samhällen och är därför också lämpligt att använda här. Om man bara betraktar projektdeltagarnas lärandeprocesser och deras framgång eller avsaknad av framgång i termer av exempelvis etnicitet, missar vi nämligen viktiga faktorer som kan ha att göra med rumsliga, ekonomiska eller genusrelaterade aspekter.

Det är också av relevans att se dessa sammanhang i ljuset av den franske sociologen Loïc Wacquants resonemang om processer av territoriell stigmatisering (Wacquant 1999), eftersom Vi deltar! särskilt riktas till unga i miljöer som är underkastade en viss rumsligt betingad problematik. Det kan handla om såväl förortsmiljöer som glesbygdsmiljöer. Det som dessa miljöer har gemensamt är att de, i enlighet med Wacquants analys, tenderar att uppfattas i stereotypa termer som får återverkningar för de människor som lever där. Sådan stigmatisering förekommer onekligen när det gäller glesbygdsmiljöer (se exempelvis Lindgren 1998; Waara 1993; Waara 1996), men är särskilt kraftfulla när det gäller storstadsområdenas förorter.

I ett svenskt sammanhang har Ove Sernhede (2002) understrukit begreppets betydelse. Vad det åsyftar mer precist är att vissa områden kan bli stigmatiserade på sätt som leder till att de som bor där ses som misslyckade, utslagna eller som andra klassens medborgare. Ofta lanseras stereotypa föreställningar om kriminalitet och om ras-, kultur-

och religionsmotsättningar. Detta tenderar särskilt att gälla områden med hög andel av boende med invandrarbakgrund, som till exempel Hammarkullen, Rosengård eller Rinkeby. Den territoriella stigmatiseringen leder både till en diskriminering av de människor som bor där och till att motsättningar skapas inom området. Ofta är konflikter relaterade till att områdena har mycket knappa resurser.

Vidare ser så gott som alla projekten i datamaterialet samma hinder för ett aktivt deltagande: kunskapsbrist. Att inte inneha de nödvändiga kunskaperna om sina egna och andras rättigheter i det svenska politiska systemet gör att man inte kan utnyttja de vägar som finns att gå. Många projekt utökar deltagar- och demokratibegreppet och menar att den representativa demokratin inte räcker till. Valen poängteras som viktiga eftersom det är då man formellt kan påverka. Emellertid ligger tyngdpunkten på deltagande demokrati för att visa vad politik kan vara. Projekten framhåller också att deltagande kan ha olika form och aktivitetsgrad och att det är deltagandet i sig som är viktigt för att få nya erfarenheter och kunskaper. Många projektledare lyfter också fram just förmedlandet av kunskap till de deltagande ungdomarna som projektets mest centrala målsättning. En betydelsefull aspekt av den kunskap som ledarna vill förmedla till projektdeltagarna är också insikten om att politiskt deltagande faktiskt är möjligt.

De hinder som målas upp i problembilden handlar ofta om kunskapsbrist, där man menar att ungas okunskap är orsaken till det minskade deltagandet. Unga förstår inte de traditionella politiska organisationsformerna och anser att de är för krångliga och tråkiga. Detta gör att unga ofta kan ha en bild av att politik är något som ”eliten” ska sysselsätta sig med. Det finns en rädsla idag för att ungas minskade deltagande i partipolitik innebär att de slutat engagera sig. Definitionen som används i detta resonemang är ytterst smal och bekräftar många ungas bild av att politik inte är för alla. Att unga deltar mindre i traditionell mening kan bekräftas av exempelvis Inglehart och Welzel (2005), som menar att unga idag identifierar sig mindre och mindre med de politiska partierna, men att de inte slutat att engagera sig. Undersökningar som gjorts (Fokus 10) verkar tyda på att unga i dag oftare prioriterar sakfrågor än politisk tillhörighet och vill på grund av det se en förändrad politisk struktur, vilket är en uppfattning som delas av projekten. Det ”Vi Deltar!” vill göra är att bredda ungas förståelse för vad politik är och låta dem förstå att en individ kan påverka på andra sätt än genom partipolitiskt arbete och val.

Identitet och resursstyrka

I ovanstående sammanhang berör många projekt ett generationsperspektiv. Man menar att unga idag har andra värderingar på grund av de generationsbundna skillnader som uppstår då människor som har växt upp under liknande omständigheter socialiseras till i det närmaste samma värderingsmönster. Denna tanke snuddar vid Beck's (2001) förklaring till ungas förändrade deltagande, där han menar att unga idag socialiserats in i en självklar demokratisk värld och att de därför internaliserat de demokratiska värdena och friheterna på ett sätt som den äldre generationen inte kan föreställa sig.

För att komma tillrätta med problemet ser man ett kunskapslyft som den främsta lösningen. För att öka ungas resursstyrka vill man få dem att förstå sin egenmakt och stärka deras identitet. Egenmakt är ett begrepp som syftar till att förstå och ta kontrollen över sin personliga, ekonomiska och politiska situation för att kunna förbättra sin livssituation. Med olika metoder vill man få unga att förstå hur dessa faktorer påverkar individers liv. Genom att stärka egenmakten ger man unga de verktyg de behöver för att de ska kunna förändra sin livssituation. Andra metoder handlar om att visa unga vilka kanaler det finns som de kan använda för att själva ta makten över sin livssituation. Förutom egenmakt diskuterar ett antal projekt intersektionalitet i samband med både synliga och osynliga maktstrukturer.

Utanförskap och bristfällig tillgänglighet till majoritetssamhället ses som ett stort problem. Unga får inte själva identifiera sig och sin identitet, utan tillskrivs ofta en identitet utifrån andras fördomar. Detta gäller ungdomar generellt, men främst ungdomar i utanförskapsområden. Även projekt med fokus på funktionshinder delar problembilden, då unga funktionshindrade ofta tillskrivs attribut som viljelöshet och okunnighet, vilket skapar dåligt självförtroende och passivitet hos de unga.

När det gäller de delar av satsningens mål som handlar om att de individer som ingår i projekten ska uppleva att de utvecklas och blir delaktiga i ökande omfattning, är teoretiska perspektiv på identitetsprocesser och så kallade subjekspositioner av betydelse för utvärderingen. Identiteter är nämligen inte fixa och fasta. De tar ständigt ny form, de omförhandlas, förändras och revideras. Detta gäller särskilt i dagens senmoderna samhälle där identiteter diversifieras alltmer, samtidigt som det i tilltagande grad blir individens ansvar att arbeta med det egna jag-projektet (Gauntlett 2008; Giddens 1991). I grunden är identiteter flytande och formbara, men samtidigt är de i hög grad präglade av sociala strukturer. De

är resultatet av hur man betraktas av sig själv och av andra (Goffman 1959), och av hur man själv – i samarbete med sin omgivning – utagerar sin identitet i sitt dagliga liv (Butler 1990).

De olika typiseringar, fack eller subjektpositioner som vi – som en följd av rådande världsbilder – placerar in oss själva och andra i, skapar oss som sociala karaktärer och förser oss således med ett sätt att förstå vår omgivning, oss själva, våra motiv, våra upplevelser och våra reaktioner. En central fråga inom Vi deltar! handlar om huruvida de unga projektdeltagarna har lyckats bryta med de socialt föreskrivna platser (subjektpositioner) präglade av (risk för) utanförskap som de initialt har befunnit sig i. Har projektdeltagandet lett till att deras kulturella identiteter har reviderats eller ”formulerats om”?

Att exakt fastställa svaret på den typen av frågor är förstas svårt i praktiken, inte minst eftersom vi har rörliga identiteter och ständigt definierar och omdefinierar oss själva i relation till andra. Många av projekten har dock strävat efter att genom stärkt självförtroende bryta de föreskrivna positionerna och hjälpa ungdomarna att ta kontrollen över hur de ska definieras. Genom att öka medvetenheten om hur ens yttre och inre attribut påverkar ens identitet och att en persons identiteter skiftar beroende på sammanhang, tror man att unga kan bryta diskriminerande beteenden. De framkomliga vägarna som projekten sett handlar främst om att stärka ungas självförtroende och ge dem en förståelse för samhället och deras roll i det. I relation till detta är det också intressant att notera den betydelse som projektledarna tillskriver de ”personliga spår” som verksamheten lämnar hos deltagarna. För ledarna utgör just de kunskaper och insikter som följer av egna praktiska erfarenheter av deltagande verksamhet särskilt betydelsefulla förutsättningar för att kunna bryta sig ur positioner präglade av utanförskap och stigmatisering.

Projekten använder olika metoder för att öka ungas resursstyrka. Vissa använder kulturen, konsten och media som verktyg, medan andra arbetar mer traditionellt med seminarier och workshops. Projekten som använder kreativitet som verktyg menar att kulturen och konsten är ett bra forum att diskutera svåra frågor, och ger unga en chans att uttrycka sina åsikter i ett öppet förhållningssätt. Man uppmuntrar även unga att söka alternativa vägar att påverka sitt liv, då de inte har den formella makten att påverka genom val. Många projekt vill lyfta ungas kunskaper när det gäller den tekniska utvecklingen och lär ut hur man kan påverka genom kanaler som Twitter, bloggar och Facebook. Projekten lyfter även fram unga som konsumenter och menar att man genom sin konsumtion

kan påverka samhället. Genom att bojkotta de företag som har dåliga anställningsvillkor, användning av vissa kemikalier etc. kan man visa att man inte stödjer företag där exempelvis mänskliga rättigheter försummas. Slutsatsen är att ungas stärkta resursstyrka ökar genom utbildning och medvetandegörande. Projekten menar att de ger unga nya verktyg att påverka sin vardag. Det handlar om att kräva inflytande både vid köksbordet och i riksdagen.

I ett större perspektiv kan resonemangen kring unga verka exkluderande, då förväntningar på vad unga kan och vill ofta nedvärderas. Unga som tillskriver sig samhällets förväntningar, om de är negativa, kan uppleva ett större utanförskap och löper större risk att känna sig misslyckade. Genom att uppgradera ungas position, speciellt hos de som redan upplever ett ekonomiskt eller socialt utanförskap, och ge dem mer resurser, kan vi få ett samhälle som i högre grad inkluderar alla medborgare. Ett samhälle där alla känner sig delaktiga – oberoende av ålder, kön, etnicitet och funktionshinder – ger förmodligen ett högre deltagande och ett större socialt kapital, vilket korrelerar med tillit till både medborgare och politiska institutioner. Genom att ge unga resursstyrka får de fler verktyg att påverka sin livssituation med, och att ha nytta av resten av livet. Detta är positivt för samhällsutvecklingen, då det finns ett synsätt att individer redan i unga år lägger grunden för sina värderingar och deltagandemönster.

“Smygpedagogik” och deltagarkultur

Ofta har samhällets intresse och insatser när det gäller unga varit inriktade mot så kallade åskådarkulturer, det vill säga på insatser där unga i första hand förväntas konsumera exempelvis film, musik, böcker eller scenkonst, eller där unga själva skapar kulturella produkter som sedan ska konsumeras av andra. På senare tid har dock tendenser i andra riktningar dykt upp, till stor del från de unga kulturanvändarna själva. Under de senaste åren pågår också en debatt där olika aktörer kritiserar åskådarkulturer (se exempelvis Haggren m. fl. 2008). Satsningen Vi deltar! bygger på övertygelsen att de unga projektdeltagare som ingår i de finansierade projekten ska bli mer delaktiga i kultur och samhälle i stort och uttrycker en tro på deltagarkulturers potential för lärande. De enskilda projekten har dock inte alltid detta som ett uttalat huvudsyfte.

I forskarsamhället har ”deltagarkultur” som benämning på de nya mönstren lanserats med särskild kraft av den amerikanske medieforskaren Henry Jenkins. Även om Jenkins främst diskuterar de varianter av deltagarkulturer som kommer till uttryck

på Internet, så fungerar den definition som han ger även i en bredare bemärkelse (Jenkins m.fl. 2009, 3):

A participatory culture is a culture with relatively low barriers to artistic expression and civic engagement, strong support for creating and sharing one's creations, and some type of informal mentorship whereby what is known by the most experienced is passed along to novices. A participatory culture is also one in which members believe their contributions matter, and feel some degree of social connection with one another (at the least they care what other people think about what they have created).

Deltagarkulturer är alltså kulturer som hjälper unga människor att uttrycka sig själva, engagera sig och bli delaktiga i samhället, få en känsla av sammanhang och meningsfullhet, interagera och ingå i dialog med andra, och som skapar möjligheter till informellt lärande. Om man ser till de övergripande målen med Vi deltar! kan man alltså säga att vad Allmänna arvsfonden strävar efter att etablera är sammanhang och arenor för unga som är präglade av deltagarkulturens villkor. Jenkins och hans medarbetare (2009) konstaterar också att allt fler forskningsresultat visar på stora potentiella fördelar med dessa kulturformer. De sägs kunna förse unga med avancerade färdigheter av olika slag, och med en medvetenhet om möjligheterna att aktivt kunna påverka samhället.

Detta förhållande, alltså att kulturellt "görande" och skapande kan leda till effektivt och positivt informellt lärande, präglar en rad av projekten inom satsningen. En av de projektarbetare som vi har träffat nämnde i sammanhanget begreppet "smygpedagogik", och detta är något som många av de kulturorienterade projekten i satsningen kan sägas bygga på. Fokuseringen på kulturella uttrycksformer beskrivs inom dessa projekt som framkomliga vägar för att bedriva demokratiarbete på sätt som gör det attraktivt för ungdomar. Radio, konst, film och teater betraktas som medier för att föra ut viktig kunskap på ett spännande och roligt sätt – man "smyger in" det som ska läras ut. Flera av projektledarna betonar exempelvis vikten av att beskriva projekten på sätt som gör dem tilltalande för ungdomar (och alla har en mycket stor tilltro till kultur som ett verktyg för demokratisering). Detta kan jämföras med exempelvis *Örebro deltar!*, vilket är ett uttalat demokratiprojekt med traditionell utbildning på området etc. Med andra ord gör man i stort sett det som flera av de andra projektledarna menar är omöjligt: man lockar ungdomar genom att uttryckligen säga att man ska lära ut hur demokrati

och politik fungerar. Örebro deltar! tycks fungera bra – en intressant notering är dock att projektledaren ändå resonerar kring om man borde anpassa marknadsföringen och försöka "tala ungdomars språk" för att på så sätt nå ut till fler.

Hinder och framkomliga vägar

En viktig fråga är givetvis vilka deltagare som projekten når och i vilken omfattning. En betydande del av de projekt som ingår i den etnografiska studien har haft svårt att locka deltagare. Även om projekten förklarar detta på olika sätt så omnämner också vissa av dem detta problem i sin skriftliga dokumentation. Bland projekt som inte har haft svårt att hitta deltagare har man däremot ofta kämpat med att få kontinuitet i verksamheten. En tankegång som förs fram på olika sätt av flera projektledare, är att det finns för många projekt och aktiviteter som konkurrerar om ungdomarna. När vi har besökt flera projekt i en och samma stad har vi också fått intrycket av att det i vissa fall är samma ungdomar som är involverade i flera olika projekt. Eventuellt kan detta innebära att projekten inte når de allra mest utsatta ungdomarna, utan främst sådana som redan har tillgång till vissa plattformar. Positiva undantag från detta mönster finns givetvis också. Ett sådant är *Radio RGRA:s* radioteaterprojekt, med sitt inarbetade varumärke och lokalerna i Rosengård (även om de mest engagerade individerna också här tycks vara personer med ett visst mått av resurser).

Svårigheterna i att nå ut till tjejer med invandrarbakgrund är vidare något som flera av projekten påtalar som ett hinder för verksamheten. Vissa nämner i det sammanhanget Arvsfondens åldersgränser som ett problem då de gärna vill kunna inkludera ännu äldre personer. Exempelvis *Unga smyckar stan*, som fått möjlighet att komma ut i skolor och fritidsgårdar, har därigenom fått en plattform för att nå många ungdomar som de andra projekten inte har tillgång till.

När det gäller förutsättningarna för att nå ut till målgruppen talar många projektledare även om betydelsen av personliga möten, och möjligheten att träffa potentiella deltagare, som viktiga för att lyckas med rekryteringsarbetet. Flera ledare poängterar även vikten av den rekrytering som deltagarna själva utför genom egna personliga kontakter och nätverk. Dessa insikter är betydelsefulla, och väl värda att ta i beaktning, inför ytterligare satsningar på ungas deltagande.

Vidare är förändringar under projektens gång något som genomsyrar många projekt. I dessa fall tycks det handla om att de ursprungliga idéerna inte fungerar så

bra i praktiken, antingen för att den tänkta målgruppen inte vill eller kan ta del av verksamheten, eller för att de planerade aktiviteterna inte är tillräckligt attraktiva för ungdomar. Samtliga projekt försöker dock i mesta möjliga mån hålla fast vid de ursprungliga tankarna och målsättningarna och strävar på så sätt efter att legitimera sin fortsatta verksamhet.

De projekt som lyckats bra och fortsättningsvis lever kvar som en mer eller mindre självständig organisation är exempelvis *Projekt Röst*, *MAKT*, *Radio RGRA*, *365 saker du kan göra* och *Örebro deltar*. Dessa projekt verkar redan från början ha haft vissa fördelar när det gäller erfarenhet från tidigare projekt, kontaktnät, mentorer och samarbetspartners. De har genom sina kontakter kunnat lansera sitt projekt som ett ”varumärke” och på så sätt nått ut till ungdomar som kontinuerligt vill delta i deras verksamhet. Det kan handla om att ha ett bra samarbete med en kommun, fritidsgård, skola eller idrottsförening. Projektledarna har genom sina mentorer kunnat söka stöd och uppmuntran, för att bli motiverade att hitta nya vägar för att utveckla sina projekt. En annan faktor är tidigare erfarenheter av att arbeta med ungdomar i projekt. Många projekt poängterar att det krävs en flexibilitet i fråga om såväl i idén i sig som i utförandet av den, för att få så bra slutresultat som möjligt. Även erfarenhet av administrativa uppgifter, såsom rapportskrivning och ekonomi, verkar ha påverkat projekten. Sådana uppgifter har tagit upp mycket tid från projekten om tidigare erfarenhet saknats.

De projekt som haft svårare att leva kvar har ofta haft organisatoriska problem, där samarbeten inte fungerat som det var tänkt och administrationen har varit svår och tagit upp för mycket tid. Detta verkar bero på att tidigare erfarenheter saknas och följaktligen finns inte samma kontaktnät och tillgång till mentorer att söka stöd och råd hos. Andra faktorer som har spelat in är ”olyckliga händelser”, som till exempel plötsliga bortfall av samarbetspartners, projektledare som varit tvungna att avbryta sitt engagemang, samt att deltagare fallit bort av ofta okända anledningar. Några projekt har även haft problem med att rekrytera personal till sin verksamhet, speciellt om utgångspunkten varit att organisationen är ideell. Det har även varit svårt att nå ut till rätt personer om man saknat ett fungerande kontaktnät.

Det är svårt att bedöma vilka som fullt ut har ”misslyckats”, då dokumentationen från projekten kan se väldigt olika ut, och då många projekt ännu inte avslutats. I ansökan, verksamhetsberättelse och slutrapporter vill projekten framstå som bra projekt och menar att de lyckats, trots vissa svårigheter i genomförandet. Målen hos projekten är även

väldigt svåra att mäta, då de ofta handlar om att öka medvetenheten och om att stärka självkänslan och självförtroendet. Vissa projekt vill producera ett metodmaterial under projektiden, som ska leva kvar och spridas till andra när projektet är slut.

I detta sammanhang är det också värt att lyfta fram att många projektledare talar om att de spår som projekten lämnar efter sig inte nödvändigtvis måste bestå i kontinuerligt deltagande. Flera av ledarna talar snarare om att deltagandet kan förstås i termer av att man sår frön – kunskap, erfarenheter och ett demokratiskt förhållningssätt – som deltagarna sedan bär med sig och som kan utgöra en grund på vilken ytterligare deltagande praktiker kan utvecklas.

Projekt, som med utgångspunkt i analysen av dokumentationen, verkar ha varit mindre lyckade från ett fortlevnadsperspektiv karaktäriseras av bristfällig dokumentation, att de inte behandlar målgruppen konkret i sina års- eller slutrapporter eller av att de uttryckligen anger att de har svårt att få projektet att bestå.

Under våra besök hos projekten har vi flera gånger reflekterat över den framträdande roll som projektledaren/-ledarna får i relation till ungdomarna. Projektledaren som individ tycks ha en mycket stor betydelse. Verksamheterna verkar i stor utsträckning påverkas av dessa enskilda individer, det vill säga vilka specifika intressen och kompetenser projektledarna har och av hur de är som personer. Även om aktiviteterna och projektverksamheten i sig är viktiga (det är ju projektiden man beviljas pengar för) tycks den enskilda projekt- eller aktivitetsledaren ha en stor betydelse för vem som ska kunna identifiera sig med/känna sig välkommen som deltagare i ett projekt, och för vilka spår detta projekt slutligen lämnar. De allra viktigaste avtrycken lämnar dock projekten i form av de effekter som de fått för de unga deltagarna. Som en av dem säger:

Att vara med har varit jättelärorikt! Jag ser på politiken på ett helt annat sätt, inte lika krångligt och svårt att påverka som jag känt förut. Ska bli kul att få den här kunskapen och få bära den i sin ryggsäck.

APPENDIX 1. DE 75 ANALYSERADE PROJEKTEN

Pnr	Ingivare/sökare	Projekt	Tema/Beskrivning
2010/101	Svenska Mellanöstern Nordafrikagruppen	Love No Borders	Arbetar för att organisera och skapa mötesplatser för hbtq-ungdomar med invandrabakgrund. Utbildar hbtq-guider och arbetar med informations spridning.
2009/210	Föreningen Wadajir	Unga somaliska kvinnor i politiken	Utbildar 50 unga somaliska kvinnor (16–20 år) till demokratimentorer. Flickorna utbildar sedan andra unga somaliska flickor och för kunskapen vidare.
2009/207	Studieförbundet i Göteborg	Vår framtid	Arbetar med forumteater vid ett antal fritidsgårdar och skolor i Biskopsgården. Utbildar såväl unga som pedagoger.
2009/203	KFUK-KFUM, Göteborg	Unga smyckar stan	Låter unga uttrycka sig.
2009/204	Sensus Studieförbund, Västra Sverige	Projekt Röst	Handlar om att ge ungas tankar om demokrati, makt och politik en plats i det offentliga rummet. Turnerar landet runt med Röstlådan, en container full av ungas tankar och visioner om samhället.
2009/211	Kristna Fredsrörelsen	Salaams vänner	Icke våldsbete och religionsdialog mellan unga i skolor.
2009/205	Social Entrepreneurship Forum	Framtidsboxen	Unga får sommararbete/praktik hos lokala tjänstemän och politiker i kommuner runt om i landet.
2009/209	Ung Media Sverige	Yttrandefrihet i praktiken	Utbildar unga i skolor och föreningar kring yttrandefrihet, etik, journalistik m.m.
2010/142	Föreningen Maskrosbarn	Frågar man inget – får man inget veta	Låter barn och unga m föräldrar i missbruk eller psyk. sjukdom berätta om hur de vill bemötas i skolan, hos soc m.m.
2009/098	Studieförbundet i Lidköping Skarabygden	Filmverket	Filmverksamheter av och med unga på ett stort antal orter i hela Skaraborg. Även film och teaterverksamhet med personer med funktionsnedsättningar.
2009/076	Studieförbundet Ibn Rushd	Förörternas Riksdag – FORIX	Samlar, organiserar och utbildar unga i förörternas kring samhällsfrågor och demokrati.
2010/037	Amnesty International, Sverige	Angeläget – utv av webbbas MR	Har tagit fram ett webbaserat läromedel och spel om MR. Kommer lanseras mot skolor under 2012.
2010/102	Svenska Scoutrådet	Redo att delta	Ett lots- och coachingprogram för nyanlända ungdomar.
2010/026	Romska Ungdomsförbundet	Radio Jek duj trin	Sveriges första romska ungdomsradio. Av och med romska ungdomar. Har romska ungdomsreportrar runt om i landet och låter lyssnarna rösta fram vilka teman radioprogrammet ska ta upp.
2010/073	Föreningen Pegasus	Delaktighet = rätt	Arbetar med aktiv integration. Tillsammans med unga nyanlända har projektet genomfört ett antal aktiviteter i Hulfsfred.
2010/069	Timrå kommun	Ungdomskanalen i Timrå	Radioverksamhet för unga i glesbygd. Unga utbildas i journalistik, teknik mm och skapar egna radioprogram.
210/068	Teater K	Framtid NU	Teaterverksamhet på temat ungas tankar om framtiden.
2010/067	Elevråds Centralorganisation – SECO (ÅR 1) /Kista Folkhögskola (År 2)	I rätt riktning	Utbildningar kring barnkonventionen och MR i skolor främst i Malmö och Stockholm i sk. Utanförsöks-områden. Metoden bygger på peer-education.

Pnr	Ingivare/sökare	Projekt	Tema/Beskrivning
2009/096	Studieförbundet Vuxenskolan, Göteborg	Att få sin röst hörd	syftar till att fler ungdomar, framför allt ungdomar med utländsk bakgrund, ska få ökad kunskap och bli mer delaktiga i politiken.
2009/208	Sveriges Roll- och Konfliktspelsförbund (SVEROK) i Linköping	VoteIT	Arbetar för att skapa en ny mötesprogramvara som erbjuder ungdomar som vill engagera sig och bedriva ett demokratiskt föreningsarbete på webben ett verktyg anpassat för deras behov.
2009/206	Stiftelsen Activa i Örebro län	Örebro deltar	Utbildning, mentorsprogram och praktik för unga med olika typer av funktionsnedsättning med syfte att öka deras kunskap och möjlighet att påverka samhället.
2009/201	Riksutställningar	Present	Unga har, tillsammans med forskare och experter, arbetat fram lösningsförslag på de 35 största framtida samhällsproblemen. Lösningsförslagen har gestaltats i en utställning som nu turnerar runt i landet.
2010/027	Intresseföreningen för Tidsnätverket i Bergsjön	Inte som du tror (polisfilm)	Ett samarbete mellan unga i Bergsjön och polisen. Har spelat in en informationsfilm om annorlunda möten mellan ungdomar och polis. Föreläser tillsammans med poliser i skolor i Västra Götalandregionen.
2009/099	Somalisk-Svenska Ungdomsriksförbundet	Ett tryggare Järva för Unga	
2009/100	365 saker ideell förening (År 1: Kultur Ungdom)	365 saker du kan göra	Inspirationsblogg som uppmuntrar unga att göra saker.
2009/097	Ideella Föreningen Dalbo	Tjejer emellan	En mötesplats för tjejer med en verksamhet som är utformad utifrån gruppens behov. Målsättningen är att fler unga flickor ska vara delaktiga i utvecklingen i sitt närområde och att bidra integration mellan olika etniska grupper.
2010/099	Föreningen ARcTic Project Group	Unga tankar – filosofiska samtal..	Filosofiska samtal för unga.
2009/050	Föreningen RedSea	Demokratiskolan	I samarbete med ett antal invandrarföreningar ska unga utbildas till demokratimentorer i områdena Angered, Bergsjön och Biskopsgården.
2010/103	Ungdomens Nykterhetsförbund (UNF) i Jönköping	Trivselgerilla	Engagerar unga i trivselgerillor i skolor i Jönköping. Trivselgerillorna genomför trivselhöjande aktiviteter för alla skolelever.
2009/224	Råslätts Sportklubb	Unga på Råslätt röstar	Demokratiutbildning, träffar, mentorsprogram och ledarskapsutbildningar för unga i ett av Jönköpings utanförskapsområden.
2009/223	IOGT-NTO. Skutskär	Öppna dörrar	Projektets fokus är att skapa nätverk och integration mellan nyanlända ungdomar och boende i Skutskär.
2009/202	Sveriges Elevråds Centralorganisation – SECO	Inflytande i skolan – mer än en möjlighet	Syftar till att utveckla en metodhandbok, en resurswebb och ett koncept för workshops kring elevinflytande.
2009/222	Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) Stockholm-Sydväst, Skärholmen	Demokratislaget	Projektet Demokratislaget är ett samarbete mellan Skärholmens stadsdelsförvaltning och ABF Stockholm Sydväst som handlar om att ett 50-tal ungdomar får praktisera demokratiska processer inför valet 2010.
2010/106	FC Växjö	Ditt fria val	Ungdomar och demokrati. Öka valdeltagande. Nyanlända ungdomar. Växjö, Araby, Dalbo.
2010/104	Drömmarnas Hus Ek. förening	Mitt område	Ungdomar, livsberättelse, film, nyhetsredaktion. Rosengård.

Pnr	Ingivare/sökare	Projekt	Tema/Beskrivning
2009/127	Framtiden A Center	Framtidsverkstan	Skapa mötesplatser för ungdomar i Gårdsten i Göteborg (typ fritidsgård). Meningsfull fritid för och med ungdomarna i området. Ska främja goda fritidsvanor och ska arbeta för att minska rekryteringen till kriminella gäng.
2010/076	Folkbildningsföreningen i Malmö	Watch it – en metodverkstad för förändring	Ungdomar och demokrati/samhällsaktion. Samverkan med flera andra föreningar. Malmö och Lund.
2010/077	Röda Korset, Umeåkretsen	Röda Korsets filmutbildning i Umeå	Ungdomar deltar i filmskola, filmtävlingar. Umeå.
2010/131	Föreningen Projektör	Demokrati – På mina villkor	Ungdomar och demokrati/samhällsaktion. Demokratijakten, idéjakten. Samverkan med flera andra föreningar.Växjö.
2010/066	SISU Svensk Idrotts Studie- och Utbildningsorganisation, Västernorrland	Ung i förening och samhälle	Ungdomar och samhällsengagemang genom idrottens normer. Öka kunskap om hur arbeta deltagande med ungdomar som grupp inom idrottsrörelsen.
2010/065	Gästriklands Idrottsförbund	Samhällsdesigners	Hitta en modell för att få idrottsungdomar mellan 16–25 år att attraheras av samhällsfrågor genom att visa på konkreta sätt att påverka. Hofors, Sandviken, Ockelbo, Gävle.
2009/103	Röda Korset/Kista Kvinnokraft/ Förorten i Centrum (från år 2)	Förorten i centrum, konstnärligt gestaltande för lokal samverkan	Community building genom muralmålning. Stockholm och Husby.
2010/038	Västernorrlands Idrottsförbund	Arbetsnamn Vi deltar	Skapa modell för att få idrottsungdomar intresserade av samhällspåverkan.Västernorrland.
2010/039	Imagenes del Sur/Bilder från Södern	Friskus	Diskussionsgrupper om demokrati med film som utgångspunkt. Unga kvinnor i Malmö.
2010/040	Föreningen Idrott För Handikappade	Aktiva tjejer – en nationell satsning	Aktivitetsgrupp för tjejer med olika funktionsnedsättningar. Unga tjejer som leder. Både idrott och andra typer av aktiviteter. Malmö.
2009/221	Svenska Celiakiungdomsförbundet	SCUF för mångfald	Förebygga och motverka rasism och intolerans inom SCUF samt sprida goda metoder till andra ungdomsorganisationer.
2009/025	Södertäljes Ungdomsråd	Förstudie:Vad tycker folket/ huset?	Undersöka (bl.a. genom enkäter) behovet av en central mötesplats för ungdomar i Södertälje. Förstudien ska resultera i ett konkret förslag på hur morgondagens mötesplats kan drivas, genomföras och finansieras.
2010/004	Föreningen Jagvillhabostad.nu	Förstudie: medborgardialog	Undersöka behovet av en central mötesplats för ungdomar i Södertälje. Bl.a. enkäter. Förstudien ska ge förslag på hur morgondagens mötesplats kan drivas, genomföras och finansieras.
2010/006	Föreningen Vi är Landskrona c/o Rodolfo Zuniga Vargas	LA Stories	Digital storytelling. Ungas livsberättelser från Landskrona.
2010/005	Internationella Kvinnoföreningen (IKF) i Malmö	Räkna med oss	Studiecirklar med unga tjejer kring demokrati, påverkan, deltagande. Leds av ung tjej. Malmö.
2010/007	Sveriges Elevråds Samarbetsorgan	Ung och Dum	Stort nationellt påverkansprojekt, skapa intresse kring de frågor ungdomar faktiskt är intresserade av. Sakfrågeval samt krav på politiker/beslutsfattare att faktiskt göra något av resultatet.
2009/027	Folkets Hus i Sofielund	URT – Undersökande Radioteater	Radioverksamhet, dels i Sofielund (mer teaterinriktat), dels i Rosengård (mer musikinriktat). Unga skapar, producera, lär sig tekniken, med vana handledare men ungdomarna som GÖR. Sofielund och Rosengård. Visst samarbete med andra Arvsfondsprojekt. RGRA = medsökande.

Pnr	Ingivare/sökare	Projekt	Tema/Beskrivning
2009/128	Fritidsforum, Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar	Ungdomsinflytande, demokrati och empowerment	Ändra kulturen inom fritidsgårdar, från att ledare "serverar" aktiviteter till att ungdomar själva initierar och genomför. Miniprojekt. Lidingö, Gävle, Borås, Borlänge och Örebro. Samarbete med Demokratiakademien.
2009/175	Fisksätra Folkets Husförening	Unga bygger framtidens Fisksätra	Utveckla ungdomsverksamheten inom Folkets Hus så att det blir ett hus för hela Fiskis. Kulturgrupper, arrangemang. Resultat = Sveriges största ungdomsråd. Mycket samarbete med Nacka kommun.
2009/217	Riksorganisationen Ungdom Mot Rasism	MAKT – Mer Antirasism Kommunalt	Antirasistiskt arbete på kommunal nivå. Nationellt.
2009/026	Föreningen Miljonkulturell Ungdom	Förstudie: Svenska Demokraten	Utreda hur göra nationell webbaserad plattform tillägnad miljonprogramsgårdar samt utarbeta projektplan. Nationell plattform med lokala utgåvor.
2009/215	Somalilands Förening	Från Rosengård till Rosenbad	Demokratiprojekt m ungdomar i Rosengård. Sommarpraktik, ge till sitt närsamhälle. Studieresor t bl a amerikanska ambassaden. Politiska utbyten. Ev. utmytna i en ungdomsavd. av föreningen? Obs! I både föreningen och projektet finns en blandning av personer m somalisk resp annan etnisk bakgrund.
2009/216	Handikappföreningarnas Samarbetsorgan (HSO) i Jönköpings län	Agera Mera	Aktivitetsgrupp för ungdomar m funktionsnedsättning. Lära sig mer om sina rättigheter, träna på möjligheter att påverka och samtidigt ha kul ihop. Samverkan med lokala politiker, mentorskap. Jönköping.
2011/006	Malmö Ideella Föreningars Paraplyorganisation (MIP)	Nätverk för framtida Malmö	Skapar nätverk mellan skola, näringsliv och fritid/föreningsliv för att utveckla ny kunskap som förbereder skolelever för en aktiv fritid och framtida yrkesval. Kopplingar till företag och föreningar. Bedrivs med utgångspunkt Husie i Malmö.
2011/056	Vänermuseet	Kärleken tar form, hatet slår rot	Projektet syftar till att starta en dialog på temat kärlek & hat. Målet är att unga skapar en vandringsutställning som ska fungera som ett forum och väcka tankar och diskussioner hos unga och äldre besökare.
2011/057	Västra Storsjöbygdens Församling	Ung i Mörsil	Projektet syftar till att öka ungdomars möjligheter till inflytande och engagemang i sin hembygd. I projektet ska unga skapa ett allaktivitetshus som utgår från deras önskemål och behov.
2011/059	Föreningen Hela Sverige ska leva	Landsbygd 2.1 – Skarpt läge	Projektet syftar till att förenkla mötet mellan generationer för en dialog kring lokal utveckling och ungdomars delaktighet på landsbygd. Målet är att utbilda minst 150 ungdomar i demokratiarbete och processledarskap.
2011/039	Företagarna i Göteborg	Gränslöst	Projektet handlar om att höja medvetenheten om frågor som hållbar utveckling och mänskliga rättigheter hos Sveriges gymnasieelever (årskurs 3) och deras lärare. Eleverna ska själva arbeta fram hur ämnet ska planteras och utvecklas i skolan.
2011/040	ABF Mittskåne	UNG NU	Projektets mål är att skapa en plattform där politiker och ungdomar kan mötas och utarbeta nya metoder som kan bidra till att få ungdomar mellan 12–25 år mer delaktiga i politiken i Burlöv.

Pnr	Ingivare/sökare	Projekt	Tema/Beskrivning
2011/041	BUFF Filmfestival	BUFF för alla	Tillsammans med lärare och elever ska BUFF Filmfestival ta fram underlag och genomföra filmvisningar som är anpassad målgruppen unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Målet är att målgruppen ska känna sig trygg att delta i kulturarrangemang och i det offentliga samtalet samt få kunskap om film som språkligt och kulturellt uttryck.
2011/047	Svenska Celiakiungdomsförbundet	En samlad röst en stärkt röst	Stärka ungdomar med funktionsnedsättning och deras inflytande i samhället genom att skapa en bestående plattform för samarbete mellan organisationer som samlar unga med funktionsnedsättning. Nationellt. Genomförs av SCUF i samarbete med Förbundet Unga Rörelsehindrade.
2011/080	Fritidsforum, Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar	Unga leder unga	Ska ta fram metod för ledarskapsutbildningar för unga 14–19 år vid fritidsgårdar.
2011/079	Hidde Iyo Dhaqan	Egna röster, egna bilder	Projektet har som mål att låta unga svensksomalier dels få berätta om och dels återta sin egen kultur. Genom projektet får unga svensksomalier bättre självbild och stärkt förtroende, de ökar sin delaktighet i det offentliga samtalet och rummet.
2011/065	ROBROCK	Framtidsraketen	Multimediaprojekt för unga i glesbygd. De unga ska kunna spela in musik, film, blogga i lokaltidningen, bl. a. med fokus på lokal utveckling, politik och ungas delaktighet.
2011/066	Kurdiska Ungdomsföreningen	Vi kan påverka vårt eget liv	Ett samarbete mellan kurdiska, irakiska och iranska föreningar. Utbildning kring demokrati och samhällskunskap, studiebesök och informationsarbete.
2011/078	Serbiska Ungdomsföreningen i Sverige	Integrationsdetektiver och berättare	Unga intervjuar människor som kommit till Sverige från 60-talet och fram till idag. Bearbetar berättelserna genom storytelling och teater.
2011/102	Blue Hill KF	Drömplatsen	Projektet syftar till att skapa en varaktig och demokratisk mötesplats av och för unga som inspirerar unga till delaktighet och sammanhållning och motverkar socialt och ekonomiskt utanförskap.
2011/118	Jämställdhetsföreningen (i Landskrona)	Ninjas	Projektets syftar till att skapa en arbetsmodell för hur skolor och andra aktörer kan arbeta för att stärka ungas kunskap om jämställdhet och demokrati samt kunskaper om hur man kan identifiera och motverka förtryck
2011/119	ABC – aktiva insatser för människa och miljö	Ett grönare Lund	Demokrati- och stadsodlingsprojekt i Linerogården. Unga volontärer odlar tillsammans med barn i en socioek. utsatt stadsdel. Dessutom Demokrati och miljöarbete och föreläsningar för de unga volontärer.
2011/150	Sveriges Ungdomsråd	Medborgarprojektet	

APPENDIX 2. WEBBSIDOR RELATERADE TILL PROJEKT INOM VI DELTAR!-SATSNINGEN

365 saker du kan göra	http://www.365saker.se/
Agera mera	http://ageramera.wordpress.com/
Aktiva tjejer	http://www.fifh.com/aktivatjejer/blogg/
Att få sin röst hörd	http://attfasinrosthord.se/
Delaktighet = rätt	http://delaktighetratt.se/
Demokrati på mina villkor	http://paminavillkor.se/
Demokratiskolan	http://www.redseaf.net/page3.html
Ditt fria val	http://dittfriaval.se/
Egna röster, egna bilder	http://www.hiddeiyodhaqan.com/
En samlad röst en stärkt röst	http://enstarktrost.se/
Ett grönare Lund	http://abcsweden.org/abc/?cat=68
Filmverket	http://www.filmverketskaraborg.se/
Forix	http://forix.se/
Framtid NU	http://teaterk.nu/2010/01/15/framtid-nu/
Framtidsboxen	http://www.framtidsboxen.se/
Framtidsraketen	http://www.cm3.se/
Friskus	http://www.friskusprojektet.se/?page_id=13
Frågar man inget får man ingenting veta	http://www.maskrosbarn.org/
Förorten i centrum	http://www.forortenicentrum.org/
Gränslöst	http://skolprojektgranslost.se/
Integrationsdetektiver och berättare	http://svenskserber.se/detektiver/
LA Stories	http://lastories.se/wordpress/
MAKT	http://makt.umr.nu/
Mitt område	http://www.mittomrade.nu/
Present	http://www.presentchange.se/
Projekt Röst	http://www.rostladan.se/
Radio Jek duj trin	http://radio123.se/
Rosenbad till Rosengård	http://rosengardtillrosenbad.bloggsida.se/
Räkna med oss	http://www.ikf.se/projekt/rakna-med-oss
Salaams vänner	http://muslimerforfred.org/?page_id=427
Samhällsdesigners	http://iof4.idrottonline.se/GastriklandsIdrottsforbund/Idrottsforbundet/Samhallsdesigners/
Scuf för mångfald	http://scuf.se/index.php?option=com_content&view=article&id=391&Itemid=202
Tjejer Emellan	http://tjejeremellan.wordpress.com/
Trivselgerillan	http://trivselgerillan.wordpress.com/
Ung NU	http://www.abf.se/ungnu

Ung och dum	http://www.ungochdum.se/
Unga smyckar stan	http://www.kfumgoteborg.se/verksamheter/unga-smyckar-stan/
Unga tankar	http://ungatankar.se/start.html
Ungdomskanalen Timrå	http://www.webradioprojektet.se/
Uppdrag Ninjas	http://uppdragninjas.se/
URT Undersökande Radio Teater/Radio RGRA	http://www.radiogra.se/
Watch it!	http://watchitmalmolund.se/
Vi kan påverka vårt eget liv	http://www.k-ungdom.se/proj11/
VoteIT	http://www.voteit.se/
Vår framtid	http://www.varframtid.se/
Yttrandefrihet i praktiken	http://www.ungmedia.se/gravande-journalistik/
Örebro deltar	http://www.orebrodeltar.se/

APPENDIX 3. ENKÄT TILL PROJEKTLEDARE

Hej!

Det här mailet går ut till alla som fått stöd från Allmänna arvsfondens satsning "Vi deltar!". För att få en bild av hur projekten har utfallit genomförs en utvärdering av satsningen. Vi som arbetar med utvärderingen är professor Simon Lindgren (sociologiska institutionen, Umeå universitet) och Ragnar Lundström (sociologiska institutionen, Umeå universitet).

En del av utvärderingen är en enkät som genomförs i form av det här mailet. Syftet med enkäten är att vi ska få en fördjupad förståelse för hur de enskilda projekten har upplevt sitt arbete. Mailet innehåller 5 frågor (se nedan) som vi hoppas att ni har möjlighet och tid att svara på. Samma frågor ställs till samtliga projekt. Utvärderingen följer forskningsetiska principer. Era svar kommer enbart att läsas av oss som genomför utvärderingen, och de kommer att vara anonymiserade i utvärderingens redovisning.

De frågor som enkäten = är följande:

1. Försök att (kort) sammanfatta projektets bakgrund, syfte och genomförande. Redogör också för i vilken utsträckning projektets mål uppnåts.
2. För er som är i slutet av projekttiden, eller redan har avslutat projektet: Vilka spår lämnar projektet efter avslut?
3. Hur har ni nått ut till er målgrupp? Har ni stött på några särskilda svårigheter, eller använt några särskilt effektiva metoder, för att nå ut? Ge gärna exempel i ert svar.
4. Hur har ni upplevt verksamheten? Vilka huvudsakliga problem har ni upplevt i genomförandet av projektet, och vilka har varit era mest positiva upplevelser av projektets genomförande? Ge gärna exempel i ert svar.
5. Upplever ni att ni har saknat någon särskild form av stöd, resurs eller annan omständighet som skulle ha förenklats genomförandet av ert projektet?

Ni svarar på enkäten genom att svara på detta mail. Ni bestämmer själva hur långa svar ni vill skriva. Vi vore tacksamma om vi kunde få era svar så snart som möjligt, helst före den 31 mars.

Stort tack på förhand för ert deltagande!

LITTERATURLISTA

- Beck, U. (2000) *Risksamhället: på väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos
- Braun, V. Clarke, V. (2006) "Using thematic analysis in psychology" *Qualitative Research in Psychology* 3:2, 77-101
- Bryman, A. (2001) *Samhällsvetenskapliga metoder* Liber AB, Malmö
- Butler, J. (1990) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Crenshaw, K. (1989) Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 138-167.
- Dahl, R. A (1989) *Democracy and its critics* Yale University Press
- Dahlstedt, M. (1999) *Politiskt deltagande och icke deltagande, om det politiska livets etniska delning i dagens mångetniska Sverige* UmU Tryckeri, Umeå University
- De los Reyes, P., Mulinari, D. (2005) *Intersektionalitet: Reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Farthing, R. (2010) "The politics of youthful antipolitics: representing the 'issue' of youth participation" *Journal of Youth Studies*, 13:2, 181-195
- Fokus 10: en analys av ungas inflytande*. (2011) Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Gauntlett, D. (2008) *Media, Gender and Identity: An Introduction*. London: Routledge.
- Giddens, A. (1991) *Modernitet och självvidentitet: Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Gilljam, M. Hermansson, J. (2004) *Demokratins mekanismer* Grahn's Tryckeri AB, Lund
- Goffman, E. (1959) *Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Haerpfer, C.W. Bernhagen, P. Inglehart, R. Welzel, C. (2009) *Democracy and democratization* Oxford University Press
- Haggren, K., Larsson, E., Nordwall, L., & Widing, G. (2008) *Deltagarkultur*. Göteborg: Korpen.
- Inglehart, R. Welzel, C. (2005) *Modernization, Cultural Change, and Democracy* Cambridge University Press
- Jenkins, H., Clinton, K., Purushotma, R., Robison, A. J., & Weigel, M. (2009) *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Cambridge, MA MIT Press.
- Johansson, S. (2007) *Dom under trettio: Vem bryr sig och varför? Ungdomars värderingar och politiska deltagande*. Grafikerna Livréna AB, Kungälv
- Lindgren, S. (1998) *Ungdomsbilder: Text och kontext i den norrbottniska mediediskursen från trettiotal till åttiotal*. Umeå: Umeå universitet.
- Lindström, M. (2005) "Ethnic differences in social participation and social capital in Malmö, Sweden a population-based study" *Social Science & Medicine*, 1527-1546
- Lpo 94, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och
- Myrberg, G. (2007) *Medlemmar och medborgare, Föreningsdeltagande och politiskt engagemang i det etnifierade samhället* Erlanders Gotab, Stockholm
- Petterson, O. Andersson, W. Blomberg, G. (1989) *Medborgarnas makt*. Carlssons förlag, Stockholm
- Proposition 2004/05:2. Makt att bestämma – rätt till välfärd
- Putnam, R. D. (1995) "Bowling Alone: America's Declining Social Capital" *Journal of Democracy*, 6:1, 65-78

Regeringsformen 1974:152

Sernhede, O., & Hedenström, J. (2002) *Alienation Is My Nation: Hiphop och unga mäns utanförskap i det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.

Waara, P. (1993) *Byfräsare och lantlollar*. Uppväxtvillkor, 1993.

Waara, P. (1996) *Ungdom i gränsland*. Umeå: Boréa.

Wacquant, L. (1999) Urban Marginality in the Coming Millennium. *Urban Studies*, 36, 1639-1647.

Internetkällor

NE.se, demokrati 2012-05-17
<http://proxy.ub.umu.se:2067/kort/demokrati>

NE.se, civil 2012-06-06
<http://proxy.ub.umu.se:2067/enkel/civil>

Regeringen.se 2012-04-30
<http://www.regeringen.se/sb/d/2465>

Rösträtt vid 16 år i Tyskland 2012-04-17
http://ungdomsstyrelsen.se/ad2/user_documents/Rostratt_16_Tyskland.pdf

BILAGA 1

– UTVÄRDERINGSRAPPORTER

2012

När staten ska förnya civilsamhället. Arvsfondens bidrag till föreningslivet. Erik Amnå, Örebro universitet, Malin Holm och Pär Zetterberg, Uppsala universitet.

Vi deltar! Utvärdering av Arvsfondens satsning på ungdomar och demokrati. 2009–2012. Simon Lindgren, Ida Åberg, Ragnar Lundström, Anna Johansson. Umeå universitet.

Män och maskuliniteter i rörelse – kris, utveckling och förändring. Thomas Johansson och Johannes Lunnerblad. Göteborgs universitet.

Från homo till hbtq. Janne Bromseth, Stockholms universitet.

2011

Allmänna arvsfonden och ett samhälle i förändring. Roger Qvarsell och Annika Sandén, Linköpings universitet

Ingenting om oss utan oss – utvärdering av Allmänna arvsfondens stöd till projekt rörande människor med psykiska problem. Alain Topor, Stockholms universitet

Heder och det civila samhällets metoder – En uppföljning av 22 projekt. Astrid Schlytter, Stockholms universitet

2010

Brukarmedverkan – visioner och verkligheter. En utvärdering av 32 projekt som på olika sätt rör äldre. Annika Taghizadeh Larsson, Eva Jeppsson, Anna Whitaker, Linköpings universitet.

Från projekt till delaktighet – Utvärdering av 44 projekt relaterade till funktionsnedsättningen dövblindhet. Lena Göransson.

Föreningsvägen till integration – uppföljning av 43 Arvsfondsprojekt genomförda av organisationer bildade på etnisk grund. Niklas Westin och Charles Westin, Stockholms universitet.

Islam och muslimer i Sverige. En utvärdering av trettio projekt finansierade av Arvsfonden 1994–2006. Mattias Gardell, Uppsala universitet.

Kunskap och praktik i utveckling. Utvärdering av Allmänna arvsfondens stöd till projekt om mäns våld mot kvinnor och barn. Maria Eriksson och Lena Berg, Uppsala universitet.

Somaliska föreningar som överbyggare. En uppföljning av 28 projekt som fått stöd av Allmänna arvsfonden. Sara Johnsdotter, Malmö högskola.

Ung kriminell eller bara annorlunda bakgrund? Gemenskap, identitetsutveckling och integration inom Unga KRIS. Philip Lalander, Linnéuniversitetet.

Utrymme att tänka nytt – en uppföljning av 89 projekt om autism och ADHD. Anders Gustavsson, Stockholms universitet, Anders Möller, Nordiska hälsohögskolan för folkhälsovetenskap, Bibbi Ringsby Jansson, Högskolan Väst och Elisabeth Ohlin, Göteborgs universitet.

Värdet av Unga KRIS – en samhällsekonomisk utvärdering. Kari Jess, Mälardalens högskola.

2009

Checklistor, tålmod och gemenskap – stöd till föräldrar med intellektuella begränsningar. Erfarenheter från FIB-projektet 2005–2008. Karin Göreskog, Uppsala universitet.

Förortens sociala kapital – En utvärdering av Lugna Gatan i Göteborg och Malmö. Thomas Öhlund, Per Oskar Gundel och Michael Klaus, Stockholms universitet.

Kulturell och språklig revitalisering bland romska barn och ungdomar – en väg till självorganisering. Christina Rodell Olgac, Södertörns högskola.

”Stackars flickor” i en bristfällig skola. Utvärdering av projekt åren 1995–2008 var avsedda att utveckla skolans arbete om sexualitet och samlevnad. Birgitta Sandström, Stockholms universitet.

2008

Arvspolitik och sociala frågor. Allmänna Arvsfonden och ett samhälle i förändring. Roger Qvarsell och Annika Sandén, Linköpings universitet.

Barn och migration. Utvärdering av projekt riktade till barn och ungdomar med flykting- och invandrarbakgrund. Zofia Nestler.

Barn och rasism. Utvärdering av regeringens satsning på insatser mot rasism, främlingsfientlighet, diskriminering och homofobi riktad till barn upp till 12 år. Jenny Malmsten, Malmö högskola.

Barn och ungdomars kulturengagemang. En utvärdering av Arvsfondens kultursatsning. Ambjörn Hugardt, Kungliga Musikhögskolan.

Rum för idealism. Utvärdering av Arvsfondens stöd till lokaler 1994 – 2006. Åsa Bringlöv.

Stödet efter flod vågen. Utvärdering av frivilligorganisationernas stödinsatser efter tsunamikatastrofen. Inger Linblad, Institutionen för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS.

Systrar förena er! Utvärdering av Unitet Sisters, en tjejverksamhet i Stockholm, Göteborg, Uppsala och Malmö. Sara Högdin, Stockholms universitet.

Ungas psykiska ohälsa och den ideella sektorn. Magnus Karlsson, Ersta Sköndal högskola.

2007

Brukarstödscentra – verktyg till empowerment och full delaktighet. Utvärdering av regeringens satsning på brukarstödscentra finansierade av Allmänna arvsfonden. Jamie Bolling, Örebro universitet.

Delaktighet, Diskriminering, Demokrati. Utvärdering av regeringens satsning på insatser mot rasism, främlingsfientlighet, diskriminering och homofobi riktad till personer med funktionshinder. Jamie Bolling, Örebro universitet.

Elektra. Ett projekt mot hederförtryck och våld. Astrid Schlytter och Liv Kanakura, Stockholms universitet.

Unga KRIS. Utvärdering av ett projekt för att utveckla regionala unga KRIS-råd och få igång lokala föreningar över hela landet. Birgitta Rydén-Lodi, Stockholms universitet.

Pågående utvärderingar oktober 2012

Föräldrastöd, Helena Hörnfeldt, Södertörns högskola – Slutredovisning våren 2013.

Livsstilshus, Philip Lalander, Malmö högskola – Slutredovisning våren 2013.

Socialt entreprenörskap och företagande, Malin Gawell, Kungliga Tekniska Högskolan – Slutredovisning hösten 2013.

Unga och kriminalitet, Thomas Öhlund, Stockholms universitet – Slutredovisning våren 2013.

Utvecklingsstörning och kultur, Lennart Sauer, Umeå universitet – Slutredovisning våren 2014.

Utvecklingsstörning och information, Susanne Berg, Högskolan Halmstad – Slutredovisning hösten 2014.

Utvecklingsstörning och stöd, Magnus Tideman, Högskolan Halmstad – Slutredovisning hösten 2014.

Funktionsnedsättning och arbete sysselsättning, Berth Danermark, Örebro universitet – Slutredovisning hösten 2014.

Ungdomar och arbete sysselsättning, Gunnar Gillberg, Göteborgs universitet – Slutredovisning hösten 2014.

Aktuella Arvsfondsprojekt i Malmö, Enrique Perez, Malmö högskola – Slutredovisning hösten 2014.